

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

VERONIKA SUCHANKOVAITĖ
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

GREITUMO PRINCIPAS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – prof. dr. Raimundas Jurka

Vilnius, 2024 m.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. GREITUMO PRINCIPŲ BAUDŽIAMAJAME PROCESU TEORINIS PAGRINDIMAS ..	9
1.1. Greitumo principo turinys	12
1.2. Greitumo principo turinio aiškinimas Lietuvos Respublikos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėje	14
2. PAGRĮSTOS TRUKMĖS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMAS.....	25
2.1. Greitumo principas konkrečių baudžiamojo proceso terminų kontekste	25
2.2. Teisės į pagrįstos trukmės procesą įgyvendinimas taikant supaprastintą procesą.....	35
2.3. Proceso per kuo trumpiausią laiką principo nesilaikymo teisiniai padariniai	45
3. GREITUMO PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA PRAKTIKOJE: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	51
3.1. Greitumo principo taikymo aktualijos ikiteisminio tyrimo metu	51
3.2. Pagrįstos trukmės principo įgyvendinimas teisminėse stadijose.....	54
IŠVADOS.....	59
PASIŪLYMAI.....	61
LITERATŪRA	62
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA	70
ANNOTATION.....	71
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	72
SUMMARY.....	74
PRIEDAI	76
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA	77

NAUDOTI SUTRUMPINIMAI

Angl.	Anglų kalba
BPK	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
BK	Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
CPK	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
Konvencija	Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
LR Konstitucija	Lietuvos Respublikos Konstitucija
t. y.	tai yra
kt.	kita
pan.	panašiai

IVADAS

Tiriama problema. Ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – ir BPK) tinkamai reguliuoja priemones, užtikrinančias greitumo principo įgyvendinimą? Ar konkrečių ikiteisminio tyrimo terminų nustatymas, siejant juos su konkrečios veikos pavojingumu, o ne su veikos atskleidimo sudėtingumu, gali tinkamai užtikrinti pagrįstos trukmės procesą? Kokiais kriterijais vadovaujantis konstatuojami pagrįstos trukmės pažeidimai? Kokie teisiniai padariniai gali kilti konstatavus pagrįstos trukmės principo pažeidimą?

Baigiamojo darbo aktualumas.

Teisė į pagrįstos trukmės (greitą) baudžiamąjį procesą numatyta tiek nacionaliniuose, tiek Europos Tarybos teisės aktuose. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir LR Konstitucija) 31 straipsnio 2 dalyje¹ įtvirtinta asmens teisė į tinkamą procesą, ši teisė detalizuojama BPK 44 straipsnio 5 dalyje. Analizuojamas principas numatomas pačiuose pirmuose BPK straipsniuose (BPK 1, 2 straipsniai)². Taip pat išplaukia iš kitų BPK normų. Teisė į greitą procesą numatyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje, 5 straipsnio 3 dalyje, išplaukia iš 3 straipsnio³. Be to, numatyta ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio 2 dalyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 10 straipsnio 2 dalies b punkte, 14 straipsnio 3 dalies c punkte ir kt.

Greitas procesas ne tik mažina proceso kaštus, psichologinę įtampą bei nežinomybės jausmą, tačiau ir patenkina visuomenės poreikį įgyvendinti teisingumą per kuo trumpesnę laiką, kad būtų greitai išaiškintos nusikalstamos veikos aplinkybės bei nubausti kalti asmenys. Laikui bėgant keičiasi socialinės, politinės aplinkybės bei visuomenės poreikiai ne tik teisingumui, bet ir greitesniems sprendimams. Minėti pokyčiai lemia poreikį nuolatos peržiūrėti bei keisti teisinį reguliavimą.

Iš 2022⁴ ir 2023⁵ metų teismų veiklos metinėse ataskaitose pateikiamų duomenų matyti, jog baudžiamųjų bylų nagrinėtų pirmoje instancijoje nagrinėjimo terminai trumpėja, tačiau baudžiamųjų bylų nagrinėtų apeliacinėje instancijoje terminai nežymiai ilgėja. Be to, užtrunka

---

¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, lrs, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708&title=LR%20baud%FEiamajo%20procesas%20kodeksas.

³ „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, e-seimas lrs, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

⁴ „Lietuvos Teismai | Veiklos rezultatai 2022 m.“, teismai.lt, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/03/teismai2023-1.pdf>.

⁵ „Lietuvos Teismai | Veiklos rezultatai 2023 m.“, teismai.lt, žiūrėta 2024 m. kovo 30 d., <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2024/03/lietuvos-teismai-ataskaita-2023-m..pdf>.

sudėtingų bylų procesas. Plėtojant proceso greitumo temą galima rasti būdų ar priemonių, kurios galėtų pagreitinti bylų nagrinėjimą sudėtingiausiose bylose. Manoma, jog baudžiamųjų bylų išnagrinėjimo trukmės sutrumpėjimą lėmė pandemijos pastūmėtos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) pataisos. Nors tam tikra tvarka nagrinėjamų baudžiamųjų bylų trukmė pastaraisiais metais tendencingai trumpėja, tačiau šie terminai vertintini kaip ganėtinai ilgi lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Lietuva pirmauja pagal civilinių bylų išnagrinėjimo greitį, tačiau baudžiamųjų bylų išnagrinėjimo terminai išlieka ganėtinai ilgi bendrame Europos Sąjungos kontekste⁶.

Sprendžiant klausimą dėl proceso trukmės ir Lietuvos Respublikos teismai vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktikoje suformuluotais kriterijais: konkrečios bylos sudėtingumas, pareiškėjo veikla bei elgesys, valdžios institucijų elgesys ir iniciatyva tiriant bylą, sprendžiamų klausimų svarba pareiškėjui. Nepaisant šių kriterijų gana ilgo „gyvavimo“ vis dar pasitaiko atvejų kai pralaimimos bylos Europos Žmogaus Teisių Teisme dėl pernelyg ilgos baudžiamojo proceso trukmės. Be to, baudžiamojo proceso greitumas ypatingai aktualus, kai įtariamieji asmenys yra suimti. Pastebėtina, jog yra EŽTT bylų, kuriose Lietuva yra pralaimėjusi dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nesilaikymo, t. y., dėl pernelyg ilgo proceso kai asmenys buvo suimti⁷, kas irgi prisideda prie šios temos aktualumo.

Baudžiamojo proceso greitumui turi įtakos proceso dalyvių elgesys, kuris gali būti įvardijamas kaip piktnaudžiavimas. BPK nenumato beveik jokių priemonių išskyrus BPK 163 straipsnyje numatytas. Tokiu būdu siekiant efektyvumo ir optimizavimo baudžiamajame procese verta apsvarstyti kai kuriuos sprendimo būdus, kuriuos galima būtų perimti iš civilinio proceso teisės – štai CPK numato piktnaudžiavimo institutą. Manytina, jog ši teisės sritis gali pasiūlyti metodų, kurie padėtų optimizuoti baudžiamojo proceso apkrovą, užtikrinti greitesnę procesą, taip pat efektyviau spręsti nesudėtingus atvejus.

Baudžiamasis procesas neturėtų būti vien formalus. Įgyvendinant greitumo principą, galima svarstyti ne tik apie įstatymo modifikacijas, spręsti, ar teismo nagrinėjimo metu galima būtų atsisakyti kai kurių nuostatų, kurios iš esmės gali būti laikomos perteklinėmis, kaip pavyzdžiui kaltinamojo akto garsinimas (BPK 271 straipsnis), baudžiamosios bylos medžiagos garsinimas (BPK 290 straipsnis) ir pan.

Tam, kad būtų racionaliai subalansuotas teisinis reguliavimas reikalinga jį nuolatos aptarinėti bei tobulinti. Šis baigiamasis darbas yra vienas iš būdų prisidėti prie esamos teisinės diskusijos, kuri tikėtina, jog suteiks didesnio aiškumo.

---

⁶ „Eurostat“, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.

⁷ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 56998/16, 58761/16, 60072/16 ir 72001/16)“, žiūrėta 2023 m. gegužės 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191979>

Baigiamojo darbo naujumas ir problemos ištyrimo lygis. Nors greitumo principas baudžiamajame procese laikytina tradicine ir sąlyginai išnagrinėta moksliniuose darbuose tema, tačiau išlieka aktuali dėl probleminių aspektų, kurie vis dar neturi konkrečių sprendimų. Baudžiamojo proceso greitumo principo tema yra rašę šie Lietuvos mokslininkai: Raimundas Jurka⁸ rašė apie baudžiamojo proceso optimizavimo galimybes, greito proceso problematiką, Rima Ažubalytė⁹, Gintaras Goda¹⁰ rašė apie greitumo principo esmę, Ramūnas Jurgaitis rašė apie supaprastinus procesus¹¹, taip pat Raimundas Jurka bei Jolanta Zajančkauskienė¹² rašė apie ekspertinių tyrimų įtaką baudžiamojo proceso spartai, Marina Gušauskienė¹³, Marijus Šalčius¹⁴ rašė apie atsakomybę už greitumo principo pažeidimus, ir kiti. Be to, mokslininkų: Lyros Jakulevičienės, Salvijos Mulevičienės, Jolantos Zajančkauskienės, Redos Molienės, Marijaus Šalčiaus parengta teismo proceso vedimo studija, kurioje tirta baudžiamosios bylos nagrinėjimo trukmė¹⁵. Nepaisant visų autorių mokslinių publikacijų bei mokslinių tyrimų, esamos mokslinės diskusijos, kurioje aptariami greitumo principo problematikos bei atsakomybės aspektai, pastarųjų metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika rodo, kad dėl proceso trukmės atsiranda naujų pralaimėtų bylų¹⁶.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiuo darbu prisidedama prie esamos teisinės diskusijos apie greitumo principo įgyvendinimą baudžiamajame procese. Darbe pateikiama bendra pagrįstos trukmės principo charakteristika, jo reikšmė bei vieta visoje baudžiamojo proceso principų sistemoje. Nagrinėjami greitumo principo taikymo aspektai, kuriais siekiama užtikrinti efektyvų ir operatyvų teisingumo vykdymą. Apžvelgiamas greitumo principo taikymas tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo, tiek nacionalinėje teismų jurisprudencijoje. Analizuojant aktualią teisminę praktiką bei atlikto empirinio tyrimo rezultatus galima identifikuoti probleminius

---

⁸Raimundas Jurka, „Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas teisės problemos“, *Teisės problemos* (1 (2009): 54-74, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1101>).

⁹Raimundas Jurka ir kt. *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009).

¹⁰Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų Centras, 2011).

¹¹Ramūnas Jurgaitis, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004); Ramūnas Jurgaitis, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos“, *Jurisprudencija* 2008 6(108): 67–75.

¹²Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Ekspertinių tyrimų įtaka baudžiamojo proceso spartai: problemos ir galimi jų sprendimai* (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2022) 383-97, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/396fbcc9-2728-4ad5-9f1f-3ed8ff6b1c9/details>.

¹³Marina Gušauskienė, „Per ilga baudžiamojo proceso trukmė kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas (teismų praktikos analizė)“, *Jurisprudencija* 26, 1 (2019): 370-86, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/509d9455-c181-40d4-ada8-b7ae3c016865/details>.

¹⁴Marijus Šalčius, „Neteisėtai baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo Universitetas, 2021).

¹⁵„Teismo proceso vedimo studija“, 2022 m. spalio 16 d., Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. <https://grants.teismas.lt/wp-content/uploads/2022/11/Teismo-proceso-vedimo-studija.pdf>.

¹⁶„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. liepos 13 d. sprendimas byloje *Gančo prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 42168/19)“, žiūrėta 2023 m. gegužės 18 d.

aspektus susijusius su greitumo principo įgyvendinimu, kas ateityje galimai prisidės prie šio principo reglamentavimo tobulinimo.

Baigiamojo darbo tikslas – sistemiškai išanalizuoti greitumo principo turinį, nustatyti ir įvertinti šio principo įgyvendinimo problemas ir pateikti pasiūlymus, kaip išvengti jo pažeidimų.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti baudžiamojo proceso greitumo principo turinį Lietuvos bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje ir identifikuoti šį principą nusakančius požymius.

2. Ištirti kokiais kriterijais vadovaujantis vertinami greitumo principo pažeidimai ir apibrėžti šių kriterijų turinį.

3. Ištirti baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų terminų įtaką proceso greitumo principo įgyvendinimui.

4. Nustatyti kokią reikšmę greitumo principo įgyvendinimui turi supaprastinto proceso taikymas.

5. Atskleisti proceso per kuo trumpiausią laiką nesilaikymo padarinius, šio principo įgyvendinimo praktines problemas.

Tyrimo metodika. Siekiant įgyvendinti apibrėžtus uždavinius buvo taikyti šie teoriniai metodai: sisteminė literatūros analizė, siekiant atskleisti pagrįstos trukmės principo esmę, pagrindinius turinio aspektus bei jo reikšmę baudžiamajame procese; operatyvumo principo vertinimo kriterijus; supaprastinto proceso teorinius aspektus. Naudotas lyginamosios analizės metodas, siekiant atskleisti pagrįstos trukmės principo santykį su kitais baudžiamojo proceso principais, sugretinti atskiras baudžiamojo proceso mokslininkų nuomones. Taikant empirinį dokumentų analizės metodą analizuojami EŽTT, nacionalinių teismų sprendimai bei kiti teisės aktai, aktualus statistiniai duomenys, kurie leidžia įvertinti greitumo principo laikymosi ir jo pažeidimų vertinimo kriterijus. Taikant empirinį kokybinį duomenų rinkimo metodą – struktūruotą ekspertų interviu, atlikta tikslinė baudžiamojo proceso teisės praktikų (ekspertų) apklausa. Šiuo atveju buvo pasirinkta apklausti teisės praktikus glaudžiai susijusius su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju procesu: teisėjus, prokurorus, advokatus, ikiteisminio tyrimo pareigūnus, kurių darbo patirtis baudžiamajame procese nuo 2 iki 16 metų. Apklausoje dalyvaujantys asmenys neviešinami, o tyrimo rezultatai naudojami išimtinai tik šio baigiamojo darbo rašymui. Apklaustos dalyvių imtis sudaryta vadovaujantis visiško prisotinimo principu, o tiksliau, tyrimas buvo atliekamas iki tol, kol informacija pradėjo kartotis ir nebuvo atskleidžiama naujų, su tyrimo tikslu susijusių aspektų. Kokybinio tyrimo metu ekspertams pateikiami vienodi klausimai, tačiau orientuoti į kiekvieno respondentų darbinę sritį. Vadovaujantis kokybiniu turinio analizės principu struktūruotos apklausos metu gauti duomenys buvo jungiami pagal turinį, prasmę, juos vienijančius ir (ar) išskiriančius aspektus į tam tikras logines kategorijas. Pagal dažniausiai

pasitaikančius atsakymus iškeliant kaip prioritetinius. Kokybinės turinio analizės principas pasitelktas analizuojant, sisteminant bei apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus siekiant atskleisti respondentų patirties įvairovę. Pasitelkiant teorinį indukcijos metodą daromos apibendrinančios išvados apie praktines problemas įgyvendinant pagrįstos trukmės principą bei pateikiami pasiūlymai susiję su teisinio reguliavimo pakeitimais.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir dėstomosios dalies trys skyriai. Pirmame skyriuje aptariamas greitumo principo turinys bei jo aiškinimas Lietuvos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Antrajame skyriuje nagrinėjamas pagrįstos trukmės įgyvendinimas konkrečių baudžiamojo proceso terminų kontekste bei taikant supaprastintą procesą, taip pat įgyvendinimas per pagrįstos trukmės nesilaikymo teisinius padarinius. Trečiajame skyriuje analizuojama greitumo principo įgyvendinimo problematika praktikoje, atskirai aptariant greitumo principo taikymo aktualijas ikiteisminio tyrimo metu bei pagrįstos trukmės principo taikymo įgyvendinimą teisminėse stadijose. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir jų pagrindu suformuoti pasiūlymai, taip pat pateikiamas darbui naudotos literatūros sąrašas, santrauka bei anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis.

Ginamieji teiginiai:

1. Tik kartu, t. y. BPK ir teismų praktika gali įtvirtinti priemones, skirtas greitumo principo užtikrinimui.
2. Konkrečių terminų nustatymas BPK siejant juos su nusikalstamos veikos pavojingumu apibrėžia tam tikrų veikų tyrimų trukmę bei suteikia galimybę orientuotis, koks terminas yra pagrįstas.
3. EŽTT suformuluoti kriterijai naudojami vertinant baudžiamojo proceso trukmės pagrįstumą.
4. Konstatavus pagrįstos trukmės principo pažeidimą gali kilti ne tik teisinio pobūdžio padariniai, bet ir reikšmingas poveikis teisinės sistemos veikimui, visuomenės pasitikėjimui teisingumo sistema.

1. GREITUMO PRINCIPO BAUDŽIAMAJAME PROCESSE TEORINIS PAGRINDIMAS

Greitumo principo teorinis pagrindimas negali būti aiškinamas tiek be principo bendrąja prasme, tiek ir be teisės principo, reikšmės. Prieš pradėdant sistemiškai analizuoti proceso greitumo principo teorinius aspektus būtina trumpai aptarti principo reikšmę ir teisės principo reikšmę bei esmę baudžiamajame procese.

Bendrąja prasme principas yra abstrakti sąvoka, kuri apibrėžia pagrindines idėjas, vertybes arba nuostatas ir orientuoja į tam tikrą sritį arba sistemą. Iš esmės literatūroje ne kartą minima, jog principas – tai pradžia, kilmė, pradžioje, pagrindas, tai pagrindinė, pirminė teorijos, mokslo, pasaulėžiūros idėja¹⁷. Teisės teorijoje principai apibrėžiami kaip bendrojo pobūdžio idėjos, kurios sukonkretina teisės sampratą¹⁸. Atitinkamai baudžiamojo proceso teisės principas nusako pagrindines nuostatas, gaires bei vertybes, kurios lemia baudžiamojo proceso teisės veikimą bei turinį. Teisės sistema yra organizuojama vadovaujantis principais, kurie užtikrina jos vientisumą ir suderinamumą tarp teisės normų. Doktrinoje baudžiamojo proceso teisės principai apibrėžiami kaip „idėjos, pamatinės nuostatos, lemiančios visų baudžiamojo proceso teisės normų turinį ir nusikalstamų veikų tyrimo bei baudžiamųjų bylų nagrinėjimo tvarką“¹⁹. Kiek vėliau suformuluotas baudžiamojo proceso teisės principų apibūdinimas, kuris įvardijamas kaip „baudžiamojo proceso reguliavimą ir baudžiamojo proceso normų taikymą lemiantys veiksniai, kurie užtikrina baudžiamojo proceso teisės ir atskirų jos institutų paskirties įgyvendinimą bei žmogaus teisių baudžiamajame procese apsaugą“²⁰. Iš to seka, jog baudžiamojo proceso teisės principai yra esminiai veiksniai bei gairės, kurios formuoja ir nukreipia baudžiamąjį procesą tam, kad būtų užtikrinta teisinga bei efektyvi žmogaus teisių apsauga. Atitinkamai baudžiamojo proceso greitumo principas yra vienas iš šių principų, kuris orientuotas į proceso efektyvumą kartu su teisingumu.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys, jog šis principas tiek moksliniuose šaltiniuose, tiek teismų praktikoje vadinamas labai įvairiai – tai ir proceso per kuo trumpiausią laiką principas, teisės į greitą procesą principas, pagrįstos trukmės principas, proceso operatyvumo principas, nepateisinamo delsimo principas, proceso procesas per protingą terminą principas ir pan. Nors iš pirmo žvilgsnio pastarųjų apibūdinimų reikšmė gali atrodyti labai skirtinga, tačiau vis tik

¹⁷ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. Pirmoji knyga* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016), 109.

¹⁸ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2004), 146.

¹⁹ Goda, *supra note*, 10: 45.

²⁰ Ažubalytė, *op. cit.*, 114.

pastebėtina, jog nepaisant terminų įvairovės, visus šiuos pavadinimus sieja bendras elementas – laikas, kuris siejamas su proceso greičiu bei efektyvumu. Mokslinėje literatūroje nurodoma analogiškai, jog bet kuris baudžiamojame byloje vykstantis procesas, neatsiejamas nuo laiko ir proceso veiksmų savitarpio santykio²¹. Analizuojamas principas nukreiptas į baudžiamąjį proceso efektyvumą be nepateisinamo delsimo. Jis negali būti suprantamas vien pažodžiui, kadangi baudžiamasis procesas iš esmės negali ir neturi vien tik greitas. Nors toks analizuojamo principo pavadinimas galėtų būti kritikuotinas, tačiau laikytina, jog šiame baigiamajame darbe analizuojamo principo pavadinimas išplaukia iš baudžiamąjį proceso esmės numatytos pirmajame baudžiamąjį proceso kodekso straipsnyje, kuriame numatyta, jog baudžiamąjį proceso paskirtis – greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą (BPK 1 straipsnis). Taigi, nepaisant pavadinimo analizuojamo principo esmė išlieka tokia pati – užtikrinti greitą ir efektyvų teisingumo įgyvendinimą baudžiamajame procese.

Baudžiamąjį proceso principų sistemą sudaro pamatinės nuostatos, kuriomis paprastai vadovaujamasi baudžiamajame procese. Baudžiamąjį proceso principai – tai nuolat kintanti bei atsinaujinanti sistema. Šios sistemos pokyčius nulemia įvairūs veiksniai, įskaitant istorinius, politinius, teisės normų pokyčius bei jų kintantis interpretavimas teismų praktikoje. Literatūroje įvardijami aspektai, kurie lemia baudžiamąjį proceso principų sistemos nuolatinę kaitą. Tai istorinės prielaidos; laikmečiai bei valstybės požiūris į teisės paskirtį, į baudžiamąjį proceso tikslus; Konstitucijos ir tarptautinių sutarčių įtaka; abstrakčiai reglamentuotų teisės principų kintantis interpretavimas praktikoje²². Vis tik pastebėtina, kad nors baudžiamąjį proceso teisės principai sudaro dinamišką sistemą, nuolat kintančią bei prisitaikančią prie besikeičiančių visuomenės poreikių bei teisės reikalavimų, tačiau nepaisant principų kaitos, vis tik tam tikri fundamentalūs teisinės valstybės principai išlieka esminiais. Baudžiamąjį proceso mokslinėje literatūroje yra pateikiamas jų sąrašas. Vienas iš jų nekaltumo prezumpcijos principas, taip pat proceso teisingumo (sąžiningumo), proporcingumo, greitumo, teisė į gynybą ir kiti principai.

Baudžiamąjį proceso principai iš esmės yra glaudžiai susiję, vieno principo nesilaikymas gali būti traktuojamas ir kitų proceso principų pažeidimu. Greitumo principas grindžiamas svarbiomis baudžiamąjį proceso vertybėmis, kurios atsispindi kituose baudžiamąjį proceso principuose, tokiuose kaip proceso teisingumo (sąžiningumo) ar teisės į teisingą (sąžiningą) bylos išsprendimą principas, proceso išsamumo principas ir kt. Pastarieji principai kartu su greitumo principu sudaro vieningą sistemą, kurios tikslas užtikrinti, kad būtų išlaikomos pagrindinės vertybės. Kaip ir kiekviena bendro pobūdžio taisyklė taip ir principai gali turėti išimčių, lotyniškai

---

²¹ Jurka, *supra note*, 8: 57.

²² Jurka, *supra note*, 9: 15.

– *nulla regula sine exceptione*. Baudžiamojo proceso principų taikymo išimtys dažnai atsiranda dėl konkuruojančių principų suderinimo poreikio²³.

Akcentuotina ir tai, jog baudžiamojo proceso principai gali būti skirstomi pagal tai, kokiame teisės akte yra išreiškiami: į konstitucinius bei reglamentuotus BPK ir kituose įstatymuose. Taip pat gali būti skirstomi pagal veikimo apimtį: į bendruosius, kurie veikia visoje teisės sistemoje; į tarpšakinius, kurie bendri kelioms teisės šakoms; į šakinius, kurie veikia visose baudžiamojo proceso stadijose; į atskirų proceso stadijų ir institutų principus²⁴. Atitinkamai greitumo principas priskiriamas prie tarpšakinių principų, kitaip tariant, pastarasis principas yra bendras visoms teisės šakoms²⁵.

Greitumo principas yra teorinė koncepcija, kuria vadovaujantis teisingumo sistema turėtų užtikrinti racionalų baudžiamojo proceso vykdymą. Teismų praktikoje proceso greitumo principas – tai vienas iš baudžiamojo proceso principų, garantuojančių žmogaus teisės į teisingą teismą (procesą) užtikrinimą, jis susijęs ir su reikalavimu, kad nusikalstamos veikos būtų atskleistos išsamiai. Proceso greitumo principas suponuoja atitinkamų valstybės institucijų ir jų pareigūnų pareigą daryti viską, kad procesas nebūtų vilkinamas²⁶.

Greitumo principas reikšmingas savo aktualumu visose proceso stadijose. Šis principas vadovaujasi idėja, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra ne tik išsamiai, ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, bet ir tai padaryti greitai. Pažymėtina ir tai, jog šiuo principu neturi būti naudojamosi siekiant piktnaudžiauti ir netinkamai įgyvendinti proceso dalyvių teises ar neišaiškinti svarbias aplinkybes. Vien tai, jog pastarasis principas numatytas pirmajame BPK straipsnyje suponuoja prielaidą, kad greitumo principas turi ypatingą reikšmę baudžiamojo proceso įstatyme, nuo kurio prasideda visa baudžiamojo proceso teisės sistema. Proceso vykdymas per kuo trumpesnę laiką suprantamas kaip procesinių veiksmų ir sprendimų baudžiamojoje byloje atlikimas ar priėmimas per pagrįstą laiką²⁷.

Proceso greitumo principas išplaukia iš LR Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies, 6 straipsnio 1 dalies, BPK 1 ir 2 straipsnio, 44 straipsnio 5 dalies, 176 straipsnio 1 dalies ir 178 straipsnio 3 dalies, 189 straipsnio 2 dalies, 460 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies²⁸. Pastarosios teisės normos tiesiogiai pabrėžia greitumo principo svarbą užtikrinti tinkamą bei efektyvią baudžiamojo proceso eigą. Šios

²³ Ažubalytė, *supra note*, 17: 122.

²⁴ Goda, *supra note*, 10: 48-49.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ „Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 29 d. nutartis byloje Nr. 1S-381-478/2019“, infollex, žiūrėta 2023 m. birželio 30 d., <https://www.infollex.lt/tp/1728364>.

²⁷ Jurka, *supra note*, 8: 194.

²⁸ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. birželio 30 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5825>.

teisinės normos suteikia tiek teisėsaugos institucijoms, tiek kitiems proceso dalyviams aiškias nuorodas apie pareigą vykdyti procesą efektyviai, kartu nustato, jog procesas turi vykti laiku, be nepagrįsto vilkinimo, siekiant užtikrinti teisės į teisingumą principo įgyvendinimą.

Pažymėtina ir tai, kad egzistuoja teisės normos, kuriose greitumo principas išreikštas ir netiesiogiai. Tokiu būdu, netiesioginė išraiška apima tam tikras proceso tvarkos taisykles ar procedūrines gaires, kurios prisideda prie spartesnio proceso. Pastarosios išveiktos BPK 60, 172, 174, 215, 231, 240 straipsnyje ir kt. Kartu pastebėtina ir tai, kad greitumo principą reglamentuoja Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakto 10 straipsnio 2 dalies b punktas, 14 straipsnio 3 dalies c punktas, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio 2 dalis. Pastarieji teisės aktai numato principo formuluotes „per kuo trumpiausią laiką“, „kuo greičiau ir išsamiau“, „be nepateisinamo delsimo“, kai kuriose normose nustatomi terminai tiek teisėjų paskyrimui nagrinėti bylą, tiek bylos pradėjimui nagrinėti teisiamejame posėdyje ir pan. Tokiomis abstrakčiomis išraiškomis nustatomos greitam procesui palankios tvarkos taisyklės, kurios prisideda prie spartesnio proceso įgyvendinimo.

Taigi, teorinė perspektyva išryškina baudžiamojo proceso greitumo principo svarbą, nurodydama, jog efektyvus procesas yra būtinas teisės į teisingumą principo įgyvendinimui. Analizuojant greitumo principo teorinius aspektus mokslinėje literatūroje išveiktas siekis išsiaiškinti šio principo turinį, įvairias išraiškas, reikšmę baudžiamojo proceso kontekste bei sąveiką su kitais baudžiamojo proceso principais. Iš to seka, jog greitumo principas veikia kaip svarbus veiksnys, prisidedantis prie kitų principų įgyvendinimo baudžiamajame procese, ir apskritai, prie darnios ir racionalios baudžiamojo proceso veiklos, kuri užtikrina ne tik greitą, bet ir sąžiningą ir teisingą procesą.

1.1. Greitumo principo turinys

Apžvelgus teorinį analizuojamo principo pagrindimą tikslinga išplėsti šio principo analizę bei atskleisti turinio aspektus, kurie aiškinami ne tik mokslinėje doktrinoje bet ir teismineje praktikoje. Analizuojant greitumo principo turinį pirmiausia pastebėtina tai, jog greitumo principas iš esmės paprastai nėra siejamas su iš anksto numatytais konkrečiais terminais, per kuriuos turėtų būti įgyvendintas baudžiamasis procesas. Neabejotinai įstatymas numato tam tikrus atskirų procesinių veiksmų atlikimo terminus, tačiau vis tik pagal esamą reglamentavimą šis principas labiau orientacinio pobūdžio principas, kuris pabrėžia greito proceso svarbą atsižvelgiant į kiekvienos konkrečios bylos aplinkybes. Be kita ko, kartu pastebėtina ir tai, kad tiek teorijoje, tiek praktikoje analizuojamas principas įvardijamas ganėtinai įvairiai, tačiau vis tik laikomasi

nuomonės, kad įvardijimas kaip „procesas per kuo trumpiausią laiką“ bene tiksliausiai nusako šio principo idėją.²⁹

Kaip jau ir užsiminta anksčiau, paminėtų teisės normų kontekste greitumo principas įstatyme išreiškiamas per žodžių formuluotes: „per kuo trumpiausią laiką“, „kuo greičiau ir išsamiau“, „be nepateisinamo delsimo“, „nedelsiant“ ir pan. Pripažintina, jog tokia įstatymų leidėjo pozicija principą įtvirtinti tik abstrakčiomis formuluotėmis nenurodant konkrečių baudžiamojo proceso terminų yra racionali, kadangi neįmanoma pritaikyti vieno konkretaus termino visoms byloms, kurio nesilaikant, visais atvejais galima būtų pripažinti greitumo principo pažeidimą. Be kita ko, nors vienos aptariamo principo formuluotės konkrečiau, o kitos mažiau tiksliai apibūdina principo idėją, tačiau vis tik greito proceso reikalavimas neatsiejamas nuo trijų pagrindinių veiksnių, kadangi kiekviena konkreti byla yra individuali, ją lemia unikalūs veiksniai. Baudžiamosios bylos trukmės pagrįstumas ir atitiktis greitumo principui vertintina individualiai, atsižvelgiant į konkrečios bylos unikalius veiksnius, kurie vertintini kaip visuma, kuri leidžia matyti bendrą vaizdą.³⁰

Nepaisant to, jog baudžiamojo proceso trukmė iš esmės įstatyme nėra konkrečiai nustatyta, tačiau praktikoje vertinant proceso trukmę atsižvelgtina į EŽTT suformuotus esminius vertinamuosius aspektus. Pirmasis aspektas yra susijęs su bylos sudėtingumu, antrasis – su dalyvių elgesiu bylos nagrinėjimo metu, trečiasis – įvardijamas kaip, bylą nagrinėjančių institucijų veiksmai, iniciatyva bei jų įtaka bylos nagrinėjimui, ketvirtasis – siejamas su bylos reikšme pareiškėjui. Išvardyti kriterijai, t. y. jų turinys, ne kartą buvo atskleisti ne vienoje EŽTT byloje prieš Lietuvą ar kitas valstybes atsakoves. Šie kriterijai pasitelkiami ir nacionalinėje teisėje. Pastarieji kriterijai, analizuojant konkrečius EŽTT sprendimus, bus aptarti sekančiame baigiamojo darbo skyriuje.

Pažymėtina ir tai, jog kiekvienas aukščiau paminėtas kriterijus vertintinas neatsietai nuo visumos, kadangi priešingu atveju kyla pavojus dėl nevisapusiškai vertinamo proceso perspektyvos³¹. Paprastai vertinami trys pagrindiniai kriterijai, tačiau kartais, tik esant tam tikroms išskirtinėms aplinkybėms, yra išskiriamas ir bylos reikšmės ir padarinių skundo pareiškėjui kriterijus. Taigi, byloje, kurioje pareiškėjas teigia, jog buvo pažeista jo teisė bylą išnagrinėti per kuo trumpiausią laiką, teismai paprastai vertina tik pirmus tris kriterijus ir tuomet sprendžia, ar yra pagrindas pripažinti, jog buvo pažeistas proceso greitumo principas.

Be kita ko, nors ir kai kurios įstatymo nuostatos įpareigoja proceso subjektus atlikti ikiteisminį tyrimą arba išnagrinėti bylą per kuo trumpiausią terminą, tačiau vis tik akivaizdu, kad

---

²⁹ Jurka, *supra note*, 8: 57

³⁰ *Ibid.*

³¹ Jurka, *supra note*, 8: 65.

toks reguliavimas yra gana abstraktus. Konvencijos 6 straipsnyje nustatyta, kad procesas per kuo trumpiausią laiką turi būti užtikrinamas nuo baudžiamojo kaltinimo pareiškimo momento. Tačiau vis tik EŽTT praktikoje greitumo principo ribos gali būti vertintinos pakankamai skirtingai atsižvelgiant į kiekvienos konkrečios bylos faktines aplinkybes ir kt. Nors tradiciškai įprasta manyti, jog asmens kaltinimo baudžiamojoje byloje pradžia siejama su pranešimu apie įtarimą dėl konkrečios nusikalstamos veikos padarymo arba skundo įteikimas teismui privataus kaltinimo bylų procese, tačiau praktikoje egzistuoja gausybė pavyzdžių, kurie parodo, jog esminis aspektas aiškinant paminėtą Konvencijos teisinį reguliavimą yra „asmens baudžiamojo persekiojimo (pranešimo apie įtarimą, kaltinimo pateikimo ir pan.) tikimybė (galimybė)“.³² Tai reiškia, kad svarbu įvertinti, ar asmuo, atsižvelgiant į konkrečią bylą ir jos aplinkybes, galėjo pagrįstai tikėtis būti kaltinamas ir įtrauktas į baudžiamąjį procesą, ar jo atžvilgiu buvo, ar jau yra pradėti atlikti intensyvūs veiksmai ir jo padėtis „stipriai veikiama“.³³ Šis požiūris leidžia atsižvelgti į visus faktinius ir teisinius aspektus, kurių reikia vertinti, nustatant proceso greitumo ribas. Taigi, realiai „teisę reikalauti baudžiamojo proceso per kuo trumpiausią laiką asmuo įgyja nuo to momento, kai galima pagrįstai manyti, jog jo atžvilgiu bus pradedamas baudžiamasis persekiojimas“.³⁴

1.2. Greitumo principo turinio aiškinimas Lietuvos Respublikos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėje

Aukščiau paminėtos nuostatos, kuriose įtvirtintas greitumo principas yra analogiškos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis. Akcentuotina tai, jog Lietuvos Respublika yra ratifikavusi Konvenciją ir pripažįsta Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) jurisdikciją, todėl Europos Tarybos teisė sąlyginai yra ir Lietuvos Respublikos teisė. Iš to seka, jog aiškinant tiek Lietuvos Respublikos teisės aktuose numatytą greitumo principo turinį būtina laikytis EŽTT suformuotos praktikos ir standartų šioje srityje.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje greitumo principas įtvirtintas pirmuosiuose BPK straipsniuose (BPK 1, 2 straipsniai), akivaizdu, jog tokiu būdu įstatymų leidėjas, galima teigti, suteikė prioritetinę reikšmę šiam principui, todėl jis sudaro viso baudžiamojo proceso esmę. Be viso to, kaip jau ir paminėta aukščiau, proceso per kuo trumpiausią laiką principas išplaukia ir iš kitų BPK normų. Atitinkamai greitumo principas išplaukia iš Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, 5 straipsnio 3 dalies, 3 straipsnio. Pastarųjų straipsnių pagrindu

---

³² Jurka, *supra note*, 8: 63.

³³ Jurka, *supra note*, 8: 64.

³⁴ *Ibid.*

asmenys manantys, jog jų teisės yra pažeistos, bei pasinaudoję visomis galimybėmis jas apginti nacionaliniu lygmeniu, gali pateikti peticijas EŽTT.

Iš pastarojo teismo praktikos matyti, jog pažeidimai susiję su baudžiamojo proceso trukme yra bene dažniausiai pasitaikantys pažeidimai. Vis dar pralaimimos bylos rodo, kad egzistuoja procesinio mechanizmo trūkumai. Siekiant išspręsti tendencingus valstybių pažeidimus EŽTT suformulavo esminius kriterijus, pagal kuriuos nustato pažeidimų (ne)buvimą, tai: konkrečios bylos sudėtingumas; asmens, kurio atžvilgiu vykdomas baudžiamasis persekiojimas, elgesys; valstybės institucijų elgesys bei iniciatyva organizuojant baudžiamąjį procesą, taip pat sprendžiamų klausimų reikmė pareiškėjui. Be to, tokie kriterijai nurodomi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje: „konkrečios bylos sudėtingumas (faktų, kuriuos reikia nustatyti, pobūdis, padarytų nusikalstamų veikų, kaltinamų asmenų skaičius, įrodymų kiekis ir jų rinkimo sudėtingumas, teisiniai bylos aspektai); asmenų, dėl kurių taikytas baudžiamasis persekiojimas, elgesys; institucijų veiksmai organizuojant bylos procesą; taikytų procesinių prievartos priemonių griežtumas ir jų taikymo laikas“.³⁵ Kartu pažymėtina ir tai, kad tiek EŽTT, tiek Lietuvos nacionaliniai teismai kiekvienos bylos proceso trukmę vertina pagal visus minėtus kriterijus kompleksiskai, o ne izoliuotai. Vertinant pavienių kriterijų turinį neįmanoma atsiriboti ir nuo visų kitų. Toliau bus detaliau analizuojami išvardyti kriterijai:

Konkrečios bylos sudėtingumas. Šis kriterijus laikytinas esminiu veiksniumi, kuris paprastai tiesiogiai yra siejamas su proceso trukme. Viena vertus, gali susidaryti požiūris, jog kuo sudėtingesnė byla, tuo ilgesnis tokios bylos procesas, tačiau, kita vertus, net ir labai sudėtinga byla savaime negali pateisinti ilgo baudžiamojo proceso trukmės. Sutiktina, jog paprastai sudėtingai bylai išnagrinėti reikia daugiau laiko. Nors EŽTT nėra išskyręs konkrečių požymių, pagal kuriuos galima būtų daryti neginčytiną išvadą dėl bylos sudėtingumo. Baudžiamosios bylos sudėtingumą gali sąlygoti eilė veiksnių susijusių su nusikalstamų veikų pobūdžiu, kaip pavyzdžiui, EŽTT sudėtingomis bylomis paprastai pripažįsta bylas susijusias su finansiniais ar ekonominiais nusikaltimais, bylas dėl sukčiavimo³⁶, dėl organizuotų, smurtinių ar kitų sunkių nusikaltimų³⁷, taip

³⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-458/2020“, infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., <https://www.infolex.lt/tp/1901325>.

³⁶ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Grauslys prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 36743/97)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GRAUSLYS_2000_sprendimas.pdf; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Simonavičius prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 37415/02)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SIMONAVICIUS_2006_sprendimas.pdf.

³⁷ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Ponushkov prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 30209/04), hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-89331>.

pat bylos sudėtingumą gali sąlygoti didelis nusikalstamų veikų³⁸, kaltinamųjų³⁹ ir (ar) nukentėjusiųjų skaičius, didelis kiekis įrodymų⁴⁰, arba jų buvimas skirtingose valstybėse, juo labiau, jog bylose, turinčiose tarptautinį elementą, gali kiti kliūčių, kurios, be kita ko, sulėtina ar sustabdo procesą.⁴¹ Kartu pažymėtina ir tai, jog bylos sudėtingumas priklauso ne tik nuo aukščiau išvardytų, dar kitaip vadinamų kiekybinių veiksnių, tačiau lemiamą reikšmę turi ir kokybiniai veiksniai, kuriuos sudaro įvairių teisės taikymo aspektų sunkumai, tokie kaip: teisės aktų pakeitimai; politinės ir ekonominės reformos valstybėje; teisminės praktikos nebuvimas ar teisės klausimų sudėtingumas.⁴² Siekiant detaliau paanalizuoti aptariamą kriterijų, paminėtinos kelios ryškiausios EŽTT nagrinėtos bylos jų faktų bei esmės kontekste.

EŽTT byloje *Grauslys prieš Lietuvą*⁴³ pareiškėjas buvo kaltinamas sukčiavimu. Nagrinėjamu atveju teismas pripažino, jog pastaroji byla vertintina kaip itin sudėtinga dėl savo pobūdžio, kaltinamiesiems pareikštų kaltinimų dėl įvairių nusikalstamų veikų. Pastarosios bylos sudėtingumą rodo pats faktas, jog bylą sudarė 15 tomų bylos medžiagos, proceso metu apklausti 67 liudytojai bei atlikta eilė ekspertizių. Analogiškai kitoje EŽTT byloje *Simonavičius prieš Lietuvą*⁴⁴. Baudžiamasis procesas pripažintas sudėtingu, kadangi buvo nagrinėjami finansinio pobūdžio nusikaltimai, o taip pat ir dėl nusikalstamų veikų skaičiaus. Dar vienoje byloje *Ponushkov prieš Rusiją*⁴⁵ procesas taip pat buvo pripažintas sudėtingu dėl bylos medžiagos apimties (bylą sudarė 30 tomų), atsakovų skaičiaus. Nagrinėjamu atveju EŽTT konstatavo, jog byla yra sudėtinga dėl įvykdytų kelių žmogžudysčių, plėšimų, veikų susijusių su ginklais, kurias įvykdė 9 asmenys. EŽTT byloje *Meilus prieš Lietuvą*⁴⁶ buvo nuspręsta, jog bylos sudėtingumas siejamas su kaltinamųjų skaičiumi ir vėlgi su inkriminuotų nusikalstamų veikų pobūdžiu (finansinis nusikaltimas dėl klaidos). Toliau analizuojant bylos sudėtingumo veiksnius Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo srityje paminėtina dar viena EŽTT byla *Arewa prieš*

³⁸ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Simonavičius prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 37415/02)“, lrv-atstovas-ezt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., http://lrv-atstovas-ezt.lt/uploads/SIMONAVICIUS_2006_sprendimas.pdf.

³⁹ „Europos žmogaus teisių teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Meilus prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 53161/99)“, lrv-atstovas-ezt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., http://lrv-atstovas-ezt.lt/uploads/MEILUS_2003_sprendimas.pdf.

⁴⁰ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Rook prieš Vokietiją* (pareiškimo Nr. 1586/15), hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-194614&filename=CASE%20OF%20ROOK%20v.%20GERMANY.pdf&logEvent=False>.

⁴¹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Arewa prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 16031/18)“, lrv-atstovas-ezt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d., http://lrv-atstovas-ezt.lt/uploads/AREWA%20v.%20LITHUANIA_LT_sprendimas.pdf ir kt.

⁴² „Teismo proceso vedimo studija“, *supra note*, 15: 149.

⁴³ *Grauslys prieš Lietuvą, Simonavičius prieš Lietuvą, supra note*, 37.

⁴⁴ *Simonavičius prieš Lietuvą, supra note*, 39.

⁴⁵ *Ponushkov prieš Rusiją, supra note*, 38.

⁴⁶ *Meilus prieš Lietuvą, supra note*, 40.

*Lietuva*⁴⁷, kuri buvo pripažinta ypač sudėtinga išskirtinai dėl tarptautinio pobūdžio elemento. Nagrinėjant pastarąją bylą, tyrimus reikėjo atlikti daugelyje kitų valstybių (Honkonge, Vengrijoje, Ispanijoje, Danijoje ir JAV), todėl atsižvelgiant į šias aplinkybes bei Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus akivaizdu, kad dėl pastarųjų priežasčių atsirado kliūčių, kas pareikalavo daugiau laiko, jog byla būtų išnagrinėta. Be kita ko, svarbu tai, kad byloje esantis didžiulis duomenų kiekis ir jų integravimas į baudžiamąjį procesą neturėtų nepagrįstai vilkinti proceso, šiame kontekste paminėtina, jog EŽTT byloje *Rook prieš Vokietiją*⁴⁸ pažymėta pareiškėjo teisė į informaciją bei nurodyta, jog neturėtų būti painiojama su jo teise susipažinti su visa bylos medžiaga, todėl nagrinėjamu atveju, priešingai nei nurodė pareiškėjas, konstatuota, kad pareiškėjo šalis turėjo pakankamai laiko susipažinti su bylos medžiaga.

Apibendrinant galima teigti, jog bylos sudėtingumą nulemia įvairūs veiksniai. Iš analizuotų EŽTT sprendimų matyti, jog dažniausiai bylos sudėtingumą nulemia kiekybiniai veiksniai, byloje esančių kaltinamųjų, nukentėjusiųjų, ar kitų dalyvių skaičius, nusikalstamų veikų skaičius ir pan. Bylos sudėtingumui paprastai lemiamą reikšmę turi nusikalstamų veikų pobūdis (finansiniai nusikaltimai, sukčiavimas) bei tarptautinis elementas. Vis tik vien bylos pripažinimas sudėtinga savaime negali nulemti greitumo principo pažeidimo, kadangi aptartas kriterijus turi būti vertinamas visų EŽTT jurisprudencijoje suformuluotų kriterijų visumoje.

Asmens, kurio atžvilgiu vykdomas baudžiamasis persekiojimas, elgesys (pareiškėjo elgesys). Tai dar vienas paprastai EŽTT praktikoje išskiriamas kriterijus, kuriuo vadovaujamosi sprendžiant dėl baudžiamosios bylos trukmės, kitaip tariant vertinama, ar proceso dalyvio (-ių) elgesys turėjo lemiamą reikšmę, ar bent iš dalies prisidėjo prie ilgesnės nei pagrįsta, proceso trukmės. Viena vertus, proceso dalyvių, net ir turinčių skirtingą materialinį suinteresuotumą bylos baigtimi, geranoriškumas bei suvokimas, jog byla turėtų būti išnagrinėta operatyviai, galėtų prisidėti prie efektyvaus proceso, tačiau, kita vertus, šio teismo jurisprudencijoje laikomasi nuomonės, jog asmuo, kurio atžvilgiu vykdomas baudžiamasis persekiojimas, neprivalo aktyviai bendradarbiauti su valstybės institucijomis, kitaip tariant neturi imtis aktyvios iniciatyvos tiriant ar nagrinėjant baudžiamąją bylą. Vis tik, tokia EŽTT pozicija nėra vienareikšmė, kadangi atitinkami asmens veiksmai EŽTT tam tikrais atvejais gali būti vertintini kaip tiesiogiai įtakojantys pernelyg ilgą baudžiamąjį proceso trukmę. Vėlgi sprendžiant, ar tam tikrais konkrečiais atvejais pareiškėjo elgesys prisidėjo prie ilgesnio proceso kiekvienu atveju vertina teismas atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes. Tai galima matyti ir iš Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos.

---

⁴⁷ *Arewa prieš Lietuvą, op. cit.*

⁴⁸ *Rook prieš Vokietiją, supra note, 41.*

Byloje *Šulcas prieš Lietuvą*⁴⁹ EŽTT atkreipė dėmesį, jog pareiškėjas savo elgesiu prisidėjo prie ilgesnės proceso trukmės reikšdamas nušalinimus teismams, be to, bandė dar labiau vilkinti procesą teikdamas nepagrįstus prašymus atlikti papildomą ekspertizę bei reikalaujamas sustabdyti bylos nagrinėjimą. Be kita ko, panašus pareiškėjo elgesio kontekstas atsispindi ir EŽTT byloje *Kowalenko prieš Lenkiją*⁵⁰, kurioje buvo nustatyta, jog pareiškėjas ne kartą aiškiai nepagrįstai ginčijo sprendimus dėl suėmimo termino pratęsimo, reiškė akivaizdžiai nepagrįstus bei pagal įstatymą nepriimtinius prašymus paleisti pastarąjį į laivę. Byloje *Simonavičius prieš Lietuvą*⁵¹ baudžiamojo proceso trukmė viršijo įmanomai trumpiausio bylos išnagrinėjimo reikalavimą. Teismas pažymėjo, jog bylos trukmei turėjo įtakos pareiškėjo advokato ir kitų bylos dalyvių neatvykimas į teismo posėdžius. Taip pat dar viena EŽTT byla *Maneikis prieš Lietuvą*⁵², kurioje teismas nustatė, jog kaltinamieji ir jų advokatai, kartu ir pareiškėjo advokatas, neatvykdavo į teismo posėdžius, bet šiuo atveju tokie faktai nebuvo lemiami konstatuojant greitumo principo pažeidimą. Nagrinėjamoje byloje buvo nustatyta, jog proceso per kuo trumpiausią laiką reikalavimą pažeidė valdžios institucijos, kadangi jos yra įpareigos užtikrinti nenutrūkstamą ir kiek įmanoma greitą procesą. Panaši situacija atsispindi ir kitoje teismo byloje – *Gečas prieš Lietuvą*⁵³, kurioje buvo konstatuotas pažeidimas dėl pernelyg ilgos baudžiamojo proceso trukmės. Nors nagrinėjamu atveju EŽTT pripažino, kad baudžiamosios bylos trukmei turėjo įtakos pareiškėjo advokato negalėjimas atvykti į teismo posėdžius, o taip pat dėl liudytojų neatvykimo į teismo posėdžius, tačiau vis tik teismas pripažino, jog didžiausią įtaką bylos trukmei padarė valdžios institucijų veiksmai, klaidos ar neveikimas⁵⁴.

Apibendrinant akcentuotina tai, jog vis tik vertinant, ar asmens elgesys turėjo reikšmės baudžiamojo proceso trukmei, itin svarbu nustatyti priežastinį ryšį tarp atitinkamo asmens elgesio ir jo įtakos ilgesnei proceso trukmei. EŽTT jurisprudencijos analizė leidžia daryti išvadą, jog pastarasis kriterijus yra rečiau konstatuojamas ir ganėtinai miglotas, kadangi paprastai

---

⁴⁹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 5 d. sprendimas byloje *Šulcas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 35624/04)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SULCAS_2010_sprendimas.pdf.

⁵⁰ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kowalenko prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 26144/05)“, hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-3314269-3703693&filename=Announce_judgments_26-28_10_10.pdf.

⁵¹ Simonavičius prieš Lietuvą, supra note, 39.

⁵² „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Maneikis prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 21987/07)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MANEIKIS_2011_sprendimas.pdf.

⁵³ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas baudžiamojoje byloje *Gečas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 418/04)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GECAS_2007_sprendimas.pdf.

⁵⁴ „Bylos, kuriose EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą (-us)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/APZVALGOS_pazeidimai_2020-05-01.pdf

nukrypstama prie pozicijos, jog didesnė atsakomybė užtikrinant sklandų bei greitą procesą tenka valstybės valdžios institucijoms.

Valstybės institucijų elgesys bei iniciatyva organizuojant baudžiamąjį procesą (kompetentingų institucijų elgesys arba valdžios institucijų elgesys). Tai dar vienas EŽTT jurisprudencijoje išskiriamas kriterijus, kuriuo vadovaujantis vertinama bylos trukmė. Kaip ir buvo minėta kalbant apie pastaruosius kriterijus, ir šiuo atveju paminėtina tai, jog EŽTT nėra numatęs konkrečių veiksnių, nulemiančių proceso per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimus. Vėlg kiekvienu konkrečiu atveju vertintinos konkrečios bylos aplinkybės. Teisės doktrinoje vyrauja standartas, jog kompetentingos valstybės institucijos turi pareigą imtis visų įmanomų priemonių tam, kad procesas vyktų išvengiant nepagrįsto delsimo. Šiame kontekste greitumo principo pažeidimas konstatuojamas tik tada, kai nustatoma, jog bylos procesas užtruko iš esmės dėl to, jog ilgą laiką byloje nebuvo atliekami kokie nors procesiniai veiksmai. Iš esmės nesvarbu, kiek laiko uždelstas procesas, svarbiau, kokios yra proceso uždelsimo priežastys. Taigi, EŽTT, vertindamas valstybės institucijų elgesį baudžiamojo proceso trukmės kontekste, yra linkęs vadovautis „ypatingo stropumo“⁵⁵ kriterijumi, kuris, be kita ko, reiškia institucijų visapusišką ir efektyvų veikimą siekiant įmanomai greito proceso. Be kita ko, EŽTT valstybėms neleidžia pasiteisinti bet kokių resursų stoka, kadangi valstybė privalo užtikrinti tinkamo proceso garantiją, kuris nepažeistų asmenų teisių ir laisvių. Pastarasis kriterijus siekiant jį išsamiau atskleisti paminėtinas per EŽTT jurisprudenciją.

Byloje *Stasevičius prieš Lietuvą*⁵⁶ EŽTT įvertinęs tiek nagrinėjamos bylos sudėtingumą, tiek paties pareiškėjo elgesį, atkreipė dėmesį į tai, kad valdžios institucijos atitinkamai neveikė nagrinėjant bylą, o būtent, jog kasacinis teismas bylą grąžino nagrinėti iš naujo, po ko sekė bylą nagrinėjusio teismo bylos grąžinimas tyrimui papildyti, o galiausiai byla buvo nutraukta suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui. Taigi, nagrinėjamu atveju EŽTT konstatavo, jog šios bylos procesas neatitiko „per įmanomai trumpiausią laiką“ reikalavimo. Analogiška situacija susiklostė jau minėtoje EŽTT byloje *Šulcas prieš Lietuvą*⁵⁷, kurioje be bylos sudėtingumo ir pareiškėjo elgesio taip pat buvo įvertintas ir valstybės institucijų elgesys. Nagrinėjamu atveju EŽTT konstatavo, jog vis tik delsimai procese kilo dėl valstybės institucijų klaidų bei nepaslankumo, nes byla buvo grąžinta tyrimui Kėdainių rajono apylinkės teismo 1996 m. spalio 23 d. nutartimi ir teismui Panevėžio apygardos teismo 2002 m. liepos 11 d. nutartimi. Abiem

---

⁵⁵ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Lisovskij prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 36249/14)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LISOVSKIJ_2017_sprendimas.pdf.

⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Stasevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 43222/04)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/STASEVICIUS_2011_sprendimas.pdf.

⁵⁷ *Šulcas prieš Lietuvą, supra note, 50.*

aptartais atvejais esminis pagrįstos proceso trukmės pažeidimas buvo konstatuotas dėl valstybės institucijų klaidų, kas sudarė sąlygas nepagrįstas proceso uždelsimui.

Dar viena EŽTT byla – *Girdauskas prieš Lietuvą*⁵⁸, kurioje teismas pastebėjo, jog daugiau nei keturių metų laikotarpiui procesas buvo sustabdytas dėl pareiškėjo įmonės revizijos atlikimo. Šiuo aspektu EŽTT sprendė, jog institucijos nagrinėjant bylą neparodė nei uolumo, nei kruopštumo, todėl konstatuotas pagrįstos trukmės principo pažeidimas.

EŽTT vertindamas teismo kaip valstybės institucijos elgesį proceso trukmės kontekste, akcentuoja proceso organizavimą, o būtent vertinamas pasirengimas bylos nagrinėjimui, teismo posėdžių planavimas, papildomų įrodymų išreikalavimo veiksmai, bylos nagrinėjimo atidėjimas ar pertraukos pagrįstumas, specifinę reikšmę turinčių bylų, kurių procesas spartesnis, priskyrimas prioritetinių bylų kategorijai, paskirtos ekspertizės atlikimas laiku ir kt.⁵⁹ Byloje *Lisovskij prieš Lietuvą*⁶⁰ EŽTT pastebėjo, jog posėdžiai pirmosios instancijos teisme buvo atidėti daugiausia dėl to, kad į juos neatvyko liudytojai ar kaltinamieji, tačiau pažymėjo, kad neįžvelgtina jokių valstybės institucijų pastangų nustatyti griežtesnį bei veiksmingesnį teismo posėdžių tvarkaraštį. Taigi, šiame kontekste EŽTT padaryta išvada, jog valstybės institucijos neparodė ypatingo stropumo siekiant išvengti pasikartojančių bylų atidėjimų.

Be kita ko, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas konstatuojamas ir tada, kai gynėjui vis negalint dalyvauti bylos nagrinėjime valstybės institucija (teismas) neieško būdų kaip išvengti nepagrįsto delsimo. Vienoje iš naujausių bylų prieš Lietuvą dėl greitumo principo pažeidimo, o būtent byloje *Gančo prieš Lietuvą*⁶¹ ikiteisminis tyrimas truko 4 metus ir 1 mėnesį, teismo procesas vyko beveik 2 metus ir 4 mėnesius. Nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo pareiškėjui ikiteisminis tyrimas buvo vykdomas aktyviai, tačiau po 4 mėnesių jis faktiškai buvo sustabdytas, kadangi buvo laukiama Valstybinės mokesčių inspekcijos išvados, kurios parengimas užtruko apie metus ir 2 mėnesius. Neabejotina, jog Valstybinės mokesčių inspekcijos užduotis iš tiesų buvo sudėtinga, tačiau EŽTT dar kartą pakartojo, jog valstybė turi organizuoti savo veiklą taip, kad jos institucijos galėtų laikytis Konvencijos reikalavimų. Iš čia sekė teismo išvada, jog Vyriausybė nepakankamai pagrindė, kodėl valstybės institucija užtruko ilgai atlikdama pastarąjį tyrimą. Kartu EŽTT atkreipė dėmesį, jog pastarasis delsimas nebuvo vienintelis ikiteisminio tyrimo metu. Ištyrus medžiagą buvo nustatyti dar keli mėnesiai kai nebuvo atliekami jokie tyrimo veiksmai, vėlgį nebuvo pateikta jokių vėlavimo bei lėto proceso priežasčių. Toliau paminėtinas

---

⁵⁸ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Girdauskas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 70661/01)“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GIRDAUSKAS_2003_sprendimas.pdf

⁵⁹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Salapa prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 35489/97)“, hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22378>.

⁶⁰ *Lisovskij prieš Lietuvą, supra note*, 56.

⁶¹ *Gančo prieš Lietuvą, supra note*, 17.

bylos nagrinėjimo teisme procesas. Nors atsižvelgiant į pakankamai ilgą ikiteisminio tyrimo procesą teismai turėjo veikti rūpestingai bei vengti tolimesnio proceso delsimo, tačiau bylos negarinėjimas kelis kartus buvo atidėtas beveik pusės metu laikotarpiams dėl advokato bei dėl prokuroro negalėjimo dalyvauti teismo posėdžiuose. Viena vertus, tokį proceso delsimą nulėmė aplinkybės nepriklausančios nuo teismo, kita vertus, EŽTT vertinimu, nėra jokių duomenų, jog „šis teismas būtų ieškojęs galimybių, kaip išvengti tolesnio delsimo arba bent jau jį sutrumpinti, pavyzdžiui, pasidomėjęs, ar advokato darbotvarkė būtų leidusi paskirti ankstesnę datą, arba pasiūlęs kaltinamajam pasirinkti kitą advokatą“⁶².

Panaši situacija susiklostė ir EŽTT byloje *Mardosai prieš Lietuvą*⁶³, kur ikiteisminis tyrimas truko daugiau nei 4 metus ir 9 mėnesius. Teismo vertinimu toks laikotarpis laikytinas pernelyg ilgas atsižvelgiant net ir į bylos sudėtingumą. Byloje taip pat nustatyti neveikimo laikotarpiai, o tuomet kai tyrimo veiksmai buvo atliekami, jie buvo atliekami lėtai. Nors Vyriausybė teisinosi ekspertų dideliu darbo krūviu, tačiau akivaizdu, jog jokios aplinkybės susijusios su valstybės resursais negali pateisinti pernelyg ilgos proceso trukmės, kadangi valstybė, kaip jau ir minėta, turi užtikrinti procesą, kuris nepažeistų asmenų teisių ir laisvių.

Naujausioje EŽTT byloje *M.G. prieš Lietuvą*⁶⁴ ir vėl nustatytas pažeidimas dėl pernelyg ilgos baudžiamąjo proceso trukmės. Kalbant apie proceso trukmę svarbu paminėti nusikaltimo aplinkybes. Byloje nurodoma, jog kai pareiškėjas buvo nepilnametis, jo tetos vyras užpuolė jį namuose ir bandė išprievartauti. Neteisėtus veiksmus nutraukė prieš tai slapta pareiškėjo iškviesta policija. Nusikaltimo specifika rodo, jog baudžiamasis procesas turėjo būti itin veiksmingas bei operatyvus, siekiant išvengti antrinės viktimizacijos. EŽTT byloje pakartojo, jog kai vaikai tampa seksualinės prievartos aukomis visų pirma būtina prioretizuoti vaiko interesus bei atsižvelgti į vaiko pažeidžiamumą. Iš čia seka EŽTT vertinimas, jog šioje byloje nacionaliniai teismai atsižvelgė į vaiko interesus, kadangi pareiškėjui buvo leista nedalyvauti posėdžiuose kartu su kaltininku, tačiau neužtikrino veiksmingo tyrimo, kuris apima ir baudžiamąjo proceso operatyvumo reikalavimą. EŽTT nurodė, jog pareigoje atlikti tyrimą netiesiogiai numatytas protingo operatyvumo reikalavimas. Nepriklausomai nuo galutinio proceso rezultato, vidaus teisėje numatytas apsaugos mechanizmas turi veikti per protingą laiką, kad procesas būtų baigtas konkrečių institucijoms pateiktų bylų nagrinėjimas iš esmės. Šioje byloje procesas truko 5 metus ir 11 mėnesių. Viso ikiteisminio tyrimo metu buvo atliktos net trys medicininės apžiūros, kuriomis buvo siekiama nustatyti pareiškėjo patirtų sužalojimų sunkumą, skaičius ir jų atlikimo laiką.

---

⁶² *Ibid.*

⁶³ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Mardosai prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 42434/15)“, [lrv-atstovas-eztt](http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MARDOSAI_2017_judgment.pdf), žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MARDOSAI_2017_judgment.pdf.

⁶⁴ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2024 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *M.G. prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 6406/21)“, hudoc, žiūrėta 2024 m. kovo 15 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-231083>.

Daugiau medicininių ekspertizių prireikė, nes pirmosios ekspertizės aktas buvo nepakankamai motyvuotas, antrosios ekspertizės aktas parengtas neatsižvelgiant į bylos medžiagą. Trečioji ekspertizė buvo atlikta siekiant pašalinti ankstesnių ekspertizių trūkumus ir prieštaravimus, ji truko 8 mėnesius. Per tą laiką daugiau jokie veiksmai nebuvo atliekami. Vyriausybė motyvavo, jog dėl ilgos ekspertizės trukmės atsakingas ir pats pareiškėjas, kadangi jis delsė pateikti reikiamus duomenis. Tačiau EŽTT šioje vietoje atkreipė dėmesį į tai, jog numatytas ekspertų komisijos posėdis buvo atšauktas, nes nedalyvavo keli ekspertai, ir nurodė, jog pareiškėjas nėra atsakingas už tai, kad turėjo būti atlikti tokie veiksmai. Kartu paminėtina ir tai, jog nagrinėjant bylą teisme pareiškėjo prašymu buvo atlikta dar viena ekspertizė. Šiame kontekste, EŽTT pabrėžė, jog neprivalėjo tenkinti tokio pareiškėjo prašymo, jei nemanė, kad reikalinga papildoma medicininė apžiūra. EŽTT pažymėjo, jog kelių medicininių apžiūrų atlikimas skirtingose proceso stadijose ne tik pailgino procedūras, bet ir sumažino kiekvieno paskesnio patikrinimo galimybę tiksliai nustatyti pareiškėjo sužalojimus, nes fiziniai šių sužalojimų požymiai tapo mažiau matomi. Ikitiesminio tyrimo metu trijų ekspertizių atlikimas rodo, jog nebuvo įvertinta užpuolimo įtaka pareiškėjo psichinei sveikatai. Paskyrus ketvirtąją ekspertizę bylos nagrinėjimo teisme etape, baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme buvo atidėtas 1 metams ir 3 mėnesiams. EŽTT atsižvelgdamas į specialistų ir ekspertų darbo krūvį, pakartojo, kad valstybė turi organizuoti savo teismų sistemą taip, kad jos institucijos galėtų laikytis Konvencijos reikalavimų. Taigi valdžios institucijos yra atsakingos už užsitęsusių baudžiamojo proceso trukmę, kuri neatitinka greitumo bei operatyvumo reikalavimo. Atitinkamai EŽTT konstatavo, jog vidaus proceso trukmė buvo priskirta valdžios institucijoms ir dėl to šios procedūros neatitiko greitumo ir protingo operatyvumo reikalavimo.

Nors ir ekspertizių atlikimas gali nulemti ilgesnę proceso trukmę, tačiau EŽTT vertinimu nacionaliniai teismai yra atsakingi už tinkamą ekspertizės paskyrimą⁶⁵, jie turi imtis iniciatyvos, jog ekspertizė būtų atlikta tinkamai ir laiku⁶⁶. Byloje *Nasteska prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją*⁶⁷ nors nebuvo konstatuotas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas susijęs su procesu per kuo trumpiausią laiką, tačiau EŽTT atkreipė dėmesį, jog nacionalinio teismo prašymai skirti ekspertizes turėjo įtakos ilgesnei proceso trukmei dėl to, kad kai kurie iš jų buvo netinkami. Kitoje byloje *Palamariu prieš Rumuniją*⁶⁸ proceso trukmė įvertinta kaip neatitinkanti protingo termino reikalavimo. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog nacionalinis teismas bandė

---

⁶⁵ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *Nasteska prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (pareiškimo Nr. 23152/05)“, jurinfo, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., https://jurinfo.jep.gov.co/normograma/compilacion/docs/pdf/CASE%20OF%20NASTESKA%20v.%20THE%20FORMER%20YUGOSLAV%20REPUBLIC%20OF%20MACEDONIA_PDF.

⁶⁶ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Palamariu prieš Rumuniją* (pareiškimo Nr. 17145/04), hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-96717>.

⁶⁷ *Nasteska prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją*, op, cit.

⁶⁸ *Palamariu prieš Rumuniją*, op, cit.

sisisiekti su ekspertu, vėliau jam paskyrė baudą, tačiau tai nebuvo veiksminga priemonė. EŽTT paminėjo, jog net ir būdamas nepriklausomas ekspertas vis tik tebėra teismo kontrolėje.

Nors paprastai pernelyg ilgos trukmės procesas būna siejamas su proceso dalyvių galimu piktnaudžiavimu, neatvykimu į posėdžius ir pan., tačiau vis dėlto, kaip jau ir minėta, valstybės institucijos (teismai) turi realiai spręsti visus organizacinius klausimus, imtis visų įmanomų priemonių proceso dalyviams sudrausminti bei užtikrinti jų nenutrūkstamą dalyvavimą procese. Valstybei veikiant netinkamai, ar neveikiant atitinkamai, visa atsakomybė dėl uždelsto proceso tenka jai.

Sprendžiamų klausimų (bylos) svarba pareiškėjui. Vertinant proceso trukmės pagrįstumą EŽTT atsižvelgia ir į sprendžiamų klausimų svarbą ar jų įtaką pareiškėjui. Šis kriterijus išplaukia iš konkrečių bylos aplinkybių, kurios turi lemiamą reikšmę proceso per kuo trumpiausią laiką pažeidimui. Paprastai atsižvelgiama į tai, kokios procesinės prievartos priemonės buvo taikomos asmeniui, be to, vertinamas ir kaltinimų sunkumas bei asmeniui grėšiančios bausmės griežtumas, gali būti atsižvelgiama ir į paties asmens asmenines aplinkybes ir pan., tokios aplinkybės nėra baigtinės, todėl teismas turi vertinti kiekvienos konkrečios bylos aplinkybes. Šis kriterijus betarpiškai siejamas su asmens padėtimi, o būtent su atitinkama būseną, kuri dar kitaip įvardijama netikrumo ar nežinomybės, kadangi asmuo ją išgyvena dėl užsitęsusios proceso trukmės bei ilgainiui nežino, kas jo laukia toliau. EŽTT jurisprudencijoje ypatingai didelę reikšmę turi laikas, per kurį asmuo yra suimtas⁶⁹, todėl valstybės institucijos turi pareigą operatyviai vykdyti teisingumą, efektyviai organizuoti bylos nagrinėjimą bei užtikrinti, jog būtų laikomasi Konvencijoje numatytų garantijų į pagrįstos trukmės procesą. Kitaip tariant, procesas, kuriame asmenys suimti, reikalauja valdžios institucijų „ypatingo kruopštumo“. Vien tai, jog procese yra suimtųjų sudaro pagrindą griežtai laikytis proceso per kuo trumpiausią laiką reikalavimo.

EŽTT byloje *Lisovskij prieš Lietuvą*⁷⁰ pripažinta, jog ikiteisminio tyrimo veiksmai atlikti per vienerius metus atitinka „ypatingo rūpestingumo“ standartą, tačiau kai byla buvo nagrinėjama pirmosios instancijos teisme pareiškėjas kardomajame kalinime išbuvo dar 3 metus ir beveik 6 mėnesius. Nustatyta, jog teismo posėdžiai vyko kartą per mėnesį arba beveik kas mėnesį. Kaip jau ir aptarta aukščiau teismas pripažino, jog dažniausiai posėdžiai buvo atidedami dėl valdžios institucijų veiksmų, o tiksliau nesugebėjimo užtikrinti proceso dalyvių dalyvavimo teismo posėdžiuose. Taigi, šiuo atveju net atsižvelgiant į tai, jog pareiškėjas buvo suimtas, nebuvo imtasi kokių nors priemonių paspartinti procesui. Teismas padarė išvadą, jog valdžios institucijos

---

⁶⁹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 13 d. sprendimas byloje Pawlak prieš Lenkiją (pareiškimo Nr. 28237/10), *hudoc*, žiūrėta 2023 m. lapkričio 23 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-150238&filename=001-150238.pdf&TID=ihgdqbxnfj>.

⁷⁰ *Lisovskij prieš Lietuvą, supra note*, 56.

neparodė „ypatingo stropumo“ pareiškėjui iškeltoje baudžiamojoje byloje jo ilgo kardomojo kalnimo laikotarpiu, dėl ko buvo konstatuotas Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimas.

Kitoje byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą*⁷¹ konstatuotas Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimas, kadangi pareiškėjų kardomasis kalnimas truko beveik 5 metus. Teismas vertindamas suėmimo trukmės pagrįstumą atkreipė dėmesį, jog ypatingai ilga pareiškėjų kardomojo kalnimo trukmė kelia rimtą susirūpinimą ir reikalauja, kad valdžios institucijos pateiktų itin svarias priežastis tam, kad ją būtų galima pateisinti. Teismas vertindamas valdžios institucijų „ypatingo stropumo“ standartą sprendė, jog ikiteisminio tyrimo trukmė atsižvelgiant į bylos aplinkybes yra pagrįsta (truko apie pusantrų metų), tačiau nagrinėjant bylą teisme ilga suėmimo trukmė nėra pateisinama. Teismas neižvelgė jokių valdžios institucijų pastangų nustatant griežtesnį ir veiksmingesnį teismo posėdžių tvarkaraštį, siekiant išvengti pasikartojančių bylos nagrinėjimo atidėjimų. Iš to sekė išvada, jog vis tik valstybės institucijos neparodė „ypatingo stropumo“ organizuojant baudžiamąjį procesą, kurio metu pareiškėjai buvo suimti.

Apibendrinant matyti, jog visi EŽTT jurisprudencijoje suformuluoti kriterijai, pagal kuriuos vertinama proceso trukmė, yra vertinamojo pobūdžio. Iš EŽTT formuojamos jurisprudencijos matyti, jog nėra išskiriama konkrečių kriterijų atskiroms proceso stadijomis. Vertinamas visas procesas bendrai. Žinoma, jog kurios nors iš baudžiamojo proceso stadijų ypatumai gali įtakoti kurios nors iš stadijų trukmę. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas patikrina konkrečios bylos aplinkybių visumą ir tik po to konstatuoja esant arba nesant pagrįstos trukmės proceso pažeidimą. EŽTT suformuluoti kriterijai yra ne tik šio teismo įrankis vertinant proceso trukmės pagrįstumą, bet ir visa apimtimi pritaikomi ir Lietuvos Respublikos teismų sprendimuose, t. y. nacionaliniai Lietuvos Respublikos teismai jais vadovaujasi vertindami atitinkamų proceso dalyvių keliamus klausimus dėl pernelyg ilgos proceso trukmės. Atitinkamai Lietuvos teismai, įvertinę konkrečios bylos aplinkybes, gali konstatuoti greitumo principo pažeidimą bei atsižvelgiant į tai imtis priemonių kompensuoti nepagrįstai užsitęsusį procesą, arba pateisinti ilgą proceso trukmę.

---

⁷¹ *Velečka ir kiti prieš Lietuvą, supra note, 8.*

2. PAGRĮSTOS TRUKMĖS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMAS

Ankstesniame baigiamojo darbo skyriuje aptarto pagrįstos trukmės principo turinio bei kriterijų kontekste procesas turėtų trukti pagrįstą laiko terminą, atitinkantį bylos aplinkybes bei teisėtus reikalavimus. Proceso per kuo trumpiausią laiką įgyvendinimas nėra tik techninė užduotis, priešingai, jis siejamas su teisinės sistemos efektyvumu bei teisingumu. Pagrįstos trukmės principo tinkamas įgyvendinimas nulemia visuomenės pasitikėjimą tiek teisingumo sistema ir teisėsaugos institucijomis, tiek teisingu procesu bendrąja prasme. Pastarajame skyriuje bus detalizuojami aspektai, kurie padeda užtikrinti greitumo principo įgyvendinimą: baudžiamojo proceso terminai, supaprastinto proceso institutas, bei pagrįstos trukmės principo nesilaikymo teisiniai padariniai.

2.1. Greitumo principas konkrečių baudžiamojo proceso terminų kontekste

BPK yra vientisas teisės aktas, todėl visiškai nesvarbu, jog tam tikros taisyklės numatomos atskiruose įstatymo straipsniuose ar skyriuose. Ankstesniame baigiamojo darbo skyriuje paminėtos teisės normos, reglamentuojančios pagrįstos trukmės principą, nėra vienintelės, tačiau paminėti BPK straipsniai yra esminiai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog: *„pernelyg ilga baudžiamojo proceso trukmė, priklausomai nuo baudžiamojoje byloje nustatytų bausmei skirti reikšmingų aplinkybių (BK 54 straipsnio 2 dalis ir kt.) ir teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimo aplinkybių, gali būti pagrindas švelninti bausmę pagal atitinkamo BK specialiosios dalies straipsnio sankcijos ribas (BK 41 straipsnio 2 dalies 5 punktas) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K- 7- 109/2013, 2K-208-976/2019) arba gali būti skiriama švelnesnė, nei sankcijoje nurodyta, bausmė (BK 54 straipsnio 3 dalis), jei, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pavojingumą, kaltininko asmenybę ir bylos išnagrinėjimo per įmanomai trumpiausią laiką reikalavimo pažeidimo aplinkybes, nusprendžiama, kad pernelyg ilga proceso trukmė yra išimtinė aplinkybė, dėl kurios straipsnio sankcijoje nurodytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-107-489/2017, 2K- 215- 895/2019, 2K-208-976/2019)“.*⁷² Be kita ko, teisės doktrinoje laikomasi nuostatos, jog: „valstybės pareiga proceso veiksmus atlikti sąžiningai neatsiejama nuo reikalavimo procesą užbaigti per protingą laiką. Valstybė negali bausti baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens pačiu procesu, t. y. tokį asmenį ilgai laikydama psichologinėje įtampoje ir nežinomybėje dėl savo

⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-648/2023“, infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/2206457>.

ateities“.⁷³ Galimybė įvertinti, ar baudžiamojo proceso trukmė pagrįsta savaime nėra siejama su ilga proceso trukme bendrai. Neabejotinai trukmė vertinama pagal ankstesniame baigiamojo darbo skyriuje aptartus kriterijus, kurie nustatyti EŽTT jurisprudencijoje. Savo ruožtu įstatyme numatyti terminai ir jų laikymasis yra neatsiejama pagrįstos proceso trukmės principo įgyvendinimo sudedamoji dalis. Ikteisminis tyrimas ir teisminis nagrinėjimas yra dvi baudžiamojo proceso stadijos, kurias tikslinga aptarti kiekvieną iš jų atskirai siekiant konkretizuoti proceso per kuo trumpiausią laiką įgyvendinimą, todėl toliau bus detalizuojamos kiekviena iš šių stadijų greitumo principo kontekste.

Ikteisminis tyrimas. Tai pirmoji baudžiamojo proceso stadija, kurios procesinė apimtis prasideda nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą ir pasibaigia kaltinamojo akto surašymu, sprendimu nutraukti ikiteisminį tyrimą, pareiškimo dėl baudžiamojo įsakymo ar bylos pagreitino proceso tvarka surašymu, bei nutarimo perduoti bylą teismui spręsti dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo surašymu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog „ikiteisminis tyrimas – tai esminė baudžiamojo proceso stadija, kuri lemia būsimo teismo proceso turinį ir ribas“⁷⁴. Vienas iš pagrindinių ikiteisminio tyrimo uždavinių yra greitai ir išsamiai nustatyti visas reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes, nustatyti veiką galimai padariusį asmenį. Kaip minėta, BPK yra vientisas teisės aktas, todėl ikiteisminį tyrimą reglamentuojančios normos yra sistemiškai neatsiejamos nuo bendrojo pagrįstos trukmės principo reikalavimo. Pastebėtina, jog pagrindinis ikiteisminio tyrimo uždavinys išplaukia iš jau paminėtų ir laikomų esminėmis BPK 1, 2 straipsnio nuostatų. Be kita ko, galima išskirti ir kitus BPK straipsnius, kurie nurodo ikiteisminį tyrimą atlikti greitai – tai BPK 176, 215 straipsniai⁷⁵, taip pat BPK 172 straipsnio 2 dalies 1 punktas, kuriame nurodoma, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo atlikti būtinus proceso veiksmus, kad būtų greitai ir išsamiai atskleistos nusikalstamos veikos, BPK 174 straipsnis, kuriame nurodoma, jog užtikrinant, kad nusikalstama veika būtų iširta kuo greičiau ir išsamiau, tyrimas gali būti pavestas kitos vietovės prokurorui arba ikiteisminio tyrimo įstaigai ir pan. Pastaruosiuose straipsniuose proceso greitumo principas užtikrinamas netiesiogiai, vartojant žodžius, „per įmanomai trumpiausią laiką“, „greitai ir išsamiai“, „kuo greičiau“ ir kt.

Nors BPK ir numato tam tikrus ikiteisminio tyrimo trukmės terminus, tačiau šių terminų buvimas įstatyme iš tikrųjų gali tik prognozuoti kiek užtruks atitinkamos nusikalstamos veikos ikiteisminis tyrimas, kadangi, kaip ir minėta, vertinamos kiekvienos konkrečios baudžiamosios bylos aplinkybės. Šiame kontekste paminėtina, jog įstatyme numatyta, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kiek įmanomai trumpiausią laiką, bet ne ilgiau kaip: 1) dėl baudžiamojo

---

⁷³ Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 99.

⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-88-489/2023“, infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/2152488>.

⁷⁵ Detalizuojamas 2.3 darbo skyriuje.

nusižengimo – per tris mėnesius; 2) dėl nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų – per šešis mėnesius; 3) dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų – per devynis mėnesius (BPK 176 straipsnio 1 dalis). Viena vertus, toks terminų nustatymas yra ganėtinai logiškas, kadangi jau savaime terminų nustatymas įpareigoja jų laikytis, be to, terminai parinkti atsižvelgiant į nusikalstamų veikų sunkumą. Tačiau, kita vertus, kyla klausimas, ar vis tik įvertinus konkretaus ikiteisminio tyrimo pobūdį, aplinkybes bei kitus požymius racionalu juos sieti su maksimaliais terminais. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta, jog dėl bylos sudėtingumo, didelės apimties ar kitų svarbių aplinkybių šio straipsnio 1 dalyje nustatytus terminus ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio prokuroro prašymu gali pratęsti aukštesnysis prokuroras rezoliucija. Be to, ikiteisminis tyrimas turi būti prioritetas bylose, kuriose įtariamieji yra suimti, taip pat bylose, kuriose įtariamieji ar nukentėjusieji yra nepilnamečiai (BPK 176 straipsnio 2 dalis).

Iki 2010 metų pataisų, BPK buvo numatyta, jog ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, kitaip tariant, tuometinis reguliavimas nenumatė konkrečių ikiteisminio tyrimo terminų, kaip kad dabartinis. BPK pokyčius nulėmė tai, kad pasitaikydavo atvejų, jog buvo piktnaudžiaujama tuo, kad įstatymas nenumato jokių terminų, ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas nesilaikant BPK 176 straipsnio 1 dalyje nustatyto reikalavimo – ikiteisminį tyrimą atlikti per kuo trumpiausius terminus. Po 2012 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaitos⁷⁶, dar visai neseniai, t. y. 2017 metais, buvo bandymas atsisakyti BPK 176 straipsnio 1 dalyje numatytų ikiteisminio tyrimo terminų pagal veikos sunkumą, o būtent buvo registruotas įstatymo projektas,⁷⁷ kuriame buvo siūloma atsisakyti terminų paliekant panašią įstatymo normos formuluotę į tą, kuri galiojo iki šiuo metu galiojančios. 2017 m. birželio 26 d. įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma tokio ketinimo priežastis – „siekis ieškoti efektyvesnių nusikalstamų veikų tyrimo būdų, galimybių efektyviau panaudoti turimus resursus, atsisakyti formalių procedūrų, nustatyti ikiteisminio tyrimo pareigūno, jo vadovo atsakomybės ribas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio nuostatas, įvertinti šiuolaikinių technologijų efektyvaus panaudojimo procese galimybes“.⁷⁸

---

⁷⁶ „Lietuvos Respublikos valstybinės kontrolės 2012 m. gruodžio 20 d. valstybinio audito ataskaita Ar sudarytos prielaidos efektyviai organizuoti ikiteisminio tyrimo procesą? Nr. VA-P-40“, valstybeskontrole.lt, žiūrėta 2024 m. sausio 20 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/22527/ar-sudarytos-prielaidos-efektyviai-organizuoti-ikiteisminio-tyrimo-procesa>.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 43, 170, 176, 179, 183, 188, 220 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas (projektas), e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2024 m. sausio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/57b93ad157df11e78869ae36ddd5784f?positionInSearchResults=153&searchModelUUID=727b3764-9391-4b68-91f1-2e51194d6c1f>

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 43, 170, 176, 179, 183, 188, 220 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2024 m. sausio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/54e386905a4511e78869ae36ddd5784f?jfwid=pohw8czma>.

Manytina, kad įstatyme numatomi ikiteisminio tyrimo terminai pagal veikos sunkumą su galimybe juos pratęsti, labiau apsunkina nei optimizuoja ir daro efektyvesniu baudžiamąjį procesą. Kaip ne kartą minėta, tyrimas priklauso nuo kiekvienos konkrečios bylos aplinkybių. Procesai pagal tas pačias įstatymo nuostatas gali būti labai skirtingi, kiekvienas konkretus atvejis yra sąlygotas individualių veiksmų. Kaip pavyzdys, nužudymas – labai sunkus nusikaltimas, tačiau paprastai būna vienas iš greičiausiai atskleidžiamų. Iš to seka manymas, jog pastangos optimizuoti proceso trukmės problemas pagal veikų sunkumą nustatant terminus realiai jokios problemos nesprendžia.

Neabejotinai, kiekvienos konkrečios situacijos aplinkybės gali nulemti net ir tokius atvejus, kai ikiteisminio tyrimo veiksmai yra atliekami intensyviai, tačiau įstatyme numatyto termino tam tikrai nusikalstamai veikai ištirti elementariai neužtenka. Viena vertus, susiklosčiusios objektyvios aplinkybės gali nulemti poreikį tęsti ikiteisminį tyrimą, kita vertus, poreikis pratęsti ikiteisminio tyrimo terminą – tai tik dar viena formali bei papildoma procedūra, kuri tik dar labiau apsunkina visą procesą bei jį vilkina. Būtų sudėtinga nepritari, jog terminų pratęsimo procedūros nesudaro prielaidų lėtesniam procesui. Prašymų teikimas, jų svarstymas, sprendimų priėmimas, motyvavimas ir pan., visa tai – laikas, kuris turėtų būti naudojamas racionaliai siekiant, kad nusikalstamos veikos būtų išaiškintos per kuo trumpiausią terminą. Šiuo metu ikiteisminio tyrimo terminai yra pakankamai formalūs, iš jų išplaukia siekis orientuotis į ikiteisminio tyrimo greitumą, tačiau ne į išsamumą ir visapusiškumą.

Lietuvos Aukščiausias Teismas nurodo, jog „konkrečių IT terminų nustatymą BPK lėmė siekis užtikrinti, kad procesas vyktų be nepagrįsto delsimo, tačiau jų pratęsimo tvarka leidžia daryti išvadą, jog ikiteisminio tyrimo terminų pasibaigimas ikiteisminio tyrimo savaiame nenutraukia.“⁷⁹ Taigi, iš to seka, jog įstatyme numatyti ikiteisminio tyrimo terminai yra labiau orientaciniai bei preliminarūs, jie suteikia galimybę apibrėžti tam tikrus rėžius, o ne imperatyviai nustato viso ikiteisminio tyrimo trukmę. Be to, ir proceso dalyviams toks teisinis reguliavimas suteikia daugiau aiškumo, kokia proceso trukmė gali būti pakankama atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą.

Be kita ko, prokurorai bei ikiteisminio tyrimo įstaigų ar jų padalinių vadovai privalo kontroliuoti, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas per trumpiausią laiką vadovaudamiesi ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašu⁸⁰. Jame taip pat numatyta, jog minėti subjektai pagal savo kompetenciją turi imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad ikiteisminis

---

⁷⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020“, infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/1947766>.

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. I-142 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“, e-tar.lt, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F9173366F941/asr>.

tyrimas būtų atliktas per trumpiausią laiką. Be aukščiau aptartų BPK 176 straipsnio nuostatų taip pat detalizuojama, jog ikiteisminis tyrimas mirties priežastčiai arba dingusio be žinios asmens buvimo vietai nustatyti turėtų būti atliktas ne ilgiau kaip per 3 mėnesius (ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės aprašo 4 punktas), dėl nusikalstamų veikų nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui turi būti atliktas per kuo trumpiausią laiką, bet ne ilgiau kaip per 4 mėnesius ir laikomas prioritetiniu (ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės aprašo 5 punktas). Iš to seka, jog ikiteisminiai tyrimai, kurie siejami su tam tikrais „karštais“ pėdsakais ar biologiniais faktais, turi būti prioritetiniai, kas gana racionalu, kadangi vėlesnis ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimas gali nebeatnešti jokių rezultatų.

Tiek BPK 176 straipsnio 1 dalyje, tiek ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės aprašo 4 ir 5 punktuose numatytus ikiteisminio tyrimo terminus gali pratęsti apylinkės prokuratūros skyriaus vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), apylinkės prokuratūros vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), apygardos vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas) – apylinkės prokuratūros prokurorų atliekamuose ir organizuojamuose ikiteisminiuose tyrimuose, kai atliekamas tyrimas: dėl baudžiamojo nusižengimo, mirties priežastčiai nustatyti ar dingusio be žinios asmens buvimo vietai nustatyti trunka ilgiau nei 6 mėnesius; nusikalstamų veikų nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui – ilgiau nei 7 mėnesius; nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų – ilgiau nei 12 mėnesių; sunkių ir labai sunkių nusikaltimų – ilgiau nei 18 mėnesių. Pastaruosius terminus taip pat gali pratęsti apygardos prokuratūros specializuoto skyriaus vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), apygardos vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas) – apygardos prokuratūros specializuoto skyriaus prokurorų atliekamuose ir organizuojamuose ikiteisminiuose tyrimuose, kai atliekamas tyrimas trunka ilgiau nei 24 mėnesius. Be to, pastarasis tvarkos aprašas numato, kad pastaruosius terminus gali pratęsti ir generalinės prokuratūros departamento skyriaus vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), Generalinės prokuratūros departamento (skyriaus) vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas) – Generalinės prokuratūros prokurorų atliekamuose ir organizuojamuose ikiteisminiuose tyrimuose⁸¹. Aptarto reguliavimo kontekste matyti, kad iš esmės ikiteisminio tyrimo terminų kontrolė yra pavesta prokurorui, be to, atsižvelgiant į ikiteisminio tyrimo terminų trukmę, atitinkamo lygio prokuroras vykdo kontrolę, t. y. kuo ilgesnė ikiteisminio tyrimo trukmė, tuo aukštesnio lygio prokuroras ją kontroliuoja.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienas konkretus ikiteisminis tyrimas, kiekvienu konkrečiu atveju yra itin individualus, turintis savitų požymių ir savybių, galimybė pratęsti pastaruosius terminus sąlygoja tai, kad reikalavimas atlikti ikiteisminį tyrimą per tam tikrą terminą yra sąlyginio pobūdžio.

---

⁸¹ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. I-142 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“, *supra note*, 81.

Ikiteisminio tyrimo stadijoje egzistuoja ne tik bendri ikiteisminio tyrimo, bet ir kai kurių atskirų procesinių veiksmų terminai (t. y. esamas proceso terminų diferencijavimas). Pavyzdžiui: gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis, numatyti veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip per dešimt dienų (BPK 168 straipsnio 1 dalis); atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą, skundą, pareiškimą ar pranešimą padavęs asmuo turi teisę susipažinti su medžiaga, prašymas dėl susipažinimo su bylos medžiaga privalo būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per tris dienas nuo jo gavimo dienos (BPK 168 straipsnio 4 dalis); ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą skundžiamas per 7 dienas, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarimas skundžiamas per 14 dienų ir kiti terminais apibrėžti veiksmai.

Atkreiptinas dėmesys, jog ikiteisminio tyrimo stadija pasižymi gana ilgu procesinių veiksmų apskundimo procesu. BPK numato, jog ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti skundžiamas prokurorui, o prokuroro nutarimas – ikiteisminio tyrimo teisėjui. Prokurorui nepanaikinus nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jo sprendimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui. Ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtas sprendimas skundžiamas apygardos teismui BPK X dalyje nustatyta tvarka (BPK 168 straipsnio 5 dalis). Panaši veiksmų seka ir tuomet kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas. BPK 212 straipsnio 1 ir 2 punktuose numatytais atvejais ikiteisminį tyrimą nutraukia prokuroras nutarimu arba ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi, o BPK 212 straipsnio 3–9 punktuose numatytais atvejais ikiteisminis tyrimas nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuris patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Prokuroro nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui, o aukštesniojo prokuroro nutarimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui. Ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas gali būti skundžiamas apygardos teismui. Viena vertus, tokia ilga veiksmų seka lemia ne tik ilgą proceso trukmę, bet ir sprendimų motyvavimo pasikartojimą. Kita vertus, tokia daugiapakopė apskundimo sistema mažina klaidų tikimybę, kadangi skirtingų subjektų, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo, aukštesnės instancijos teismo sprendimo pagrįstumo patikrinimas paprastai prisideda prie objektyvesnio, teisingesnio bei patikimesnio galutinio rezultato. Manytina, jog tiek ikiteisminio tyrimo nutraukimas, tiek atsisakymas jį pradėti turi būti pagrįstas iš esmės, todėl svarstant apie pokyčius bei apskundimo sistemos optimizavimą, galima būti apsvarstyti galimybę eliminuoti iš šios sistemos tam tikrus subjektus priimančius sprendimus, pavyzdžiui, atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimas būtų skundžiamas ne prokurorui, o ikiteisminio tyrimo teisėjui, o ikiteisminio tyrimo nutraukimo atveju, prokuroro nutarimą skundžiant ne aukštesniajam prokurorui, o ikiteisminio tyrimo teisėjui.

Teisminis nagrinėjimas. Tai baudžiamojo proceso stadija, kurios metu „galutinai įgyvendinama baudžiamojo proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“.⁸² Neabejotinai baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra glaudžiai susijęs su ikiteisminio tyrimo stadija, kadangi konkrečias baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia prokuroro ikiteisminio tyrimo metu priimtas sprendimas dėl jo užbaigimo (pareiškimas, kaltinamasis aktas) bei teisėjo nutartis bylą perduoti nagrinėti teisiamaajame posėdyje.

Priešingai nei ikiteisminio tyrimo metu, baudžiamojo proceso įstatymas neįtvirtina bendrų baudžiamosios bylos nagrinėjimo terminų, tik numato konkrečių veiksmų atlikimo terminus bei pareigą išnagrinėti bylas per kuo trumpesnę laiką. Atitinkamai procesas per kuo trumpiausią laiką didžiąja dalimi priklauso nuo teisėjo organizavimo įgūdžių, pasirengimo bylai ir pan. Be kita ko, proceso trukmę gali sąlygoti ir proceso dalyvių elgesys ar veiksmai, todėl tam tikrais atvejais teisėjas, nagrinėjantis bylą, turi ne tik išnagrinėti ir įvertinti baudžiamosios bylos aplinkybes, taikydamas įstatymus bei teisės aktus priimti teisingą ir pagrįstą sprendimą, bet ir spręsti kitus organizacinius klausimus.

Nors ir įstatymas numato pareigą bylas išnagrinėti per kuo trumpiausią laiką, tačiau pastebėtina, jog ji negali būti suabsoliutinama, kadangi be šios pareigos turi būti įgyvendinamas ir proceso išsamumas bei kiti ne mažiau svarbūs proceso principai. Bene savaime suprantama, jog skubant įvykdyti teisingumą galima praleisti esminius faktus, neįsigilinti į tam tikras aplinkybes ir taip padaryti klaidų, kadangi greitai ne visada yra gerai. Iš to seka, jog greitumo principas nors ir turi būti įgyvendinamas, tačiau jis neturi konkuruoti su kitais taip pat svarbiais principais.

Vadovaujantis naujausia Teismų veiklos ataskaita⁸³ matyti, jog 2023 m. apylinkių teismuose pirmos instancijos tvarka nagrinėjamu baudžiamųjų bylų trukmė lyginant su 2022 m. sutrumpėjo 2 dienomis, o lyginant su 2021 m. sutrumpėjo 9 dienomis. Apygardų teismuose pirmos instancijos tvarka nagrinėjamu baudžiamųjų bylų trukmė lyginant su 2022 m. pailgėjo 51 diena, o lyginant su 2021 m. – 9 dienomis. Taip pat apygardos teisme nagrinėjamų apeliacinės instancijos tvarka baudžiamųjų bylų lyginant su 2022 m. pailgėjo nežymiai – 1 diena, o su 2021 m. – 2 dienomis. Išskiriamas veiksnys, kuris galimai turėjo įtakos apygardos teismuose pailgėjusiai baudžiamųjų bylų trukmei nagrinėjant baudžiamąsias bylas pirmosios instancijos tvarka – 2023 m. apygardų teismuose buvo išnagrinėta daugiau baudžiamųjų bylų, kurių nagrinėjimas buvo užsitęsęs, o būtent, kurių nagrinėjimas teisme, paskutinės vertinamųjų metų dienos duomenimis, buvo užsitęsęs ilgiau kaip metus. Teismų bendruomenės sutarimu, prioritetą buvo skiriamas

---

⁸² Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 10: 358.

⁸³ „Lietuvos Teismai | Veiklos rezultatai 2023 m.“, *supra note*, 5.

užsitęsusių bylų išnagrinėjimui, todėl apygardų teismuose 2023 m., palyginus su 2022 m., buvo išnagrinėta daugiau baudžiamųjų bylų, kurių nagrinėjimas truko ilgiau nei metus laiko, taip pat daugiau baudžiamųjų bylų, kurių nagrinėjimas truko ilgiau nei 5 metus. Tai rodo, kad teismai imasi aktyvių veiksmų paspartinti užsitęsusių bylų nagrinėjimą. Analizuojamoje teismų veiklos 2023 m. ataskaitoje nurodoma, kad veiklos efektyvumas buvo didinamas periodiškai siunčiant užklausas dėl kaltinamojo paieškos rezultatų, iš anksto derinant kelias posėdžių datas, priimant teismo nutartis dėl liudytojų atvedinimo, kaltinamiesiems ir kitiems dalyviams už neatvykimą į teismą be svarbios priežasties skiriant baudas, posėdžius organizuojant nuotoliniu būdu. Be kita ko, Lietuvos apeliaciniame teisme baudžiamųjų bylų nagrinėjimo trukmė lyginant su 2022 m., pailgėjo 5 dienomis, o lyginant su 2021 m. – 19 dienų. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme baudžiamųjų bylų nagrinėjimo trukmė lyginant su 2022 m., baudžiamųjų bylų nagrinėjimo trukmė pailgėjo 18 dienų, o lyginant su 2021 m. – 34 dienomis. Nurodoma, jog pailgėjusiai bylų nagrinėjimo trukmei 2023 m. įtakos galėjo turėti aplinkybė, dėl teisėjų perkėlimo laikotarpio į Lietuvos vyriausiąjį teismą dėl migrantų situacijos.

Pagrindinės priežastys, kurios sąlygoja baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme trukmę yra susijusios su žmogiškųjų išteklių stoka, nekokybiškai atliktais ikiteisminio tyrimo veiksmais, neretai proceso trukmė gali būti ilgesnė dėl įstatyme numatyto kaltinamojo akto, ar bylos medžiagos pagarsinimo su visais joje esančiais dokumentais. Pastarąją priežastį Mykolo Romerio universiteto ekspertų 2022 m. parengtoje Teismo proceso vedimo studijoje siūloma spręsti tikslinant baudžiamąjį proceso kodekso nuostatas, juose numatant, kad teisme prokuroras išdėsto tik kaltinimo esmę ir atsisakyti formalaus visos bylos medžiagos vardijimo⁸⁴. Toks pasiūlymas, viena vertus, yra pakankamai racionalus, kadangi akivaizdu, jog negarsinant kažkokių duomenų galima sutrumpinti proceso trukmę, tačiau kita vertus, ar tam tikrų duomenų negarsinimas prisidėtų prie reikšmingai trumpesnės proceso trukmės. Anot autoriaus R. Merkevičiaus panašaus pobūdžio pasiūlymai „neabejotinai atitolina baudžiamąjį procesą nuo jo tikslo, suteikdami dar didesnes diskrecines galias baudžiamajai valdžiai, ją dar labiau toliną nuo žmogaus, dar labiau mažina žmonių pasitikėjimą kriminaline justicija“.⁸⁵

Kaip ir minėta, BPK 242¹ straipsnis įtvirtina pareigą išnagrinėti baudžiamąją bylą per kuo trumpesnę laiką. Lietuvos Aukščiausias Teismas šiuo klausimu nurodo, jog: „*teismas privalo rūpintis, kad baudžiamoji byla teisme būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką, ir turi siekti, kad byla būtų išnagrinėta darant kiek įmanoma mažiau teisiamojo posėdžio pertraukų. Vadovaujantis BPK 320 straipsnio 6 dalimi, ši nuostata galioja ir bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme.*

⁸⁴ „Teismo proceso vedimo studija“, *supra note*, 15: 178.

⁸⁵ Nacionalinė teismų administracija, „Apie baudžiamąjį proceso trukmę: kas ją lemia, ką galima pakeisti ir ar būtina keisti?“, *Teismai.lt*, Nr. 1(47), ISSN 2029-9451, (2023): 10, <https://vilniausmiesto.teismas.lt/doclib/chrkmj8mn96yb3ez9zvsumkafbwypf>.

*Greitai bylas nagrinėti teismą įpareigoja ir BPK 1 straipsnis, kuriame nurodyta baudžiamojo proceso paskirtis. Be to, apeliaciniame procese gali būti netiriami įrodymai ir byla gali būti išnagrinėta jau pirmame posėdyje, todėl jau ateidami į pirmąjį apeliacinės instancijos teismo posėdį proceso dalyviai turi būti pasiruošę baigiamosioms kalboms“.*⁸⁶ Viena vertus, konkretaus viso baudžiamosios bylos termino nenustatymas yra paaiškinamas tuo, jog būtų sudėtinga nustatyti konkrečios baudžiamosios bylos trukmę, tačiau, kita vertus, pasak teisės mokslininkų tikslinga diskutuoti apie atkuriamąjį teisingumą, o ypač kai nagrinėjamos bylos dėl nusikalstamų veikų ekonomikos, finansų, verslo srityje.

Nors įstatymų leidėjas nenumato konkretaus termino visam bylos nagrinėjimui teisme, tačiau reikėtų nepamiršti, jog baudžiamojo proceso įstatyme yra numatyti tam tikri atskirų veiksmų terminai, bei reikalavimai, kurie orientuoja į operatyvesnį, greitesnį procesą. Pavyzdžiui, BPK 243 straipsnis reglamentuoja nagrinėjimo teisme pertraukų tvarką. Pastarojo straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog teisiamasis posėdis iki bylos išnagrinėjimo negali būti pertrauktas, išskyrus poilsiu, neatvykusių į posėdį asmenų pakartotiniam iškvietimui, naujų įrodymų išreikalavimui arba dėl kitų svarbių priežasčių daromas pertraukas. Toks teisinis reguliavimas parodo siekį, kad bylos nagrinėjimas teisme būtų įgyvendinamas be nepagrįstų pertraukų. Be kita ko, baudžiamojo proceso įstatymas numato ir kitus terminus susijusius su bylos nagrinėjimo teisme trukme. Pavyzdžiui, BPK 231 straipsnio 1 dalis numato, jog per dvi dienas nuo bylos gavimo teisme paskiriamas teisėjas, kuris rengs bylą nagrinėti teisme. Taip pat BPK 240 straipsnis numato, jog dėl bylos perdavimo nagrinėti į teisiamąjį posėdį teisėjas nusprendžia ne vėliau nei per penkiolika dienų nuo bylos gavimo teisme, jeigu kaltinamasis yra suimtas, ir per vieną mėnesį, – jeigu kaltinamasis yra laisvėje. To paties straipsnio 2 dalis numato, kad byla teisiamajame posėdyje pradedama nagrinėti ne vėliau nei per dvidešimt dienų nuo bylos perdavimo. Jeigu byla sudėtinga ar didelės apimties, pradedama nagrinėti pagal iš anksto suderintą grafiką, ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo perdavimo (BPK 240 straipsnio 3 dalis). Be to, atskiri baudžiamojo proceso įstatymo straipsniai numato žemesniųjų teismų priimtų nutarčių apskundimo terminus (BPK 440 straipsnio 2 dalis), jų nagrinėjimo terminus (BPK 441 straipsnio 2 dalis), baudžiamosios bylos dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atnaujinimo terminą (BPK 445 straipsnis), terminai numatyti teisiamojo posėdžio protokolo surašymui bei susipažinimui (BPK 261 straipsnio 5, 8 dalis), nuosprendžio apskundimo terminai (BPK 313 straipsnio 3 dalis), ir kiti. Taigi, baudžiamojo proceso įstatymas nenumatydamas konkrečių viso baudžiamosios bylos nagrinėjimo terminų, reguliuoja atskirų veiksmų, sprendimų priėmimo trukmę.

---

⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72-654/2023“, infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/2135513>.

Ne visi procesiniai veiksmai BPK apibrėžti konkrečiais terminais. Kaip matyti iš to kas aptarta aukščiau, BPK numatyti terminai reguliuoja tik kai kurių atskirų veiksmų laikotarpius. Numatytas pagrįstos trukmės reikalavimas realybėje nulemtas susidurti su įvairiais žmogiškaisiais veiksniais, byloje sprendžiamų klausimų sudėtingumu ar net byloje esančių duomenų kiekiu. BPK numatyta, jog įrodymų tyrimas pradedamas kalinamojo akto paskelbimu (BPK 271 straipsnio 1 dalis), o įrodymų tyrimo metu išvardijami bylos duomenys (BPK 290 straipsnio 1 dalis). Paprastai kaltinamasis aktas skaitomas visas, bylos duomenys perskaitant dokumento pavadinimą, jo esmę. Įprastų bylų procese šie procesiniai veiksmai neturi didelės reikšmės laiko atžvilgiu. Tačiau didelės apimties bylose, kuriose kaltinamąjį aktą sudaro šimtai lapų, kuriose bylos medžiagos – keliasdešimt tomų, akivaizdu, jog dokumentus užtrunka garsinti ne vieną posėdį.

Be to, atkreiptinas dėmesys, jog baudžiamojo proceso įstatymas numato, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas proceso dalyviams (liudytojui, įtariamajam ar kaltinamajam), kurie elgiasi pasyviai ir savo elgesiu vilkina procesą, pavyzdžiui, neatvyksta į posėdžius, ar nevykdo kitų teisėtų reikalavimų gali būti skiriama bauda arba areštas⁸⁷. Bauda skiriama teismo nutartimi įvertinus piktnaudžiavimo laipsnį, turtinę, socialinę padėtį. Neabejotinai privaloma nustatyti, jog asmuo apie posėdį buvo informuotas. Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys, jog civilinio proceso teisėje numatytas piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis institutas (CPK 95, 106, 108 straipsniai), taip pat teismo posėdžio tvarkos pažeidimų institutas (CPK 104, 105, 162 straipsniai). CPK numato, jog piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis gali pasireikšti dėl šalies nesąžiningumo bei nepagrįstų skundų teikimo, taip pat kai proceso šalis sąmoningai veikia prieš teisingą bei greitą bylos išnagrinėjimą. Mokslinėje doktrinoje teigiama, jog praktikoje pasitaiko atvejų, kai piktnaudžiavimas procesu konstatuojamas ir nustachius, kad šalys nesilaikė teismo posėdžių tvarkos⁸⁸. Teismo posėdžio tvarkos pažeidimai gali pasireikšti dėl netinkamo pasirengimo bylai, asmeniui elgiantis piktybiškai, neatvykstant į posėdžius, nesiklausant teismo tvarkos, nepateikiant daiktinių įrodymų ir pan. Iš esamo teisinio reguliavimo matyti, jog CPK gerokai konkrečiau numato pagrįstos trukmės principo užtikrinimą. Vertėtų apsvarstyti apie civilinio proceso teisėje numatyto piktnaudžiavimo procesu nuostolių atlyginimo perėmimą, t. y. kai kitas asmuo elgiasi akivaizdžiai nesąžiningai, įvairiai piktnaudžiauja savo procesinėmis teisėmis, jis gali būti teismo įpareigotas atlyginti kitai procese dalyvaujančiai šaliai dėl šio asmens piktnaudžiavimo patirtus nuostolius.

Ekspertinių tyrimų atlikimas dažniausiai prailgina bendrą baudžiamojo proceso trukmę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje atsižvelgiant į EŽTT jurisprudencija nurodoma, jog:

---

⁸⁷Daiva Bereikienė, „Nuobaudų už piktnaudžiavimą procesu taikymo ypatumai“, Mokslinių straipsnių rinkinys VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA (2016): 14, <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5697/4880>.

⁸⁸*Ibid.*

„proceso delsimu gali būti pripažintas toks laikotarpis, kuriuo neatliekami jokie procesiniai veiksmai arba tam tikrų veiksmų atlikimo trukmė laikytina per ilga“⁸⁹. Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys, jog praktikos pavyzdžiai rodo, kad bendrą baudžiamojo proceso trukmę prailgina ilgai trunkantys ekspertiniai tyrimai⁹⁰. Tiek vieši oficialūs duomenys, tiek teismų praktika, mokslinė jurisprudencija bei kiti šaltiniai rodo, kad ekspertinių tyrimų neretai tenka laukti eilėse, laukimo trukmė gali trukti net iki pusės metų, tad šioje vietoje susiduriama su laiko resursų švaistymo problema. Be to, informaciniai, ekonominiai, narkotinių medžiagų ekspertiniai tyrimai gali užtrukti iki kelių mėnesių ar net metų. Taip pat daug kas priklauso nuo tiriamos medžiagos apimties, kas gali dar labiau pailginti trukmę. Nors ekspertiniai tyrimai atliekami eilės tvarka bei per galimą trumpiausią terminą⁹¹, taip pat yra įtvirtinti kriterijai galintys turėti įtakos spartesniam tyrimui ir pan., tačiau atliekant ekspertizes paprastai yra sustabdomas baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme, o ikiteisminio tyrimo metu atliekant ekspertizes dažnai jau nebeatliekami jokie tyrimo veiksmai.

Apibendrinant galima teigti, jog tiek su ikiteisminiu tyrimu, tiek su bylos nagrinėjimu teisme susiję terminai realiai neturi jokios įtakos bendrai viso proceso trukmei. Įstatyme numatyti ikiteisminio tyrimo terminai pagal nusikalstamos veikos sunkumą yra labiau orientaciniai, kadangi įstatymas numato galimybę juos pratęsti ir tyrimas nepasibaigia suėjus įstatyme numatytam terminui. Su teismo procesu susiję terminai apibrėžia tik atskirų veiksmų įgyvendinimo trukmę, bet niekaip neapibrėžia konkrečios baudžiamosios bylos viso nagrinėjimo teisme trukmės. Baudžiamojo proceso įstatyme numatytos pareigos įgyvendinti procesą per įmanomai trumpą laiką didžiaja dalimi atitenka už konkrečią stadiją atsakingiems subjektams, pasitelkiant jų įgūdžius, profesinę patirtį bei turimas žinias. Jeigu ikiteisminis tyrimas detaliau reguliuojamas tam tikrais tvarkų aprašais (rekomendacijomis), kurie, be kita ko, privalomi prokurorams, tai teisminis procesas priklauso nuo paties teisėjo gebėjimų naudotis teisinėmis, organizacinėmis, techninėmis priemonėmis siekiant įgyvendinti pagrįstos trukmės principą.

2.2. Teisės į pagrįstos trukmės procesą įgyvendinimas taikant supaprastintą procesą

Greitas procesas iš esmės yra vienas iš teisingumo įgyvendinimo tikslų. Vienas iš būdų įgyvendinti pastarąjį tikslą – tai galimybė taikyti supaprastintą baudžiamąjį procesą. Supaprastintas baudžiamasis procesas laikytinas alternatyva bendrajam procesui bei turintis

---

⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-94-421/2024“, infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/2238788>.

⁹⁰ Jurka ir Zajančkauskienė, *supra note*, 13.

⁹¹ „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymas Nr. 1R-327 dėl teismo ekspertizių ir kitų ekspertinių tyrimų atlikimo Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatų patvirtinimo“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.303930/asr>.

pranašumų. Ne paslaptis, jog įprastos baudžiamojo proceso procedūros paprastai užtrunka nemažai laiko. Be to, lyginant su supaprastintu baudžiamuoju procesu, bendrojo proceso procedūros didina teisėsaugos institucijų pareigūnų, teismų darbo krūvius. Supaprastintas procesas, savo ruožtu, „atsisakydamas“ tam tikrų etapų, arba sutrumpindamas tam tikrų veiksmų atlikimo laiką, paprastai užtikrina, kad baudžiamieji procesai būtų ne tik procedūriškai teisingi, bet ir operatyvūs.

Supaprastintas procesas yra viena iš baudžiamųjų procesinių formų, „pagal kurią yra tiriamos ir nagrinėjamos įstatymu apibrėžtos nusikalstamos veikos, laikantis bendrų baudžiamojo proceso normų, su išimtimis, kurios leidžia paspartinti ir kitaip optimizuoti baudžiamąjį procesą, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei procesinių garantijų“⁹². Šios išimtys nukreiptos į operatyvesnį baudžiamąjį procesą. Ne tik trumpesni veiksmų atlikimo terminai, bet ir kai kurių veiksmų atlikimo atsisakymas sutrumpina baudžiamąjį procesą. Supaprastintu procesu siekiama sumažinti baudžiamojo proceso formalizavimą, kad kuo mažesniais resursais būtų galima įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį. Be jokios abejonės, kaip ir įprasta baudžiamajame procese, būtina laikytis visų numatytų procesinių garantijų bei nepažeisti esminių principų, siekiant įgyvendinti įtariamąjį (kaltinamąjį) ar kitų proceso dalyvių teises. Priešingai, iškiltų kliūtis išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisėtą sprendimą.

Pastebėtina, jog vis tik asmuo sutikdamas su supaprastinto proceso forma savaime atsisako tam tikrų procesinių garantijų. Pavyzdžiui, sutikdamas dėl baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso asmuo savaime atsisako rungtyniško, viešo, žodiško proceso, kuris suteikia galimybę proceso dalyviams pasinaudoti atitinkamomis teisėmis, kadangi bylos nagrinėjimas nerengiamas teisme ar rengiamas jį sutrumpinant ir pan.

Dar kitaip supaprastino baudžiamojo proceso forma apibūdinama kaip „formaliųjų ir vertinamųjų požymių visumos pagrindu egzistuojantis baudžiamojo proceso institutas, kurį sudarančių baudžiamojo proceso normų tikslas yra kuo efektyvesnis baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimas“⁹³. Iš to seka, jog supaprastintas procesas – tai ne tik priemonė optimizuoti baudžiamąjį procesą, bet ir garantas, kad teisingumas byloje bus pasektas efektyviau.

Formalieji požymiai – tai paprastai BK specialiosios dalies straipsniai įtvirtinantys nusikalstamų veikų sudėtis, kurias atitinkančias veikas baudžiamojo proceso įstatymas leidžia tirti ir nagrinėti supaprastinta procesine tvarka, taip pat svarbus veikų pavojingumas, kuris, be kita ko, išreiškiamas nustatytos sankcijos pavojingumu, kartu tai gali būti nusikalstamų veikų rūšys bei teisingumas⁹⁴. Vertinamieji požymiai – „tai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas (akivaizdumas), kaltinamojo prisipažinimas, kitų baudžiamojo proceso dalyvių pozicija

---

⁹² Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 39.

⁹³ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 92: 41 – 42.

⁹⁴ *Ibid.*, 42 – 43.

dėl proceso baigties bei kiti turintys reikšmės veiksniai, galintys lemti greitesnę bei paprastesnę nusikalstamos veikos tyrimo ir nagrinėjimo tvarką⁹⁵.

Savo ruožtu įprastas baudžiamasis procesas vyksta paprastai kai baudžiamojoje byloje neprisipažįstama dėl kaltės arba net ir esant kaltės pripažinimui nėra galimas kitoks nei bendras baudžiamasis procesas. Be kita ko, supaprastinam procesui galioja ir bendrojo proceso taisyklės, tačiau su kai kuriomis išimtimis.

BPK XXXI skyrius numato dvi baudžiamųjų bylų supaprastino proceso formas: teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą ir pagreintą procesą. Toliau bus detalizuojamos pastarosios supaprastinto proceso formos pagrįstos baudžiamojo proceso trukmės kontekste.

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas. Ši supaprastinta baudžiamojo proceso forma yra įtvirtinta BPK IX dalies XXXI skyriaus pirmame skirsnyje (418 – 425 straipsniai)⁹⁶. Vadovaujantis šia proceso forma, prokurorui pasiūlius bei įtariamajam neprieštaraujant, esant aiškioms nusikalstamos veikos aplinkybėms bei vadovaujantis ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis, teisėjas, be bylos nagrinėjimo teismajame posėdyje, vienasmeniškai priima baudžiamąjį įsakymą⁹⁷. Anaiptol nėra taip, jog teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas yra visiškai be baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme. Be bylos nagrinėjimo teisme labiau reiškia tai, jog šio supaprastinto proceso metu skirtingai nei bylą nagrinėjant bendrąja tvarka nevyksta įprasti vieši posėdžiai, byla nėra nagrinėjama tiesiogiai ir žodine tvarka, neįgyvendinamos kitos proceso dalyvių teisės ir pan. Akivaizdu, jog tokiu atveju iš proceso eliminuojant bylos nagrinėjimą teisme procesas užtrunka trumpesnę laiko tarpą nei nagrinėjant bylą bendrąja tvarka. Prokuroro surašytas pareiškimas kartu su ikiteisminio tyrimo metu surinkta medžiaga išsiunčiami teismui pagal teisingumą. Teisėjas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą, ne vėliau kaip per septynias dienas turi priimti vieną iš BPK 420 straipsnio 1 dalyje numatytų sprendimų⁹⁸. Priėmus baudžiamąjį įsakymą bei praėjus terminui per kurį asmuo gali pateikti prašymą surengti bylos nagrinėjimą teisme, po ko asmeniui nepareikalavus surengti bylos nagrinėjimo teisme, akivaizdžiai suponuoja operatyvesnį procesą. Taigi iš to seka, jog baudžiamojo proceso tikslai yra pasiekiami priimant teismo baudžiamąjį įsakymą.

Neabejotinai teismo baudžiamojo įsakymo priėmimas yra tik teisėjo teisė, bet ne pareiga. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas galimas tik tuo atveju, jei yra šios sąlygos: „1) yra nusikalstamos veikos, už kurių padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvi bet kuri bausmė, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas

---

⁹⁵ *Ibid.*, 44 – 45.

⁹⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 1: 418 – 425 straipsniai.

⁹⁷ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 92: 46.

⁹⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 2: 420 straipsnis.

laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos; 2) kaltininkas atlygina arba pašalina padarytą žalą, arba įsipareigoja ją atlyginti ar pašalinti; 3) prokuroras ikiteisminio tyrimo metu nusprendžia kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir įtariamasis tam neprieštarauja; 4) nukentėjusysis nepaduoda skundo dėl prokuroro sprendimo užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, o jeigu paduoda, ikiteisminio tyrimo teisėjas to skundo nepatenkina; 5) bylos aplinkybės yra pakankamai aiškios; 6) kaltinamasis sutinka su bausmės paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu ir nereikalauja bylą nagrinėti teisme bendrąja tvarka (BPK 418, 422 straipsniai)⁹⁹.

Formalieji ir vertinamieji kriterijai nulemia tai, jog teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procese iš esmės atsisakoma tam tikrų asmeniui numatytų procesinių garantijų bei galimybių pasinaudoti atitinkamomis teisėmis. Teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo proceso formalusis požymis nurodytas BPK 418 straipsnio 1 dalyje. Iš pastarosios normos išplaukia tai, jog teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procesas taikomas dėl nusikalstamų veikų, už kurių padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvinė bet kuri bausmė, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos, nagrinėjimo teisme gali nebūti¹⁰⁰.

Vertinamieji teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo proceso požymiai: baudžiamosios bylos aplinkybių aiškumas, asmens neprieštaravimas dėl teismo baudžiamąjį įsakymą taikymo, nukentėjusiojo sutikimas, žalos atlyginimas nukentėjusiajam. Teismų praktikoje nurodoma, jog: „<...> bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios tuo atveju, kai teisėjui kyla abejonių, ar kaltinamasis padarė jam inkriminuotą veiką, kai prokuroro pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu netinkamai aprašytos veikos aplinkybės (pavyzdžiui, netinkamai nurodyti nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdas, padariniai ar kitos svarbios aplinkybės), kai kyla abejonių, ar veika tinkamai kvalifikuota (yra pagrindas manyti, kad veiką reikia perkvalifikuoti); kai duomenys, nurodyti prokuroro pareiškime, nepagrindžia kaltinamojo kaltės arba yra gauti pažeidžiant įstatymo reikalavimus ir pan.“¹⁰¹

Neabejotinai, itin svarbus kaltinamojo neprieštaravimas užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, kas iš esmės parodo, jog asmuo sutinka, kad byla bus nagrinėjama be visapusiškai taikomų visų procesinių garantijų. Būtent asmens apsisprendimas turi itin didelę reikšmę vertinant, ar tokia baudžiamąjį proceso supaprastinta forma nepažeidžia Konvencijos numatytų pagrindinių asmens teisių ir laisvių. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2008 m. sausio 24 d. nutarime pažymėjo, jog: „įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamąjį proceso

⁹⁹ Rima Ažubalytė ir kt. *Baudžiamąjį proceso teisė*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 201-202.

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodeksas“, supra note, 2: 418 straipsnis.

¹⁰¹ „Kauno apygardos teismo 2023 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje Nr. e1S-730-317/2023“, infolex, žiūrėta 2023 m. gruodžio 23 d., <https://www.infolex.lt/tp/2211814>.

rūšis kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis, gali, paisydamas Konstitucijos, baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad baudžiamojo proceso paskirtis būtų įgyvendinama teisėjui vienasmeniškai priimant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente, kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonių) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu.“¹⁰²

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese svarbios ne tik įtariamąjo (kaltinamojo), bet ir kitų proceso dalyvių teisės. Kaip jau ir minėta, kaltininkas turi atlyginti ar pašalinti nukentėjusiajam ar civiliniam ieškovui padarytą žalą arba užtikrinti jos atlyginimą ateityje. Be to, nukentėjusiajam suteikiama teisė apskusti prokuroro sprendimą užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu bei teisėjo sprendimą nutraukti baudžiamąjį procesą, ar pereiti prie bendros proceso tvarkos.

Pažymėtina, jog teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese ikiteisminis tyrimas yra atliekamas bendra tvarka. Ikiteisminiam tyrimui atlikti, be kita ko, taikomi bendri ikiteisminio tyrimo terminai numatyti BPK 176 straipsnyje, be to, nėra numatyta jokių išimčių dėl atliekamų veiksmų. Iš teismų praktikos matyti, jog iš esmės ikiteisminis tyrimas gali būti ganėtinai sudėtingas ir (ar) didelės apimties, kai yra atliekama eilė ikiteisminio tyrimo veiksmų. Pavyzdžiui, vienoje Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje, kurioje buvo tiriamas organizuotas didelės vertės neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis, didelės vertės nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas ir kt., buvo vadovaujama tiek įprastai atliekamų veiksmų (įtariamųjų, liudytojų apklausos ir pan.), tiek slapto sekimo metu gautais duomenimis. Pastaroji baudžiamoji byla buvo iš tiesų sudėtinga ir didelės apimties, ją sudarė 67 tomai bylos medžiagos.¹⁰³ Iš to seka, jog atitinkamai pagal bylos apimtį ir jos sudėtingumą ikiteisminis tyrimas gali pareikalauti daugiau resursų nei atrodytų iš pirmo žvilgsnio taikant teismo baudžiamojo įsakymo priėmimą. Pastarojoje baudžiamojoje byloje teismas pažymėjo, jog dėl objektyvių su byla susijusių priežasčių nebuvo galimybės priimti procesinio sprendimo per įstatymo numatytus terminus. Be kita ko, ne tik ikiteisminio tyrimo veiksmų gausa, bet ir kreipimasis į užsienio valstybes gali turėti įtakos ikiteisminio tyrimo atlikimui. Pavyzdžiui, kitoje Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje, kurioje buvo tiriamas kontrabandos nusikaltimas, neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis, be įprastų ikiteisminio tyrimo veiksmų, buvo

---

¹⁰² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas byloje Nr. 45/06 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, infollex, žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/84566>.

¹⁰³ „Kauno apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 13 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-370-954/2023“, infollex, žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2199254>.

vadovaujamosi tarpvalstybinės teisinės pagalbos prašymo pagrindu iš Rusijos Federacijos teisėsaugos institucijų gautais duomenimis ir baudžiamoji byla užbaigta baudžiamuoju įsakymu.¹⁰⁴

Be kita ko, pažymėtina ir tai, jog priimtas baudžiamasis įsakymas negali būti skundžiamas, kas reiškia, jog nėra galimybės patikrinti baudžiamąjį įsakymą teisėtumo ir pagrįstumo. Tačiau BPK 422 straipsnio 1 dalis numato, jog kaltinamasis, nesutikdamas su baudmės paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu, per keturiolika dienų nuo šio dokumento įteikimo dienos turi teisę teismui, surašiusiam teismo baudžiamąjį įsakymą, paduoti prašymą reikalaujant surengti bylos nagrinėjimą teisme.¹⁰⁵ Be kita ko, jeigu asmuo paduoda prašymą reikalaujant surengti bylos nagrinėjimą teisme, teismo baudžiamasis įsakymas neįgyja teisinės galios¹⁰⁶ ir, atitinkamai, proceso per kuo trumpiausią laiką įgyvendinimas tampa mažiau operatyvus nei būti galėjęs.

Taigi, teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procesas padeda įgyvendinti baudžiamąjį proceso tikslus bei optimizuoti baudžiamąjį procesą. Šis procesas užtikrina proceso per kuo trumpiausią laiką įgyvendinimą kai asmuo, kurio atžvilgiu priimamas teismo baudžiamasis įsakymas, nepasinaudoja teise prašyti surengti bylos nagrinėjimą teisme arba teismas nenusprendžia perduoti bylą nagrinėti į teismą. Paminėtina ir tai, jog priėmus sprendimą bylą nagrinėti bendra tvarka, anksčiau priimtas baudžiamasis įsakymas neturi jokios teisinės galios. Sutiktina, jog teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procesas yra vienas iš naudingiausių baudžiamąjį proceso institutų, leidžiančių paspartinti procesą.

Pagreitintas procesas. Ši supaprastinta baudžiamąjį proceso forma yra įtvirtinta IX dalies XXXI skyriaus antrajame skirsnyje (426–432 straipsniai). Įstatymų leidėjas yra numatęs, jog pastaroji proceso forma gali būti taikoma tik tais atvejais kai baudžiamoji byla teisinga apylinkės teismui, dėl nusikalstamų veikų, kurių padarymo aplinkybės yra aiškios, prokurorui suteikiant galimybę kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo teisme ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos. Iš to seka, jog įstatymas nustato maksimalų ikiteisminio tyrimo terminą – 14 dienų. Pagreitinto proceso esmė yra išnagrinėti baudžiamąją bylą kaip galima greičiau ir supaprastinta tvarka¹⁰⁷. Priešingai nei teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procese, taikant pagreitintą procesą prokuroras nėra saistomas proceso dalyvių nuomone, kas reiškia, jog jo taikymui nebūtinai būtinas kaltininko sutikimas, ar nukentėjusiojo neprieštaravimas¹⁰⁸, o taip pat priešingai nei teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo metu, rengiamas bylos nagrinėjimas teisme.

¹⁰⁴ „Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 20 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamąjoje byloje Nr. 1-170-195/2018“, infollex, žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1606173>.

¹⁰⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodeksas“, *supra note*, 2: 422 straipsnis.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Ažubalytė, Jurka ir Zajančauskienė, *supra note*, 17: 205.

¹⁰⁸ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 92: 80.

Pagreitinto proceso formalusis požymis – teisingumas apylinkės teismui (BPK 426 straipsnio 1 dalis). Nors ir pagreitintas procesas gali būti taikomas tik tam tikrais atvejais, tačiau jau vien formalusis požymis nulemia tai, jog pagreitintas procesas gali būti taikomas kur kas platesnėje perspektyvoje nei prieš tai aptartas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas¹⁰⁹.

Vertinamasis požymis – nusikalstamos veikos akivaizdumas, arba nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas (BPK 426 straipsnio 1 dalis). Pagal Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios kai yra aiški nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, pasekmės, nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo ir kitos aplinkybės¹¹⁰. Neabejotinai, teismai sprenddami, ar nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios atsižvelgia į konkrečios bylos aplinkybes. Jeigu teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese bylos procesas yra greitesnis dėl bylos nenagrinėjimo teisme, tai pagreitinto proceso atveju nepraleidžiant nei vienos iš proceso stadijų, supaprastinama ikiteisminio tyrimo stadija bei vienas iš bylų proceso pirmosios instancijos teisme stadijos etapų – bylos pasirengimas nagrinėti teisme¹¹¹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, jog: *„bylos nagrinėjimas teisme pagreitinto proceso tvarka vyksta laikantis BPK V dalies (Bylų procesas pirmosios instancijos teisme) taisyklių, tik vietoj kaltinamojo akto prokuroras perskaito savo pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 432 straipsnio 1 dalis). Vadinasi, baudžiamoji byla pagreitinto proceso tvarka vyksta pagal bendras bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme taisykles, išskyrus tai, kad byloje nėra surašyto kaltinamojo akto ir vietoj jo įrodymų tyrimo pradžioje yra skaitomas, kaip minėta, prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, o išnagrinėjus baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka, gali būti priimami tokie pat procesiniai sprendimai, kaip ir pirmosios instancijos teisme išnagrinėjus bylą bendra tvarka. Taigi teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka, turi teisę atlikti bet kurį procesinį veiksmą, kurį jis gali atlikti nagrinėdamas bylą bendra tvarka (apklausti liudytojus, nukentėjusiuosius, rinkti įrodymus, skirti ekspertizę ir pan.), ir priimti tokių pat rūšių nuosprendžius, kaip ir išnagrinėjęs bylą bendra tvarka.“¹¹²*

Iš teismų praktikos galima matyti, jog ikiteisminis tyrimas pagreitintame procese paprastai yra atliekamas bendra tvarka. Siekiant užtikrinti kiek įmanomai sklandesnę bylos nagrinėjimą teisme, kuriame neprireiktų nei pertraukų, nei kitų priemonių, kurios kartu sudarytų nukrypimus

¹⁰⁹ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajankauskienė, *supra note*, 92: 78.

¹¹⁰ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>.

¹¹¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentaras. V – XI dalys.“, Vilnius: Teisinės informacijos centras, (2003), 504.

¹¹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017“, infolex, žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/1447436>.

nuo pagrindinio proceso, bei būtų užtikrintos proceso dalyvių teisės, pagal teismus palankiau yra atlikti išsamų ikiteisminį tyrimą. Pagreitinto proceso pobūdis lemia, kad teismo pertraukos (BPK 243 straipsnis), kaltinimo pakeitimas (BPK 256 straipsnis), teismo iniciatyva atliekami proceso veiksmai (BPK 287 straipsnis), papildomų įrodymų pateikimas (BPK 288 straipsnis) ir panašios priemonės gali būti taikomos tik išimtiniais atvejais, kai bylos aplinkybės yra aiškios¹¹³.

Ankstesnis BPK numatė galimybę esant neaiškioms aplinkybėms gražinti bylą prokurorui. Galiojanti BPK 429 straipsnio 1 ir 2 dalis numato baigtinį sąrašą aplinkybių, kada prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka gali būti atmetas arba byla perduodama prokurorui. Siekiant bylą perduoti prokurorui reikia nustatyti, kad buvo surašytas BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas. Savo ruožtu BPK 428 straipsnio 2 dalis įtvirtina galimus teisėjo sprendimus, išklausius prokuroro, nukentėjusiojo, kaltinamojo, gynėjo nuomonių: 1) surengti bylos nagrinėjimą teisme tuoj pat; 2) surengti bylos nagrinėjimą teisme kitą dieną; 3) atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje, kurioje asmuo buvo kaltinamas pagal BK 284 straipsnį, prokurorė kreipėsi su pareiškimu į pirmosios instancijos teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Apylinkės teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka priėmė nutartį prokurorės pareiškimą dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka atmesti ir bylą perduoti prokurorei tolimesniam ikiteisminiam tyrimui atlikti bendra tvarka. Pirmosios instancijos teismas sprendė, jog baudžiamosios bylos aplinkybės nėra aiškios, kadangi reikalingi papildomi tyrimo veiksmai siekiant atskleisti ar kaltinamojo nusikalstamos veikos darymo metu naudoto įrankio specifiškumas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės pagal BK 258 straipsnį ir ar kaltinamasis neserga kokia nors psichine liga ir gali atsakyti pagal baudžiamąją įstatymą. Vis tik prokurorei pateikus skundą, aukštesnės instancijos teismas nurodė, jog pirmosios instancijos teismo nurodyti trūkumai nėra esminiai, kurių nebūtų galima išpildyti teismo iniciatyva. Be to, teismas privalo būti aktyvus ir neapsiriboti vien prokuroro pateiktais duomenimis. Aukštesnės instancijos teismas atkreipė dėmesį, jog aptariamam atveju nebuvo nustatyta nei viena aplinkybė, leidžianti atmesti prokurorės pareiškimą ir bylą gražinti, juo labiau kai nėra objektyvių kliūčių atlikti nurodytus veiksmus pačiam teismui¹¹⁴.

Be kita ko, gali pasitaikyti atveju, kai teismai turėdami galimybę perduoti bylą prokurorui gali nesigilinti į teismui pateiktas faktines aplinkybes, arba iš tiesų teisiamojo posėdžio metu išklausius kaltinamųjų ar kitų proceso dalyvių, pavyzdžiui, nukentėjusiųjų parodymų, gali

---

¹¹³ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *supra note*, 92: 81.

¹¹⁴ „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-703-493/2019“, infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/1765355>.

atrodyti, jog bylos aplinkybės nėra tokios aiškios. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje, kurioje du asmenys buvo kaltinami pagal BK 180 straipsnio 1 dalį, prokuroras su pareiškimu kreipėsi į pirmosios instancijos teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, po ko pirmosios instancijos teismas nusprendė baudžiamąją bylą nagrinėti pagreitinoto proceso tvarka tuoj pat ir surengė teismo posėdį. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad prokuroro pareiškimas neatitinka jam keliamų reikalavimų priėmė nutartį gražinti baudžiamąją bylą prokurorui. Nesutikdamas su tokiu pirmosios instancijos teismo sprendimu prokuroras apskundė jį aukštesnės instancijos teismui, kuris, be kita ko, nurodė, jog pirmosios instancijos teismas nagrinėdamas bylą net nebandė išsiaiškinti jam neaiškių aplinkybių, neapklausė liudytojų, netyrė bylos medžiagos, todėl, neištyręs visų įrodymų, negalėjo jų vertinti ir spręsti, ar jų pakanka apkaltinamajam nuosprendžiui priimti. Aukštesnės instancijos teismas konstatavo, jog priešingai nei nurodė pirmosios instancijos teismas, prokuroro pareiškimas atitinka visus esminius įstatyme numatytus reikalavimus, o pirmosios instancijos teismo nutartyje išdėstytos abejonės dėl galimybės surašyti apkaltinamąjį nuosprendį nėra pagrindas perduoti bylą prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalyje numatyta tvarka. Taigi, aukštesnės instancijos teismas panaikindamas pirmosios instancijos teismo nutartį dėl bylos gražinimo prokurorui panaikino ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Pirmosios instancijos teismas, kaip to ir reikalaujama BPK 432 straipsnio 1 dalyje, baudžiamąją bylą išnagrinėjo laikydamasis bylų procesą pirmosios instancijos teisme reglamentuojančių baudžiamojo proceso įstatymo nuostatų ir priėmė nuosprendį, kuriuo išteisino minėtus asmenis, tiek apeliacinės, tiek kasacinės instancijos teismai tokiam sprendimui neprieštaravo¹¹⁵.

Kaip jau minėta, prokuroras nėra saistomas proceso dalyvių valia nagrinėti bylą pagreitinoto proceso tvarka, todėl natūraliai kyla klausimas, kaip įgyvendinamos kaltinamojo asmens procesinės garantijos. Teisę nuspręsti užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinoto proceso tvarka turi prokuroras ir tam tikra prasme teismas. Teismui gavus prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, tuoj pat rengiamas posėdis arba paskiriama kita data. Prokuroras privalo proceso informuoti dalyvius apie bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka laiką ir vietą. Įstatymas nenumato, jog būtų reikalingas įtariamojo (kaltinamojo) asmens sutikimas taikyti pagreitintą procesą. Šiame kontekste pastebėtina, jog įtariamojo (kaltinamojo) sutikimo taikyti pagreitintą procesą nebuvimas, nėra proceso greitumo principo įgyvendinamas įtariamojo (kaltinamojo) asmens teisių sąskaita. Įstatymas numato, jog išnagrinėjus bylą pagreitinoto proceso tvarka priimtas nuosprendis ir nutartys skundžiami bendra tvarka (BPK 432 straipsnis), be to, pagreitinoto proceso institutas numato privalomą gynėjo dalyvavimą (BPK 431 straipsnis), kas

---

¹¹⁵„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017“, *supra note*, 112.

mokslinėje doktrinoje laikytina kaip tam tikra būtina atsvara kaltinimui, procesinių gynybos garantijų sustiprinimas. Be kita ko, nagrinėjant baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka užtikrinamos ir kitos procesinės garantijos kaip pavyzdžiui, galimybė pateikti prašymą surengti bylos nagrinėjimą vėliau, kuris motyvuojamas tik tuo, kad asmeniui reikia laiko pasirengti gynybai (BPK 428 straipsnio 1 dalis) ir pan. Visos asmeniui suteikiamos procesinės garantijos bylą nagrinėjant pagreitinto proceso tvarka iš tiesų sustiprina manymą, jog įstatymų leidėjas siekia subalansuoti kaltinamojo teisę į teisingą teismą.

Siekis užbaigti procesą taikant kažkurį iš supaprastinto proceso formų negali suponuoti išvados, jog procesas bus paviršutiniškas ir neteisingas. Tiek ikiteisminis tyrimas taikant kažkurį iš supaprastinto proceso formų (su ar be išimčių), tiek bylos nagrinėjimas teisme taikant pagreitintą procesą turi būti tokie pat kokybiški kaip ir nagrinėjant bylą bendrąja tvarka. Aukščiau aptartos abi supaprastinto proceso formos iš esmės įgyvendinamos vadovaujantis skirtingomis baudžiamojo proceso optimizavimo koncepcijomis, kadangi teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas įgyvendinamas be bylos nagrinėjimo teismajame posėdyje, o pagreitinto proceso atveju atvirkščiai – baudžiamojo proceso paskirtį siekiama įgyvendinti nagrinėjimo teisme stadijoje.

Apibendrinant, matyti, jog supaprastinto proceso formos iš dalies padeda įgyvendinti proceso per kuo trumpiausią laiką principą. Akivaizdu, jog taikant supaprastintą procesą, kuris įgyvendinamas be tam tikrų bendrume (įprastame) baudžiamajame procese taikomų etapų arba sutrumpinant tam tikrų procedūrų atlikimo trukmę, užtikrinamas operatyvesnis procesas. Naujausi duomenys byloja apie tai, kad priimant baudžiamąjį įsakymą 2021 metais pirmosios instancijos teisme išnagrinėtos 7514 bylos, kai tuo tarpu tais pačiais metais išnagrinėtos 7024 baudžiamosios bylos priimant nuosprendį, 2020 metais pirmosios instancijos teisme išnagrinėtos 8406 bylos priimant teismo baudžiamąjį įsakymą, kai tais metais išnagrinėtos 7274 baudžiamosios bylos priimant nuosprendį¹¹⁶. Taigi, iš oficialiosios statistikos matyti, jog baudžiamųjų bylų užbaigimas baudžiamuoju įsakymu yra vis didėjantis, kas parodo, jog šios supaprastinto proceso formos nauda yra neabejotina ir pakankamai populiori. Be to, ir teisės mokslininkai labai teigiamai vertina teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą. Pavyzdžiui, pasak G. Godos, „teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas yra praktika pasiteisinusi supaprastinto proceso forma“.¹¹⁷ Savo ruožtu pagreitintas procesas darydamas baudžiamąjį procesą „koncentruotu“, ne tik įgyvendina greitą procesą, mažina proceso išlaidas, bet ir suteikia galimybę sumažinti nuteistajam bausmę.

---

¹¹⁶ „Statistika“, Teismai.lt, žiūrėta 2024 m. sausio 17 d., <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>.

¹¹⁷ Gintaras Goda, „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos“, *Teisė* 65, ISSN 1392-1274 (2007): 61, <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367164029710/J.04~2007~1367164029710.pdf>.

Kitaip tariant, atsižvelgiant į tai, jog pagreitintas procesas taikomas nepaisant kaltinamojo valios, kai kurių procesinių teisių eliminavimas kompensuojamas paskirtos bausmės sumažinimu vienu trečdaliu (BK 64¹ straipsnio 1 dalis). Bendrai vertinant, supaprastinto proceso formos (tiek teismo baudžiamojo įsakymo procesas, tiek pagreitintas procesas) iš tiesų procesą daro greitesniu, ekonomiškesniu bei subalansuoja asmens procesines garantijas, t. y. suvaržydamas vienas, suteikia kitas kaip kompensaciją. Viena vertus, greitas procesas taikant supaprastinto proceso formas mažiau kainuoja valstybei, kartais sumažina institucijų darbo krūvius, taip pat suteikia tam tikros naudos ir kaltinamajam, tačiau, kita vertus, egzistuoja ir rizika, kad skubant įvykdyti teisingumą, bylos aplinkybės bus įvertintos paviršutiniškai, bus padaryta klaidų, kas gali lemti neteisingą kvalifikavimą, bausmės parinkimą bei nuteisimą. Kaip minėta, greitai ne visada yra gerai, todėl neabejotinai itin svarbu išlaikyti racionalią pusiausvyrą tarp greitumo ir išsamumo. Gerėjantys statistiniai rodmenys nėra vienareikšmis rodiklis, kadangi vis dar yra pralaimimos bylos EŽTT dėl baudžiamojo proceso trukmės, kurios byloja pasikartojančius pažeidimus, o tai gali turėti įtakos visuomenės pasitikėjimui teisingumo sistema.

2.3. Proceso per kuo trumpiausią laiką principo nesilaikymo teisiniai padariniai

Išanalizavus baudžiamojo proceso terminus, supaprastinto proceso formas taip pat svarbu analizuoti ir tai, kokie yra proceso per kuo trumpiausią laiką principo nesilaikymo teisiniai padariniai. Pažymėtina tai, jog proceso per kuo trumpiausią laiką vertinimas yra galimas dviem atvejais: pirma, kai įtariamasis, jo atstovas ar gynėjas kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl ikiteisminio tyrimo vilkinimo vadovaujantis BPK 215 straipsniu; antra, kai baudžiamasis procesas pasibaigia ir yra inicijuojamas klausimas dėl žalos atlyginimo, kuris grindžiamas neteisėtais pareigūnų veiksmais (valstybės civiline atsakomybe). Toliau bus detalizuojamas kiekvienas iš šių atvejų atskirai.

Ikiteisminio tyrimo nutraukimas dėl pernelyg ilgos ikiteisminio tyrimo trukmės. Tai vienas iš greitumo principo nesilaikymo atveju padarinių, kai ikiteisminį tyrimą atliekančių pareigūnų veiksmai vertinami esamuoju laikotarpiu, tai tiesiogiai numato BPK 215 straipsnis. Pastarajame straipsnyje įtvirtinta galimybė įtariamajam, jo atstovui ar gynėjui teikti skundą dėl ikiteisminio tyrimo vilkinimo, jeigu per šešis mėnesius po pirmosios įtariamojo apklausos ikiteisminis tyrimas nėra baigiamas (BPK 215 straipsnio 1 dalis). Moksliniuose šaltiniuose rašoma, jog atsižvelgiant į BPK 176 straipsnyje numatytus ikiteisminio tyrimo terminus bei

ikiteisminio tyrimo terminų aprašuose numatytas ikiteisminio tyrimo pratęsimo tvarkas, vis tik BPK 215 straipsnyje numatytas teisinis instrumentas yra veiksmingiausias¹¹⁸.

Išnagrinėjus skundą, ikiteisminio tyrimo teisėjas gali priimti vieną iš šių nutarčių: 1) skundą atmesti; 2) įpareigoti prokurorą užbaigti ikiteisminį tyrimą per nustatytą terminą; 3) ikiteisminį tyrimą nutraukti¹¹⁹. Iš to seka, jog konstatavus vilkinimą ir priėmus nutartį nutraukti ikiteisminį tyrimą dėl pernelyg ilgos ikiteisminio tyrimo trukmės privalo būti nedelsiant nutraukiamas ikiteisminis tyrimas bei nutraukiamos visos taikomos procesinės prievartos priemonės. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog: „<...> *ikiteisminio tyrimo nutraukimas dėl pernelyg ilgos jo trukmės – tai kraštutinė priemonė, kuri turėtų būti taikoma išnaudojus visas galimybes užbaigti ikiteisminį tyrimą per tinkamą laiką*“.¹²⁰ Be kita ko, kaip paminėta, įstatymų leidėjas numato ir kitą galimą ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą – priimti nutartį, kuria prokuroras įpareigojamas užbaigti ikiteisminį tyrimą per nustatytą terminą. BPK 215 straipsnio 5 dalis numato, jog per ikiteisminio tyrimo teisėjo nustatytą terminą prokuroras privalo užbaigti ikiteisminį tyrimą ir surašyti kaltinamąjį aktą arba nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo, taip pat prokuroras gali kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, prašydamas pratęsti ikiteisminiam tyrimui užbaigti nustatytą terminą¹²¹. Atkreiptinas dėmesys, jog konkretaus termino įstatymų leidėjas neapibrėžė, todėl ši diskrecija palikta ikiteisminio tyrimo teisėjui nagrinėjančiam skundą, būtent ikiteisminio tyrimo teisėjas įvertinęs prokuroro poziciją bei kitas reikšmingas aplinkybes turi nustatyti atitinkamą terminą ikiteisminiam tyrimui užbaigti. Be to, tokį ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą turėtų sąlygoti būtinybės nedelsiant nutraukti ikiteisminį tyrimą nebuvimas. Taip pat turėtų būti akivaizdu, jog siekiant pastarojo ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimo, skundo motyvai turėtų įtikinti ikiteisminio tyrimo teisėją, kad suteikus atitinkamą terminą ikiteisminio tyrimo užbaigimui, byla bus perduota nagrinėti į teisiamąjį posėdį.

Aukščiau aptartas reguliavimas kilo iš EŽTT jurisprudencijos aiškinant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatas, be kita ko, atitinka EŽTT jurisprudencijos tendencijas teisės į pagrįstos trukmės procesą klausimu. Vadovaujantis EŽTT jurisprudencija veiksmingiausia priemonė yra ta, kuri leidžia iš anksto užkirsti kelią galimam pažeidimui, todėl ir aptariamasis teisinis reguliavimas laikomas viena iš veiksmingiausių priemonių ginti pažeidžiamas teises į pagrįstos trukmės procesą iš karto, dar esamuoju laikotarpiu.

BPK 215 numatytas reguliavimas neapibrėžia jokių konkrečių kriterijų, kuriais vadovaujantis galėtų būti konstatuojamas proceso vilkinimas ar pernelyg ilga ikiteisminio tyrimo

¹¹⁸Remigijus Merkevičius, „Įtariamo (kaltinamo) asmens teisės į procesą per kuo trumpiausią laiką užtikrinimas“, *Teisė* 80, ISSN 1392–1274 (2011): 38, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4587702/4587702.pdf>.

¹¹⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 1: 215 straipsnio 3 dalis.

¹²⁰ „Kauno apygardos teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-546-397/2017“, infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/1500501>.

¹²¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 1: 215 straipsnio 5 dalis.

trukmė. Be to, pastebėtina, jog analizuojant minėtą teisinį reguliavimą mokslinėje doktrinoje neretai aptariamas šio straipsnio pavadinime nurodomas pernelyg ilgos ikiteisminio tyrimo trukmės, bei straipsnio pirmoje dalyje – ikiteisminio tyrimo vilkinimas, apibrėžimai, kas vertinant lingvistiškai rodo šiokių tokių neatitikimus. Tačiau teisminėje jurisprudencijoje paprastai sprendžiant klausimą dėl pagrįstos ikiteisminio tyrimo trukmės iš esmės nėra detalizuojamas skirtumas tarp pernelyg ilgos ikiteisminio tyrimo trukmės bei ikiteisminio tyrimo vilkinimo¹²². Nors šių sąvokų reikšmė iš esmės skirtinga, tačiau kartu jos ir panašios, kadangi ikiteisminio tyrimo vilkinimas galėtų lemti tai, kad ikiteisminis tyrimas trunka pernelyg ilgai. Vis tik, aptariama įstatymo nuostata nėra absoliuti ir nereiškia, kad ilgiau nei šešis mėnesius trunkantis ikiteisminis tyrimas yra vilkinamas ir turi būti nutrauktas. Vadovaujantis teismų formuojama praktika ikiteisminio tyrimo trukmės klausimas konkrečioje byloje vertintinas, atsižvelgiant į konkrečioje byloje egzistuojančių aplinkybių visumą, t. y. į konkrečios bylos sudėtingumą, jos specifiką, tyrimo institucijų bei paties įtariamojo elgesį proceso metu, nukentėjusiojo ir paties įtariamojo interesus, taip pat į kitas tyrimui reikšmingas bylos aplinkybes. Savo ruožtu, proceso vilkinimu gali būti apibūdinamas tik toks proceso laikotarpis, per kurį neatliekami jokie procesiniai veiksmai, arba tam tikri veiksmai atliekami nepagrįstai ilgai, tai yra, kai ikiteisminis tyrimas užsitęsia dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų neveiklumo.

Taigi, galimybė praėjus šešiams mėnesiams nuo pirmosios įtariamojo apklausos kreiptis dėl pernelyg ilgos ikiteisminio tyrimo trukmės yra viena veiksmingiausių priemonių siekiant, kad esamuoju laikotarpiu būtų peržiūrėtas procesas dėl proceso vilkinimo. Konstatavus vilkinimą šios nuostatos pagrindu gali kilti teisiniai padariniai – nedelsiant nutrauktas ikiteisminis tyrimas arba nustatytas terminas jo užbaigimui.

Žalos, padarytos neteisėtais pareigūnų veiksmais, atlyginimas. Tai dar vienas pagrįstos trukmės nesilaikymo aspektas galintis sukelti atitinkamus padarinius tiek asmeniui, kurio teisės yra pažeistos, tiek valstybei, kuri yra atsakinga už atitinkamų baudžiamojo proceso veiksmų atlikimą. Šiuo atveju priešingai nei aptartuoju proceso trukmės pagrįstumas vertinamas baudžiamajam procesui pasibaigus.

Baudžiamajam procesui pasibaigus asmuo manydamas, kad jo teisė į pagrįstos trukmės procesą yra pažeista turi galimybę kreiptis dėl žalos, padarytos neteisėtais pareigūnų veiksmais, atlyginimo. Šis aspektas, be kita ko, yra pagrindas EŽTT spręsti dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės į procesą per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimo. Savo ruožtu EŽTT konstatavus minėtos Konvencijos nuostatos pažeidimą, toks sprendimas sukelia atitinkamus padarinius, kadangi asmuo, kurio teisės buvo pažeistos turi teisę gauti moralinę kompensaciją –

---

¹²² Merkevičius, *supra note*, 118: 39.

neturtinės žalos atlyginimą, bei turi būti padengiamos procesinės išlaidos skirtos apginti savo teises. Neabejotinai vien ir tai, kad asmuo laimėjo ginčą prieš valstybę turėtų sukelti ir moralinį pasitenkinimą, taip pat EŽTT sprendimas gali būti vertinamas kaip teisingumo atkūrimas. Konkrečios žalos pareiškėjui nustatymas priskirtas spręsti EŽTT kompetencijai. Konstatavus pažeidimą, žalą turi atlyginti už pažeidimą atsakinga valstybė, kuri byloje yra atsakovė. Be to žala už neteisėtų veiksmų konstatavimas yra preziumuojama.

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra išaiškinęs, jog „*valstybės civilinė atsakomybė už žalą, grindžiamą neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais (neveikimu) baudžiamojo proceso metu, yra civilinės teisės institutas. Tai lemia, kad, sprendžiant dėl valstybės civilinės atsakomybės, nurodytų pareigūnų veiksmų teisėtumo vertinimas netapatus tų pačių veiksmų vertinimui pagal baudžiamojo proceso teisę. Civilinę bylą dėl žalos, kurios atsiradimas grindžiamas neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais (neveikimu) baudžiamojo proceso metu, nagrinėjantis teismas vertina nurodytus veiksmus nagrinėjamam civiliniam ginčui aktualias aspektais, t. y. civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų atžvilgiu, pagal civilinio proceso normų nustatytas įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles*“.¹²³

Valstybė, įgyvendindama savo funkcijas per institucijas ir jų subjektus, turi užtikrinti, kad pastarieji veiktų teisėtai bei laikytųsi įstatymu nustatytų reikalavimų. Valstybė negali teisintis darbo krūviais, darbuotojų stoka, jų nekompetencija ir pan., kadangi iš Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies valstybei kyla pareiga organizuoti savo teisminę sistemą taip, kad kompetentingos valstybės institucijos darytų viską, jog procesas vyktų be nepateisinamo delsimo ar pertraukų, kad būtų užtikrinta reikiama pareigūnų kvalifikacija ir dėl nekvalifikuotų pareigūnų veiksmų nebūtų padaryta žalos. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog: „*kai valstybės pareigūnai veikia aiškiai nekvalifikuotai, valstybei turi būti taikoma didesnė atsakomybė, nes valstybė pažeidė ne tik savo pareigą užtikrinti, kad jos pareigūnai veiktų rūpestingai, bet ir pareigą užtikrinti tinkamą savo pareigūnų kvalifikaciją*“¹²⁴. Be kita ko, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje laikosi principinių nuostatų, jog: „*<...> išteisinamojo nuosprendžio priėmimas savaime nėra pripažįstamas pagrindu preziumuoti, kad baudžiamosios bylos iškėlimas ir visi su baudžiamuoju persekiojimu susiję procesiniai veiksmai buvo neteisėti <...>*“.¹²⁵ Taip pat valstybei taikoma bendro pobūdžio rūpestingumo pareiga kaip ir bet kuriam kitam asmeniui, todėl valstybė privalo

¹²³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-399-687/2016“, infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/1344455>.

¹²⁴ „Panevėžio apygardos teismo 2017 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-399-227/2017“, infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/1473055>.

¹²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014“, infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/801656>.

užtikrinti, jog valstybės institucijos ir pareigūnai veiktų teisėtai, griežtai laikydamiesi įstatymų imperatyvų.¹²⁶

CK 6.272 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų (neveikimo) baudžiamojo proceso srityje, „<...> tai yra specialus civilinės deliktinės atsakomybės atvejis, kai valstybės civilinė atsakomybė kyla nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės teisiniu santykiu atsirasti pakanka trijų sąlygų: neteisėtų pareigūnų veiksmų (neteisėto neveikimo), šiais veiksmais (neveikimu) padarytos žalos fakto ir priežastinio neteisėtų veiksmų (neveikimo) bei atsiradusios žalos ryšio <...>“.¹²⁷

Vertinant valstybės institucijų veiksmus, kurie galimai sukėlė žalą Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje numatytais asmenų teisėms, jie turi būti vertinami kompleksiskai. Paminėtina ir tai, kad nėra baigtinio sąrašo veiksmų, dėl kurių turėtų būti atlyginama žala, todėl tie atvejai, kurie nėra aiškiai numatyti įstatyme vertinami pagal bendrojo pobūdžio taisykles. Taigi, neteisėtų valstybės institucijų veiksmų vertinimas negali būti pernelyg formalus ir griežtas. Kiekvienas konkretus atvejis yra labai individualus, todėl negalima taikyti vieno standarto visiems atvejams, turėtų būti vertinamas ne tik valstybės institucijų apdairumas bei rūpestingumas, bet ir įsitikinta, ar nebuvo kažkokių išskirtinių aplinkybių, kurios nulėmė pažeidimą.

Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo konstatavimas neišvengiamai sukelia padarinius. Iš valstybės perspektyvos tokio pažeidimo konstatavimas menkina pasitikėjimą valstybinių institucijų darbu, teisingumo vykdymu ir pan. Pažeidimo konstatavimas neprideda valstybės teisingumo sistemai vertės. Akivaizdu, jog valstybė turi siekti užtikrinti Konvencijoje įtvirtintas teises ir siekti, kad konstatuoti pažeidimai ateityje nesikartotų, o pasitaikiusius pažeidimus siekti išspręsti nacionaliniuose teismuose.

Apibendrinant seka išvada, jog greitumo principo nesilaikymas gali sukelti ne tik teisinius, bet ir kitokio pobūdžio padarinius. Sutiktina, jog veiksmingiausias būdas ginti pažeistas teises dėl proceso trukmės kai procesas dar vyksta. Tačiau vien tai, kad proceso metu nebuvo kvestionuotas proceso trukmės pagrindumas nereiškia, jog asmuo negalės gintis galimai pažeistos teisės į procesą per kuo trumpiausią laiką pareikšdamas ieškinį pasibaigus baudžiamajam procesui ir esant pagrindui vėliau kreipdamasis į EŽTT. Vis tik esminis ir bene sunkiausias padarinys, kuris gali kilti pažeidžiant asmens teisę į pagrįstos trukmės baudžiamąjį procesą yra tai, kad prarandamas visuomenės pasitikėjimas, teisingumo sistema, sumenkinamas jos prestižas, pagarba. Jei asmens

¹²⁶ Marina Gušauskienė, „Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas (teismų praktikos analizė)“, *Jurisprudencija* 26(2) (2019): 381, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5284/4669>.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014“, *supra note*, 125.

patirti nuostoliai, negautos pajamos, moralinės, emocinės ar fizinės kančios vis tik gali būti sumažintos tam tikro dydžio pinigų sumos priteisimu iš už pažeidimą atsakingos valstybės, tačiau pasitikėjimas valstybės teisingumo sistema vargu ar gali būti galutinai atstatytas. Be kita ko, pažeidimo konstatavimas atsiliepia ir valstybės biudžetui, kadangi pareiškėjams priteisiamos ganėtinai nemažos kompensacijos. Iš to seka tai, kad valstybė turėtų kritiškai vertinti savo veiksmus, bei išvelgusi pažeidimo galimybę sumažinti jo neigiamą poveikį nacionaliniame lygmenyje.

3. GREITUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA PRAKTIKOJE: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Antrame skyriuje išanalizuotas greitumo principo įgyvendinimas teisinio reguliavimo prasme galėtų pasirodyti kaip aiškus ir ganėtinai efektyvus, nereikalaujantis didelių pokyčių bei nekeliantis didesnių problemų. Vis tik reikėtų nepamiršti, jog praktinėje greitumo principo įgyvendinimo aplinkoje iškilę iššūkiai yra įvairūs ir priklauso ne tik nuo teisinio reguliavimo. Didžiąja dalimi greitumo principo įgyvendinimą nulemia žmogiškųjų veiksnių dinamika, todėl toliau darbe dėmesys bus skiriamas greitumo principo įgyvendinimo problematikos praktikoje analizei vadovaujantis kokybinio tyrimo metu gautais rezultatais.

Siekiant atskleisti greitumo principo įgyvendinimo problematiką baudžiamojo proceso praktikoje buvo atliktas kokybinis tyrimas – struktūruota ekspertų apklausa (interviu).

Šiam tyrimui atsitiktine tvarka pasirinkti norintys dalyvauti respondentai teisės praktikai (ekspertai) – teisėjai, prokurorai, tyrėjai, advokatai, kurių darbo patirtis baudžiamajame procese nuo 2 iki 16 metų. Apklausos dalyvių imtis sudaryta vadovaujantis visiško prisotinimo principu¹²⁸. Apklausoje dalyvaujantys dalyviai neviešinami, o tyrimo metu gauti rezultatai naudojami išimtinai tik baigiamojo darbo rašymui. Kokybinio tyrimo metu išryškintos problemos, priežastys aptiriamos pagal atsakymų pasikartojimo dažnumą kaip prioritetiniai. Kokybinis tyrimas – struktūruotas interviu atliktas 2024 m. vasario – kovo mėn.

Ankstesniame darbo skyriuje analizuojant baudžiamojo proceso terminus buvo pasirinkta atskirai detalizuoti ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo stadijas. Atsižvelgiant į tai šiame skyriuje analizuojami apklausos metu gauti rezultatai pagal apklaustų teisininkų darbinę sritį bei sukauptą patirtį pagal juos vienijančius ir (ar) išskiriančius aspektus atskirai aptariant juos ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo stadijų kontekste.

3.1. Greitumo principo taikymo aktualijos ikiteisminio tyrimo metu

Apklausos metu gauti tyrimo rezultatai rodo, kad pagrindinės ir dažniausios priežastys lemiančios ilgą baudžiamojo proceso trukmę yra sąlygotos daugybės aspektų, paprastai net nepriklausančių nuo ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro. Pirmiausia, tai bylos sudėtingumas, kaltininko (įtariamojo) ir tiriamų nusikalstamų veikų skaičius, proceso dalyvių elgesys. Šios priežastys sąlyginai yra nuspėjamos ir gana standartinės, kadangi „byla bylai nelygi“.

---

¹²⁸ Tyrimas atliekamas tol, kol informacija pradeda kartotis ir nebeatskleidžiama naujų, su tyrimo tikslu susijusių aspektų.

Vieno ikiteisminio tyrimo metu gali būti aiškinamos vienos veikos aplinkybės, kurią galima padarė vienas asmuo, o kito tyrimo metu – dešimtys, ar net šimtai veikų, kurias padarė dešimtys, ar šimtai asmenų. Logiška, jog abiem atvejais proceso trukmė laiko požiūriu skirsis. Be kita ko, tyrimo rezultatai rodo ir tai, kad proceso trukmei turi įtakos didelės ikiteisminio tyrimo medžiagos apimtys, būtinybė versti procesinius dokumentus į kitas kalbas, bendravimas su užsienio institucijomis, teisinės pagalbos prašymai, įvairūs specialiujų žinių reikalaujantys tyrimai, ikiteisminio tyrimo pareigūnų trūkumas, ikiteisminio tyrimo pareigūnų bei prokurorų darbo krūviai, jų kompetencijos klausimai bei galimybių kelti kvalifikaciją stoka. Apklaustų teisės praktikų patirtis rodo, kad ikiteisminio tyrimo bylos apimtis, o tiksliau realus bylos medžiagos kiekis turi įtakos ilgesnei bylos tyrimo trukmei, kadangi būtina susipažinti su visais byloje esančiais dokumentais, atlikti jų apžiūras ar kitus reikiamus procesinius veiksmus, kas, atitinkamai, esant sąlyginai ne mažam jų faktiniam kiekiui užtrunka nemažai laiko. Viena vertus, susipažinimas su bylos medžiaga siekiant išaiškinti nusikalstamos (-ų) veikos (-ų) padarymo aplinkybes yra procesinė būtinybė, bet, kita vertus, gausus dokumentų kiekis gali net neatnešti reikiamo rezultato, ko pasėkoje proceso laikas jau išnaudotas jiems tiriant. Dėl šios priežasties racionaliai paskirstyti proceso laiką tenka pačiam pareigūnui ar prokurorui, įsivertinus kokie veiksmai atneš reikiamų rezultatų. Be to, atliktas kokybinis tyrimas rodo, jog net ne vienas apklaustas teisės praktikas mano, jog ilgą ikiteisminio tyrimo trukmę neretai nulemia specialiujų žinių reikalaujančių tyrimų atlikimas. Apklausos metu buvo paminėta, jog, pavyzdžiui, narkotinių medžiagų tyrimo atlikimas kartais užtrunka iki 6 mėnesių, kompiuterių, mobiliojo ryšio telefonų tyrimai gali užtrukti iki vienerių metų ar net dar daugiau ir tai priklauso ne tik nuo tyrimo sudėtingumo ar apimties, tačiau ir nuo specialistų darbo krūvio. Neretai tyrimo atlikimo tenka laukti eilėse. Iš Lietuvos teismo ekspertizės centro viešai skelbiamų duomenų matyti, jog eilėse tenka laukti: rankų pėdsakų (daktiloskopiniai); dokumentų rekvizitų; dokumentų medžiagų; eismo įvykių; ekonominių; fonoskopinių, informacijos technologijų, ir pan., ekspertinių tyrimų. Laukimo trukmė nuo 2 savaičių iki 6 mėnesių. Be to, vidutinė tyrimo atlikimo trukmė gali siekti net 70 kalendorinių dienų¹²⁹. Taigi būtent tokios, aukščiau išvardytos dažniausios priežastys išryškėjo atlikto kokybinio tyrimo metu. Sutiktina, jog šios priežastys gali sąlygoti ilgą baudžiamojo proceso trukmę. Ko gero praktikoje retai pasitaiko „šabloninių“ tyrimų, kurie nereikalauja didesnių pastangų išaiškinti nusikalstamos veikos aplinkybes. Patirtis bei įgūdžiai atlikti ir organizuoti ikiteisminio tyrimo procesą vieni iš pagrindinių įrankių galinčių prisidėti prie greitumo principo įgyvendinimo ne vien trukmės kontekste, bet ir ikiteisminio tyrimo kokybės bei išsamumo.

---

¹²⁹„Ekspertinių tyrimų trukmė Lietuvos teismo ekspertizės centre“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ekspertiniu-tyrimu-trukme-lietuvos-teismo-ekspertizes-centre/>

Tyrimo metu išskirta vienintelė organizacinio pobūdžio problema ikiteisminio tyrimo kontekste, kuri nulemia ilgą ikiteisminio tyrimo trukmę. Visi, didžiąja dalimi iš profesinės pusės su ikiteisminiu tyrimu susiję apklaustieji, nurodė, jog pagrindinė organizacinio pobūdžio problema yra susijusi su resursais, t. y. pareigūnų, kitų darbuotojų trūkumas, jų kompetencijos klausimai. Iš atlikto tyrimo rezultatų seka, jog ši problema susideda iš kelių aspektų: didelis ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų darbo krūvis; pareigūnų, atliekančių ikiteisminį tyrimą stoka; prokuratūrose – pagalbinio personalo (prokurorų padėjėjų) trūkumas; darbuotojų motyvacija bei kompetencijos klausimai; kvalifikacijos galimybių kėlimo trūkumas. Pareigūnų trūkumas prisideda prie baudžiamojo proceso lėtėjimo, pagalbinio personalo trūkumas prokuratūroje ilgina prašymų ir skundų nagrinėjimą ir pan. Galimybių kelti kvalifikaciją ribotumas gali sukelti neigiamų padarinių ne tik greitumo principo įgyvendinimui, bet ir apskritai ikiteisminio tyrimo sėkmei bei tolesniam procesui teismuose. Atliktas kokybinis tyrimas rodo, jog praktikoje pasitaiko tokių situacijų kai tenka kartoti netinkamai atliktus procesinius veiksmus. Savo ruožtu tinkamai atlikus ikiteisminio tyrimo veiksmus nebelieka poreikio atlikti pakartotinius tyrimus, tikslinti informaciją ir pan., tinkamas proceso atlikimas bei jo organizavimas užtikrina ir operatyvesnį procesą. Be to, tyrimo metu taip pat išryškėjo ir tai, jog praktikoje pasitaiko atvejų, kai prokurorui nusprendus užbaigti tyrimą pagreitinto proceso tvarka pareigūnas dėl didelio darbo krūvio neturi galimybės užbaigti tyrimo per 14 dienų, bei priešingai, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo pareigūnas matydamas galimybę užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu bei surinkęs tam reikiamą bylos medžiagą, tačiau prokuroras dėl darbo krūvio neturi galimybės iš karto surašyti pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Jau šioje vietoje tyrimo metu atsiranda pasiūlymai svarstyti apie galimybes perkelti tam tikrus formalius prokuroro veiksmus su prokuroro pritarimu ikiteisminio tyrimo pareigūnui.

Apklaustieji praktikai, o būtent ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokurorai, padėdami atskleisti aukščiau aptartas dažniausiai pasitaikančias priežastis, kurios nulemia ilgesnę ikiteisminio tyrimo trukmę, bei įvardydami organizacinio pobūdžio problemas iš esmės mano, jog dabartinis teisinis reguliavimas yra pakankamas greitumo principo veiksmingam įgyvendinimui ir išsprendus atitinkamas organizacinio pobūdžio problemas greitumo principas būtų įgyvendinamas tinkamai. Nedidelė dalis apklaustųjų mano, jog šiuo metu esantis teisinis reguliavimas nėra pakankamas. Toks vertinimas grindžiamas tuo, jog greitumo principo veiksmingesniam įgyvendinimui galėtų turėti įtakos supaprastino proceso instituto išplėtimas, o būtent išplečiant jo taikymą, kad būtų sudaryta galimybė užbaigti bylą baudžiamuoju įsakymu skiriant ne tik su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, bet ir laisvės atėmimo bausmę, kas realiai galėtų prisidėti prie greitumo principo įgyvendinimo. Tokia nuomonė šių apklaustųjų tarpe populiariausia. Be kita ko, kai kurie apklaustieji mano, jog padidinti ikiteisminio tyrimo operatyvumą bei efektyvumą galima

suteikiant didesnius įgaliojimus ikiteisminį tyrimą atliekančiam pareigūnui, suderinant sprendimus su ikiteisminį tyrimą kontroliuojančiu prokuroru. Taip pat vyrauja nuomonė, jog keičiant terminų, kuriuos institucijos skiria atsakyti į užduodamus klausimus, reguliavimą būtų galima padidinti profesionalaus bendradarbiavimo efektyvumą ir pagreitinti procesus.

Kokybinio tyrimo pabaigai (ikiteisminio tyrimo kontekste) buvo atskleistas teisės praktikų požiūris į tai, kas labiausiai galėtų prisidėti prie greitumo principo įgyvendinimo jų darbinėje srityje. Dažniausiai pasitaikantis atsakymas – kelti pareigūnų kvalifikaciją bei gerinti teisėsaugos institucijų tarpusavio bendradarbiavimą. Manoma, jog prie operatyvesnio proceso prisidėtų procesinių dokumentų supaprastinimas, o būtent, juos padarant konkretesniais, informacinių sistemų, kurios naudojamos ikiteisminio tyrimo metu, plėtojimas, taip pat glaudesnis bendradarbiavimas su proceso dalyviais, informacijos platinimas. Taip pat teisinio visuomenės švietimo plėtra – privalomas teisinių pagrindų dėstymas mokyklose, kolegijose bei universitetuose – mokant pagrindinių dalykų – kaip surašyti pareiškimą apie nusikalstamą veiką, kokias aplinkybes nurodyti, kur kreiptis ir pan. didinant teisinį sąmoningumą.

3.2. Pagrįstos trukmės principo įgyvendinimas teisminėse stadijose

Pagrįstos trukmės įgyvendinimo problematika išryškėjo kokybinio tyrimo (interviu) metu ne tik analizuojant apklausos rezultatus susijusius su ikiteisminiu tyrimu, bet ir su baudžiamosios bylos nagrinėjimu teisme.

Priežastys, kurios lemia ilgesnę teismo nagrinėjimo trukmę didžiaja dalimi tokios pačios kaip ir ikiteisminio tyrimo stadijos metu. Kokybinio tyrimo metu teisės praktikai, kurių darbinė sritis susijusi su bylos nagrinėjimu teisme, padėjo atskleisti pagrindines priežastis, dėl kurių bylos nagrinėjimas teisme nulemtas užsitęsti. Tai būtent: bylos sudėtingumas; proceso dalyvių skaičius bei elgesys; atlikto ikiteisminio tyrimo kokybė; netinkamai suformuluoti kaltinimai; tarptautinis elementas; advokatų užimtumas; įvairių prašymų teikimas; ekspertinių tyrimų atlikimas. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, jog ryškiausia proceso užsitęsimo priežastis, kaip ir ikiteisminio tyrimo stadijos metu – proceso dalyvių elgesys. Tačiau šiuo atveju proceso dalyvių elgesys įvardijamas ne tik kaip tiesioginis elgesys, kaip žmogiškųjų veiksnių visuma, bet ir bendraja prasme, t. y. ir ikiteisminio tyrimo subjektų elgesys, ikiteisminio tyrimo kokybė.

Proceso dalyviai dėl užimtumo, dėl kitų objektyvių priežasčių neatvyksta į procesus, dėl ko tenka skelbti pertraukas ar atidėti bylos nagrinėjimą, dėl ko procesas taip pat užsitęsia. Neretai pasitaiko atvejų, kai proceso dalyviai stokoja sąžiningumo, kaip pavyzdžiui, kaltinamieji yra labiau linkę vilkinti procesą, „sirgti“ prieš posėdžius, neatvykti į posėdžius nepranešę, kartu ir kaltinamieji ir (ar) jų gynėjai gali teikti gausybę nereikalingų, nepagrįstų prašymų, skųsti beveik

visus atliekamus procesinius veiksmus, nuolat reikšti nušalinimus, taip siekdami kuo labiau užvilkti procesą. Toks ir panašus elgesys laikytinas sąmoningu trukdymu operatyviau išnagrinėti bylą. Viena vertus, proceso dalyviai yra nevaržomi naudotis savo procesinėmis teisėmis, tačiau proceso greitumo principo įgyvendinimui tai tampa žalinga kai proceso dalyviai naudojami savo procesinėmis teisėmis siekdami piktnaudžiauti bei tuščiai švaistyti proceso laiką.

Kita įvardyta proceso dalyvių elgesio dalis – ikiteisminio tyrimo subjektų atliekami veiksmai. Akivaizdu, jog kokybiškas ikiteisminis tyrimas yra sudėtinė greito ir išsamaus tolimesnio proceso dalis. Vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog: „*ikiteisminis tyrimas – tai esminė baudžiamojo proceso stadija, kuri lemia būsimo teismo proceso turinį ir ribas. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į EŽTT praktikos nuostatas, kad bylos tyrimo stadija itin svarbi rengiantis teismo procesui: šios stadijos metu gauti įrodymai dažnai lemia pagrindą (rėmus) (angl. framework, pranc. cadre), kuriuo remiantis teisme bus nagrinėjama kaltinamajam inkriminuojama nusikalstama veika, o nesilaikant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio (teisingo proceso) reikalavimų padaryti pažeidimai gali reikšmingai pakenkti baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme teisingumui (pavyzdžiui, 2010 m. sausio 6 d. sprendimas byloje Vera Fernandez Huidobro prieš Ispaniją, peticijos Nr. 74181/01, 108–111 punktai; Didžiosios kolegijos 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje Ibrahim ir kiti prieš Jungtinę Karalystę, peticijų Nr. 50541/08 ir kt., 253 punktas)*¹³⁰. Ne paslaptis, jog teismas privalo būti aktyvus ir jei tai apskirtai įmanoma, ištaisyti trūkumus bylą nagrinėjant teisme. Tai reiškia, jog jeigu ikiteisminis tyrimas atliktas nekokybiškai, neatlikti būtini procesiniai veiksmai, teismas privalo siekti ištaisyti šiuos trūkumus bei organizuoti šių veiksmų atlikimą, kas tiesiogiai susiję ir bylos nagrinėjimo termino pailgėjimu.

Be kita ko, atlikto kokybinio tyrimo metu išryškėjo ir pagrindinės organizacinio pobūdžio problemos. Iš esmės teisės praktikai išskiria tai, jog organizacinės greitumo principo įgyvendinimo problemos būtent teismo proceso metu labiau sietinos su didelės apimties baudžiamųjų bylų nagrinėjimu kai bylose yra gausu kaltinamųjų, jų gynėjų ir pan. Tokia dalyvių gausa daro sudėtinga visiems suderinti proceso dalyviams tinkamas posėdžio datas. Kitaip tariant, sudėtinga visus proceso dalyvius sutelkti į vieną posėdį, o ir per vieną posėdį ratai pavyksta išnagrinėti bylą. Įdomu tai, kad šioje vietoje atliktas kokybinis tyrimas padėjo atskleisti dvi medalio puses.

Teismų bendruomenė, o konkrečiau ją atstovaujanti teisėjų taryba sprendama tokio pobūdžio organizacinius klausimus priėmė nutarimą¹³¹, pagal kurį baudžiamosios bylos pagal jų

---

¹³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-88-489/2023“, *supra note*, 74: 30 punktas.

¹³¹ Teisėjų tarybos 2023 rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 13P-131-(7.1.2.) patvirtintas tvarkos aprašas „Dėl bylų pripažinimo greičiau nagrinėtinomis ir teismo posėdžių koordinavimo jose tvarkos“, teismai.lt., žiūrėta 2024 m. kovo 17 d., <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/10/13p-131.docx>.

sudėtingumą gali būti pripažintos prioritetinėmis. Toks „statusas“ suteikiamas tik atlikus tam tikras aiškiai apibrėžtas procedūras. Pripažinus baudžiamąją bylą prioritetine, proceso dalyviai turi pareigą dalyvauti nepaisant to, kad yra suplanavę savo darbus kituose procesuose. Tad iš to seka, jog prioritetinės bylos, kuriose dalyvauja daug proceso dalyvių, įgauna visai kitą pagreitį. Tačiau šiame kontekste yra ir „kita medalio pusė“. Didelėse, prioritetinėse bylose paprastai dalyvauja ir daug gynėjų advokatų, todėl derinant posėdžių laikus bylose, kurios nėra prioritetinės, neretai iškyla elementarių sunkumų suderinti posėdžio datas. Pavyzdžiui, jeigu dalyvauja keli advokatai, kurie dar paraleliai dalyvauja ir prioritetinėmis pripažintose bylose, atitinkamai jų užimtumas yra didesnis, todėl tokiais atvejais pertraukos tarp posėdžių pailgėja. Vis tik pastarąją organizacinę problemą sprendžianti priemonė vertintina pakankamai teigiamai. Logiška, jog didelė byla dėl proceso dalyvių gausos turi didesnę tikimybę patirti visus žmogiškuosius veiksnius, dėl kurių procesas iš standartiškai ilgo, gali tapti dar ilgesniu. Be kita ko, kokybinio tyrimo rezultatai rodo, jog pasitaiko atvejų, kai organizuojant procesą, siekiant išvengti nepagrįsto delsimo, būtina žiūrėti į BPK ne vien tik formaliai. Vienas iš respondentų pasidalino savo patirtimi.

Pavyzdžiui, nagrinėjant baudžiamąją bylą, kurioje yra virš 20 kaltinamųjų, pakankamai sudėtinga užtikrinti jų visų dalyvavimą. Žiūrint formaliai į BPK jeigu nors vienas iš kaltinamųjų nedalyvautų, tuomet reikėtų atidėti bylos nagrinėjimą arba daryti pertrauką. Todėl šiuo atveju neformalus požiūris į BPK padeda bylai nesustoti ir judėti į priekį. Be to, dar viena organizacinio pobūdžio problema, apie kuria plačiai nediskutuojama, tai kalėjimuose galimybių organizuoti nuotolinius posėdžius trūkumas, kuris grindžiamas vietų bei techninių galimybių trūkumu. Taip pat išskiriama dar viena organizacinio pobūdžio problema – tai personalo trūkumas, kompetencijos stoka. Iš to kas aptarta susidaro įspūdis, jog teisėjas ne tik yra įpareigotas spręsti teisės klausimus, tačiau, ir, didžiąja dalimi, organizuoti procesą ar užtikrinti jo tinkamą organizavimą. Tai reiškia, jog greitumo principo įgyvendinimui reikalingos ne tik teisinės žinios, tačiau ir organizaciniai įgūdžiai.

Analizuojant kokybinio tyrimo rezultatus pastebėta, jog skirtingai nei prieš tai aptarto ikiteisminio tyrimo kontekste apžvelgti rezultatai rodo, jog teismo nagrinėjimo kontekste beveik absoliučios daugumos apklaustųjų teisės praktikų vertinimu, šiuo metu esantis teisinis reguliavimas nėra pakankamas greitumo principo veiksmingam įgyvendinimui. Toks vertinimas grindžiamas tuo, kad bylos nagrinėjimo teisme procesas yra apkrautas pertekliniais, formalizuotais veiksmais, kurie iš esmės išekvoja ganėtinai daug laiko, o ir iš praktinės pusės neprideda prie teisingumo vykdymo proceso, o daugiau yra rutininiai, kaip ir pats dalyvavimas procese. Šioje vietoje pertekliniais veiksmais laikomi kaltinamojo akto bei bylos medžiagos garsinimas kai šie procesiniai dokumentai yra didelės apimties. Manoma, jog neretai šie procesiniai veiksmai proceso dalyviams tik kelia nuobodulį bei turi pakartotinumą požymių. Dar prieš kaltinamojo akto

garsinimą pagal procesinius reikalavimus jis yra įteikiamas proceso dalyviams, proceso dalyviai žino kokių veikų padarymas yra nagrinėjamas ir kokie asmenys yra kaltinami. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog pastarieji proceso veiksmai visiškai neturi įtakos proceso trukmei, kada kalbama apie įprastas bylas. Tačiau teismuose yra ir ypatingai didelės apimties bylos, kur formalių procedūrų atlikimas trunka ne dieną, ne dvi ir net ne tris. Visą kaltinamąjį aktą turi garsinti prokuroras nesvarbu ar kaltinamasis aktas vieno lapo, ar devynių šimtų. Vien kaltinamojo akto garsinimas gali užimti ne vieną valandą ir, ko gero, ne vieną posėdį, o ką jau kalbėti apie posėdžio laikų suderinimo tarp proceso dalyvių sunkumus. Be to, užtrunka ir baudžiamosios bylos medžiagos garsinimas ypač jeigu byloje yra keliasdešimt arba virš šimto tomų. Tad, iš čia seka manymas, jog baudžiamojo proceso įstatymo nuostatos galėtų būti koreguojamos liberalizuojant aptartuosius teisinius aspektus, siekiant atsisakyti sauso formalumo ir nesant proceso dalyvių prieštaravimų pastarieji proceso veiksmai galėtų būti praleisti arba kitaip lanksčiai sukonkretinami iki esmės. Reikėtų nepamiršti, jog konstitucinė jurisprudencija įtvirtina pareigą, kad byla turi būti išnagrinėta išsamiai, išsiaiškintos visos aplinkybės ir proceso greitumas negali būti pasiekiamas bylos išnagrinėjimo išsamumo sąskaita. Kartu teisės praktikai nurodo, kad turėtų būti atsisakoma šiuo metu egzistuojančių ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų, kadangi pastarieji nedaro jokio poveikio ikiteisminiam tyrimui, o priešingai, tik formalizuoja procesą, kadangi prokurorai teikia prašymus, jog pastarieji būtų pratęsti. Taip pat svarstytinas klausimas dėl baudžiamojo įsakymo instituto išplėtimo įtraukiant ne tik dabar numatytas galimybes baigti procesą baudžiamuoju įsakymu kuomet skiriamos įvairios rūšies bausmės išskyrus laisvės atėmimą.

Tyrimo rezultatai rodo, kad nėra nukrypstama nuo esmės, kadangi vyrauja pagrindinė nuomonė, jog baudžiamojoje justicijoje gerokai svarbiau yra bylos išnagrinėjimo išsamumas nei greitumas. Greitumas negali būti pasiekiamas operatyvumo sąskaita. Tad čia jau kiekvieno teisininko, ne tik teisėjo pareiga šiuos du atrodo nesuderinamus principus suderinti. Tipišką rezultatą procese galima pasiekti tuo atveju jeigu visi proceso dalyviai yra suinteresuoti tuo pačiu. Akivaizdu, jog kai susikerta interesai, tikslai, kiekviena iš proceso šalių, kiekvienas proceso dalyvis, naudoja procesines ir kartais ne visai procesines priemones šiems tikslams pasiekti. Todėl aišku, jog procesas yra pasmerktas užsitęsti. Ir čia išryškėja tai, jog ne maža dalis apklaustųjų mano, kad proceso dalyvių, visuomenės, sąmoningumas būtų idealus standartas, kuris padėtų tas bylas išspręsti kuo operatyviau. Taip pat daug kas priklauso ir nuo teisėjo, prokuroro, advokato, ikiteisminio tyrimo pareigūno kompetencijos. Tam tikrais atvejais būtina turėti pakankamai žinių ir sprendimo būdų kaip procesą padaryti greitesnį. Šiame kontekste itin svarbus ikiteisminį tyrimą atliekančių pareigūnų, prokurorų, teisėjų kvalifikacijos kėlimas. Kitas aspektas, galintis prisidėti prie greitumo principo įgyvendinimo – tai profesionalus bendradarbiavimas. Tai ne tik proceso dalyvių, tačiau ir prokurorų, pareigūnų, advokatų bei teisėjų bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, jeigu

kaltinimas suformuluojamas netiksliai, netinkamai, faktinės aplinkybės nurodomos netinkamos, ar kvalifikacija nurodoma neteisinga, tai užtęsia bylos nagrinėjimą. Kaltinimo ribų byloje apibrėžimas priklauso prokuroro kompetencijos. Pagrįstų, o ne bet kokių prašymų teikimas, kad tik vilkintų bylos nagrinėjimą, kas kartu, parodo ir požiūrį į teismą. Kai profesionalūs teisininkai tinkamai atlieka savo darbą, tuomet ir teismui lengviau nustatyti reikšmingas aplinkybes ir tinkamai išnagrinėti bylą laikantis nepažeidžiant greitumo principo.

Apibendrinus aptarto kokybinio tyrimo metu gautų rezultatų visumą darytina išvada, jog esminės priežastys nulemiančios ilgą baudžiamojo proceso trukmę tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo nagrinėjimo metu yra bylos sudėtingumas, bylos ar ikiteisminio tyrimo medžiagos faktinis dydis, proceso dalyvių skaičius bei visų proceso dalyvių elgesys. Kitos ne mažiau svarbios, baudžiamojo proceso trukmę įtakojančios priežastys – teisėsaugos institucijų resursų stoka, bendrąja prasme pareigūnų kompetencijos klausimai bei jų atliekamų procedūrų efektyvumas. Sutiktina su apklaustųjų baudžiamojo proceso praktikų nuomone, jog procesas yra apkrautas formalizuotomis teisinėmis procedūromis, kurių atsisakymas arba liberalizavimas galėtų sukcentruoti procesą ir padaryti jį operatyvesniu. Vis tik atliktas kokybinis tyrimas rodo, jog nors ir išskiriami tam tikri teisinio reguliavimo trūkumai bei tobulintinos vietos, tačiau identifikuotinos organizacinio pobūdžio problemos, kurios tiesiogiai priklauso nuo valstybės resursų. Nors pagal EŽTT valstybė negali teisintis resursų stoka, tačiau iš atliktos apklausos matyti, jog baudžiamojo proceso operatyvumas didžiaja dalimi priklauso ne nuo teisinio reguliavimo, o nuo bendrąja prasme pareigūnų, t. y. teisėjų, prokurorų, advokatų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų ne tik teisinių žinių bei mokėjimo naudotis numatytais instrumentais, tačiau ir jų asmeninių savybių, gebėjimo tinkamai organizuoti procesą, prisitaikyti prie kintančių situacijų, galbūt net drąsos ar praktinių įgūdžių priimti drausminančius sprendimus. Be kita ko, itin svarbus veiksnys turintis įtakos proceso trukmei – tai profesionalus bendradarbiavimas ne tik tarp proceso dalyvių, tačiau ir tarp teisininkų vedančių procesą. Tyrimo rezultatai rodo, jog šiuo metu yra stokojama profesionalaus bendradarbiavimo ne tik tarp institucijų, tačiau ir tarp kolegų, kurie galėtų perteikti gerosios praktikos pavyzdžius. Taigi, baudžiamojo proceso operatyvumas nėra priklausomas vien nuo teisinio reguliavimo, jis didžiaja dalimi priklauso nuo gebėjimo racionaliai organizuoti procesą, reikalauja nuoseklaus dėmesio ir bendradarbiavimo visose proceso stadijose.

IŠVADOS

Baigiamojo darbo rezultatai leidžia teigti, kad darbe iškelti ginamieji teiginiai pasitvirtino visa apimtimi, todėl formuluojamos šios išvados:

1. Greitumo principas baudžiamojo proceso teisėje yra vienas esminių principų, kuris įpareigoja teisėsaugos atstovus kuo greičiau įvykdyti teisingumą, o proceso šalis elgtis sąžiningai, tačiau šis principas negali būti įgyvendinamas kitų baudžiamojo proceso principų, pavyzdžiui, išsamumo, sąskaita.
2. Pagrįstos trukmės principas aiškinamas per Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuluotus kriterijus, tai: bylos sudėtingumas, proceso dalyvių elgesys, jų skaičius bei valdžios institucijų elgesys ir iniciatyva. Pastarieji kriterijai yra vertinamojo pobūdžio ir kiekvienu konkrečiu atveju vertinama jų visuma kiekvienos konkrečios bylos kontekste. Nacionaliniai teismai šiuos kriterijus aktyviai pasitelkia vertindami baudžiamojo proceso trukmės pagrįstumą.
3. Baudžiamojo proceso įstatyme numatytos eilės įvairių atskirų procesinių veiksmų atlikimo terminų. Dabartinis teisinis reguliavimas numato ikiteisminio tyrimo atlikimo trukmę pagal konkrečios bylos sudėtingumą su galimybe ją tęsti. Tačiau įstatyme numatytų, tiek atskirų procesinių veiksmų terminai, tiek konkretaus etapo (ikiteisminio tyrimo) terminai praktiškai neturi reikšmės bendrai baudžiamojo proceso trukmei, jų reikšmė tik orientacinė, kas sąlyginai suteikia tam tikrus rėmus.
4. Proceso per kuo trumpiausią laiką principas iš dalies įgyvendinamas taikant supaprastinto proceso formas. Teismo baudžiamojo įsakymo institutas – vienas iš populiariausių supaprastinto proceso institutų. Supaprastinto proceso formų taikymas naudingas tiek valstybei, tiek kaltinamajam, kadangi mažina procesinius kaštus, institucijų darbo krūvius, o kaltinamiesiems skiriamos švelnesnės bausmės. Manoma, kad didžiausias šio instituto trūkumas – jis negali būti taikomas, kai kaltinamajam gresia bausmė susijusi su laisvės atėmimu.
5. Kvestionuoti baudžiamojo proceso trukmės pagrįstumą galima kol vyksta ikiteisminis tyrimas esant tam tikroms sąlygoms bei pasibaigus baudžiamajam procesui. Nesilaikant proceso per kuo trumpiausią laiką reikalavimo gali kilti ne tik teisiniai padariniai. Sunkiausias padarinys – visuomenės pasitikėjimo teisingumo sistema praradimas. Pažeidimo konstatavimas atsiliepija valstybės biudžetui, priteisiant ieškovams ne mažas kompensacijas nurodytas Europos Žmogaus Teisių Teismo.
6. Įgyvendinant greitumo principą susiduriama su perteklinėmis, formalizuotomis teisinėmis procedūromis, tokiomis kaip: viso kaltinamojo akto bei visos bylos medžiagos garsinimas.

Šios privalomos procedūros nedidina įprastų, standartinių bylų trukmės, tačiau kelia problemas didelėse, daugiatomėse bylose, kuriose nagrinėjamos dešimtys ar šimtai nusikalstamų veikų epizodų.

7. Nors ir teisinis reguliavimas tobulintinas, tačiau esminės problemos susijusios su greitumo principo įgyvendinimu, priklauso nuo daugelio kitų aspektų, tokių, kaip: bylos sudėtingumas, bylos medžiagos apimtis, proceso dalyvių elgesys, atlikto ikiteisminio tyrimo kokybė bei kitos priežastys susijusios su valstybės resursais.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant atsisakyti formalių procedūrų, siūlytina keisti BPK 271 straipsnio 1 dalį atsisakant viso kaltinamojo akto garsinimo bei visais atvejais skelbiant tik kaltinamojo akto esmę. Toks pakeitimas prisidėtų prie ypatingai didelių savo apimtimi baudžiamųjų bylų efektyvumo, kas lemtų didesnę koncentraciją esminėms detalėms bei sutaupytų laiko resursų.
2. Siūloma keisti BPK 290 straipsnio 1 dalį numatant, jog bylos duomenys garsinami tik nurodant kokia bylos duomenų apimtis pageidaujama garsinti kartu pateikiant motyvuotą prašymą. Toks pakeitimas leistų teismams bei proceso šalims efektyviau identifikuoti bei analizuoti esminius faktus bei dokumentus. Be to, didelės apimties bylų atveju šis pakeitimas galėtų gerokai sutrumpinti proceso trukmę.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708&title=LR%20baud%FEiamojo%20proceso%20kodeksas.
3. „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“. E-SEIMAS.LRS. Žiūrėta 2023 m. birželio 30 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5825>.
4. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. E-SEIMAS LRS, Žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.
5. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo“. E-SEIMAS.LRS.LT. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>.
6. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. I-142 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“. E-TAR.LT. Žiūrėta 2024 m. sausio 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F9173366F941/asr>.
7. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 43, 170, 176, 179, 183, 188, 220 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“. E-SEIMAS.LRS.LT. Žiūrėta 2024 m. sausio 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/54e386905a4511e78869ae36ddd5784f?jfwid=pohw8czma>.
8. „Teisėjų tarybos 2023 rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 13P-131-(7.1.2.) patvirtintas tvarkos aprašas dėl bylų pripažinimo greičiau nagrinėtinomis ir teismo posėdžių koordinavimo jose tvarkos“. TEISMAI.LT. Žiūrėta 2024 m. kovo 17 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/10/13p-131.docx>.
9. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymas Nr. 1R-327 dėl teismo ekspertizių ir kitų ekspertinių tyrimų atlikimo Lietuvos teismo ekspertizės centre

nuostatų patvirtinimo“. E-SEIMAS.LRS. Žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.303930/asr>.

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-94-421/2024“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d. <https://www.infolex.lt/tp/2238788>.
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-648/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 9 d. <https://www.infolex.lt/tp/2206457>.
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-88-489/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 9 d. <https://www.infolex.lt/tp/2152488>.
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72-654/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2135513>.
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 9 d. <https://www.infolex.lt/tp/1947766>.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 169-458/2020“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. <https://www.infolex.lt/tp/1901325>.
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1447436>.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K- 3- 399-687/2016“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. vasario 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/1344455>.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3- 3- 4/2014“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. vasario 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/801656>.
10. „Kauno apygardos teismo 2023 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje Nr. e1S-730-317/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 23 d. <https://www.infolex.lt/tp/2211814>.

11. „Kauno apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 13 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. e1-370-954/2023“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/2199254>.
12. „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1S- 703- 493/2019“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1765355>.
13. „Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 29 d. nutartis byloje Nr. 1S-381-478/2019“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. birželio 30 d. <https://www.infolex.lt/tp/1728364>.
14. „Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 20 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-170-195/2018“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/1606173>.
15. „Kauno apygardos teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1S- 546- 397/2017“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1500501>.
16. „Panevėžio apygardos teismo 2017 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A- 399- 227/2017“. INFOLEX. Žiūrėta 2024 m. vasario 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1473055>.
17. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas byloje Nr. 45/06 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai““. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/84566>.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2024 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *M.G. prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 6406/21)“. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. kovo 15 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-231083>.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. liepos 13 d. sprendimas byloje *Gančo prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 42168/19)“. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. gegužės 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223647>.
3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Arewa prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 16031/18)“. LRV-ATSTOVAS-EZT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/AREWA%20v.%20LITHUANIA_LT_sprendimas.pdf.
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas 2019 m. liepos 25 d. byloje *Rook prieš Vokietiją* (pareiškimo Nr. 1586/15). HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.

- <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-194614&filename=CASE%20OF%20ROOK%20v.%20GERMANY.pdf&logEvent=False>.
5. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 56998/16, 58761/16, 60072/16 ir 72001/16)“. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. gegužės 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191979>.
  6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Mardosai prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 42434/15)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MARDOSAI_2017_judgment.pdf.
  7. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Lisovskij prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 36249/14)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LISOVSKIJ_2017_sprendimas.pdf.
  8. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 13 d. sprendimas byloje *Pawlak prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 28237/10). HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 23 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-150238&filename=001-150238.pdf&TID=ihgdqbxnfi>.
  9. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Maneikis prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 21987/07)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MANEIKIS_2011_sprendimas.pdf.
  10. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Stasevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 43222/04)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/STASEVICIUS_2011_sprendimas.pdf.
  11. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kowalenko prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 26144/05)“. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d. https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-3314269-3703693&filename=Announce_judgments_26-28_10_10.pdf.
  12. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *Nasteska prieš buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (pareiškimo Nr. 23152/05)“. JURINFO. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://jurinfo.jep.gov.co/normograma/compilacion/docs/pdf/CASE%20OF%20NASTES>

[KA%20v.%20_THE%20FORMER%20YUGOSLAV%20REPUBLIC%20OF%20MAC
EDONIA .PDF.](#)

13. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Palamariu prieš Rumuniją* (pareiškimo Nr. 17145/04). HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96717>.
14. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 5 d. sprendimas byloje *Šulcas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 35624/04)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SULCAS_2010_sprendimas.pdf.
15. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Ponushkov prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 30209/04). HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-89331>.
16. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas baudžiamojoje byloje *Gečas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 418/04)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GECAS_2007_sprendimas.pdf.
17. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Simonavičius prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 37415/02)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SIMONAVICIUS_2006_sprendimas.pdf.
18. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Girdauskas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 70661/01)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GIRDAUSKAS_2003_sprendimas.pdf.
19. „Europos žmogaus teisių teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Meilus prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 53161/99)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MEILUS_2003_sprendimas.pdf.
20. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Salapa prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 35489/97)“. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22378>.
21. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Grauslys prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 36743/97)“. LRV-ATSTOVAS-EZTT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/GRAUSLYS_2000_sprendimas.pdf.

Specialioji literatūra:

1. Jurka, Raimundas, „Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas teisės problemos”, *Teisės problemos* ISSN 1392-1592 2009. Nr. 1 (63).
2. Jurka, Raimundas, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė ir Artūras Panomariovas *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009).
3. Jurgaitis, Ramūnas, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamąjo (kaltinamojo) procesinės garantijos“, *Jurisprudencija* ISSN 1392-6195 2008 6(108); 67–75.
4. Jurka, Raimundas ir Jolanta Zajančkauskienė, Ekspertinių tyrimų įtaka baudžiamojo proceso spartai: problemos ir galimi jų sprendimai (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2022) 383-97 <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/396fbcc9-2728-4ad5-9f1f-3ed8ff6b1c9/details>.
5. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų Centras, 2011).
6. Jurgaitis, Ramūnas, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004).
7. Šalčius, Marijus, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmiais padarytos žalos atlyginimo problematika“. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo Universitetas, 2021.
8. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016. https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Rima%20A%FEubalyt%EB%2C%20Raimundas%20Jurka%2C%20Jolanta%20Zajan%20E8kauskien%EB_Baud%FEia%20mojo%20proceso%20teis%EB.%20Bendroji%20dalis.%20Pirma%20knyga.pdf.
9. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004.
10. Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, ir Jolanta Zajančkauskienė. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
11. Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Marijus Šalčius, ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
12. Goda, Gintaras. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
13. Goda, Gintaras. „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos“. *Teisė* 65, ISSN 1392-1274 (2007): 61.

<https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367164029710/J.04~2007~1367164029710.pdf>.

14. Merkevičius, Remigijus. „Įtariamą (kaltinamą) asmens teisės į procesą per kuo trumpiausią laiką užtikrinimas“. *Teisė* 80, ISSN 1392–1274 (2011). <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4587702/4587702.pdf>.
15. Daiva, Bereikienė. „Nuobaudų už piktnaudžiavimą procesu taikymo ypatumai“. Mokslinių straipsnių rinkinys VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA (2016). <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5697/4880>.
16. Gušauskienė, Marina. „Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas (teismų praktikos analizė)“. *Jurisprudencija* 26(2), ISSN 2029-2058 (2019). <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5284/4669>.
17. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentaras. V – XI dalys.“. Vilnius: Teisinės informacijos centras, (2003).

Kiti šaltiniai:

1. „Lietuvos teismai | veiklos rezultatai 2022 m.“. Teismai.lt. Žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/03/teismai2023-1.pdf>.
2. „Eurostat“. Žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.
3. „Teismo proceso vedimo studija“, 2022 m. spalio 16 d. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d. <https://grants.teismas.lt/wp-content/uploads/2022/11/Teismo-proceso-vedimo-studija.pdf>.
4. „Bylos, kuriose EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą (-us)“. Lrv-atstovas-ezt. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 4 d. http://lrv-atstovas-ezt.lt/uploads/APZVALGOS_pazeidimai_2020-05-01.pdf.
5. Nacionalinė teismų administracija. „Apie baudžiamojo proceso trukmę: kas ją lemia, ką galima pakeisti ir ar būtina keisti?“. Teismai.lt Nr. 1(47), ISSN 2029-9451 (2023). <https://vilniausmiesto.teismas.lt/doclib/chrkmj8mn96yb3ez9zvvusumkafbwypf>.
6. Lietuvos Respublikos valstybinės kontrolės 2012 m. gruodžio 20 d. valstybinio audito ataskaita Ar sudarytos prielaidos efektyviai organizuoti ikiteisminio tyrimo procesą? Nr. VA-P-40“. valstybeskontrole.lt. Žiūrėta 2024 m. sausio 20 d. <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/22527/ar-sudarytos-prielaidos-efektyviai-organizuoti-ikiteisminio-tyrimo-procesa>.
7. „Statistika“. Teismai.lt. Žiūrėta 2024 m. sausio 17 d. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>.

8. „Lietuvos Teismai | Veiklos rezultatai 2023 m.“. Teismai.lt. Žiūrėta 2024 m. kovo 30 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2024/03/lietuvos-teismai-ataskaita-2023-m..pdf>.
9. „Ekspertinių tyrimų trukmė Lietuvos teismo ekspertizės centre“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ekspertiniu-tyrimu-trukme-lietuvos-teismo-ekspertizes-centre/>.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 43, 170, 176, 179, 183, 188, 220 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas (projektas). E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2024 m. sausio 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/57b93ad157df11e78869ae36ddd5784f?positionInSearchResults=153&searchModelUUID=727b3764-9391-4b68-91f1-2e51194d6c1f>

ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamojo darbo tikslas sistemiškai išanalizuoti greitumo principo turinį, įvertinti šio principo įgyvendinimo problemas ir pateikti pasiūlymus, kaip išvengti jo pažeidimų. Pirmoji baigiamojo darbo dalis skirta atskleisti greitumo principo turinį bei jo aiškinimą Lietuvos Respublikos teisėje bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Antroji baigiamojo darbo dalis skirta išnagrinėti, kaip pagrįstos trukmės principas įgyvendinimas per konkrečius baudžiamojo proceso terminus, taip pat kaip įgyvendinamas naudojant supaprastinto proceso formas bei nustatant proceso per kuo trumpiausią laiką nesilaikymo pažeidimus, kurie sukelia tam tikrus padarinius. Trečioji baigiamojo darbo dalis skirta atskleisti greitumo principo įgyvendinimo problematiką praktikoje analizuojant kokybinio tyrimo metu gautus rezultatus, atskirai aptariant ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo stadijas.

Magistro baigiamojo darbo rezultatai atskleidė, kad greitumo principas negali būti įgyvendinamas kitų baudžiamojo proceso principų sąskaita. Šiuo metu esantis teisinis reguliavimas yra ganėtinai formalizuotas, kas tam tikrais atvejais turi potencialą baudžiamajam procesui užsitęsti. Be teisinio reguliavimo trūkumų egzistuoja ir kitos priežastys sąlygojančios ilgą proceso trukmę, kurios didžiąja dalimi susijusios su valstybės resursais. Apibendrinant baigiamojo darbo tyrimo rezultatus pateikiamos išvados bei pasiūlymai pagrįstos trukmės principo įgyvendinimo tobulinimui.

Reikšmingi žodžiai: greitumo principas, procesas per kuo trumpiausią laiką, pagrįsta baudžiamojo proceso trukmė, supaprastinto proceso formos, pagrįstos trukmės nesilaikymo teisiniai padariniai.

ANNOTATION

The aim of the master's thesis is to systematically analyze the content of the principle of promptness, evaluate the problems of implementing this principle and make suggestions on how to avoid its violations. The first part of this thesis is intended to reveal the content of the principle of promptness and its interpretation in the law of the Lithuanian and European Court of Human Rights. The second part of the thesis is dedicated to examine how the principle of reasonable duration is implemented within specific terms of the criminal process, as well as how it is implemented using simplified process forms and determine violations of non-compliance with the shortest possible time process, which cause certain consequences. The third part of the thesis is devoted to revealing the problem of the implementation of the principle of speed in practice by analyzing the results which were collected during the qualitative investigation, separately discussing the stages of pre-trial investigation and judicial examination.

The results of the master's thesis revealed that the principle of speed cannot be implemented at the expense of other principles of the criminal process. The current legal regulation is relatively formalized, which means that in some cases it could have the potential to prolong the criminal process. In addition to the deficiencies in the legal regulation, there are additional reasons for the long duration of the process, which are highly related to country resources. In the revision of the results of the thesis research, conclusions and suggestions for improving the implementation of the reasonable duration principle are presented.

Important terms: principle of promptness, the shortest possible time process, reasonable duration principle, legal consequences of non-compliance within a reasonable time principle.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

GREITUMO PRINCIPAS BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ

Magistro baigiamojo darbo tema aktuali dėl savo svarbos praktiniais aspektais. Nors ši tema teisės mokslininkų tarpe yra ganėtinai tradicinė ir plačiai išnagrinėta, tačiau ji vis aptarinėjama tarp baudžiamojo proceso praktikų, siekiant rasti įvairius sprendimo būdus kaip optimizuoti baudžiamąjį procesą, ypatingai sudėtingais atvejais, t. y. nagrinėjant didelės apimties bylas ir pan. Greitumo principas yra vienas iš pagrindinių baudžiamojo proceso principų, kuris besąlygiškai dalyvauja įgyvendinant baudžiamojo proceso paskirtį. Jo įgyvendinimas neatsiejamas nuo kitų principų tarpusavio sąveikos, todėl jis negali būti įgyvendinamas kitų principų sąskaita. Šiame baigiamajame magistro darbe analizuojami aktualūs Lietuvos Respublikos teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas, naujausi statistiniai duomenys. Siekiant įgyvendinti magistro baigiamojo darbo tikslą – sistemiskai išanalizuoti greitumo principo turinį, įvertinti šio principo įgyvendinimo problemas ir pateikti pasiūlymus, kaip išvengti jo pažeidimų, buvo iškeltos tyrimo problemos: ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas tinkamai reguliuoja priemones, užtikrinančias greitumo principo įgyvendinimą? ar konkrečių ikiteisminio tyrimo terminų nustatymas, siejant juos su konkrečios veikos pavojingumu, o ne su veikos atskleidimo sudėtingumu, gali tinkamai užtikrinti pagrįstos trukmės procesą? Kokiais kriterijais vadovaujantis konstatuojami pagrįstos trukmės pažeidimai? Kokie teisiniai padariniai gali kilti konstatavus pagrįstos trukmės principo pažeidimą? Baigiamojo darbo tyrimu siekta: išanalizuoti baudžiamojo proceso greitumo principo turinį bei jo aiškinimą Lietuvos bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje; ištirti kokiais kriterijais vadovaujantis vertinami greitumo principo pažeidimai; ištirti baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų terminų įtaką proceso greitumo principo įgyvendinimui; nustatyti kokią reikšmę greitumo principo įgyvendinimui turi supaprastinto proceso taikymas; atskleisti proceso per kuo trumpiausią laiką nesilaikymo padarinius; nustatyti greitumo principo reguliavimo ir įgyvendinimo praktines problemas.

Siekiant atskleisti pagrįstos trukmės principo esmę, pagrindinius turinio aspektus bei jo reikšmę baudžiamajame procese; vertinimo kriterijus; supaprastinto proceso teorinius aspektus buvo naudotas teorinis metodas sisteminė literatūros analizė. Pasitelkiant lyginamosios analizės metodą, siekta atskleisti pagrįstos trukmės principo santykį su kitais baudžiamojo proceso principais, sugretinti atskiras baudžiamojo proceso mokslininkų nuomones. Taikant empirinį dokumentų analizės metodą analizuojami aktualūs Europos Žmogaus Teisių Teismo, bei naujausi

nacionalinių teismų sprendimai bei kiti teisės aktai, aktualūs statistiniai duomenys, kurie leidžia įvertinti greitumo principo laikymosi ir jo pažeidimų vertinimo kriterijus. Be to, siekiant atskleisti greitumo principo įgyvendinimo problematiką baudžiamojo proceso praktikoje, buvo atliktas kokybinis tyrimas – struktūruotas ekspertų interviu. Atliktas tyrimas atskleidė, jog greitumo principo įgyvendinimas susiduria ne tik su teisinio reguliavimo trūkumais, tačiau ir nuo teisinio reguliavimo nepriklausančiomis problemomis. Analizė atskleidė, jog esminė greitumo principo įgyvendinimo problematika slypi ne tik teisinio reguliavimo trūkumuose, o organizacinio pobūdžio aspektuose. Numatyti baudžiamojo proceso terminai neturi įtakos bendrai proceso trukmei. Supaprastinto proceso formų taikymas nors ir paprastai reiškia greitesnį procesą, tačiau jį taikant didesnė klaidų tikimybė. Dabartinis teisinis reguliavimas kritikuotinas dėl perdėtų formalumų buvimo, kurie ypatingų bylų atveju ilgina baudžiamojo proceso trukmę, todėl siūlytina liberalizuoti formalių procedūrų taikymą. Konstatavus pagrįstos trukmės pažeidimą gali kilti sunkiausias padarinys – visuomenės pasitikėjimo teisingumo sistema mažėjimas.

SUMMARY

PRINCIPLE OF PROMPTNESS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The theme of the master's thesis is relevant due to its importance in practical aspects. Even though this topic is quite traditional among legal scholars, it is still debated among criminal process practitioners in order to find different solutions to optimize the criminal process, especially in complex cases, i.e. when investigating large cases, etc. The principal of promptness is one of the main processes in criminal proceedings, which unconditionally participates in the implementation of the criminal process. Its implementation is inseparable from the mutual interaction of other principles, therefore it cannot be implemented at the expense of other principles. The master's thesis analyzes relevant decisions of the courts of the Republic of Lithuania and the European Court of Human Rights, current legal regulations, and the most recent statistical data. The following research objectives were raised in order to achieve the aim of the master's thesis, to systematically analyze the content of the principal of promptness, evaluate the issues of the implementation of this principle and suggest ways to avoid its violations: does the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania correctly regulate the measures which ensure the implementation of the principle of promptness?; can the establishment of specific terms of pre-trial investigation, associating them with the dangerousness of a specific act, and not with the complexity of revealing the act, accurately ensure the process of reasonable duration?; what criteria are applied to determine the violations of a reasonable duration?; what legal consequences might occur after establishing a violation of the principle of reasonable duration? The aims of the research of the final thesis are: to analyze the content of the principle of promptness of criminal proceedings and its interpretation in the jurisprudence of the Lithuanian and European Court of Human Rights; to investigate what criteria are used in order to assess the violations of the principle of promptness; to determine what significance the application of a simplified process has for the implementation of the principle of promptness; to reveal the consequences of non-compliance with the process of the shortest possible time, to determine the practical problems of regulation and implementation of the principle of promptness.

The theoretical method of systematic literature analysis was used in order to reveal the core of the principle of reasonable duration, the main aspects of the content and its significance in the criminal process; evaluation criteria; theoretical aspects of the simplified process. The method of comparative analysis was used to achieve the aim of revealing the relationship between the principle of reasonable duration and other principles of the criminal process, to compare different opinions of the criminal process scholars. Applying the empirical method of document analysis,

the relevant European Court of Human Rights, as well as the latest decisions of national courts and other legislation, relevant statistical data are analyzed, which allow to evaluate the criteria for compliance with the principle of promptness and its violations. In addition, a qualitative study - a structured interview of experts was conducted, in order to reveal the problems of the implementation of the principle of promptness in the practice of the criminal process. The carried out survey showed that the implementation of the principle of promptness faces not only the shortcomings of legal regulation, but also problems that do not depend on legal regulation. The analysis revealed that the main issue of the implementation of the principle of promptness lies not only in the shortcomings of legal regulation, but also in the organizational aspects. The set deadlines for criminal proceedings do not affect the overall duration of the process. Even though the application of the simplified process forms generally means a faster process, it is more prone to mistakes. The current legal regulation is criticized due to the presence of excessive formalities, which in special cases prolong the duration of the criminal process, thus it is proposed to liberalize the application of the formal procedures. The establishment of a violation of a reasonable duration could result in the most serious consequence – the decrease in society's trust in the justice system.

PRIEDAI

Klausimynas

Magistro baigiamojo darbo tema: „Greitumo principas baudžiamajame procese“.

Darbo vadovas prof. dr. Raimundas Jurka.

Kokybinis tyrimas – struktūruotas interviu, skirtas atskleisti greitumo principo įgyvendinimo problematiką baudžiamajame procese.

Atkreiptinas dėmesys, jog interviu dalyviams bus taikomas anonimiškumas, tyrimo metu gauti rezultatai bus išimtinai naudojami tik baigiamojo darbo rašymui.

Duomenys apie sritį, kurioje dirbate (pareigos, patirties laikotarpis, bylų kategorija):.....

Kokybinio tyrimo klausimai:

1. Kokios, Jūsų nuomone, dažniausios priežastys Jūsų darbe lemia ilgą baudžiamosios bylos ištyrimo/išnagrinėjimo trukmę?
2. Kokios pagrindinės organizacinio pobūdžio problemos, su kuriomis susiduriate Jūsų darbo srityje, kurios lemia ilgesnę baudžiamąjo proceso trukmę?
3. Kaip manote, ar dabartinis teisinis reguliavimas yra pakankamas greitumo principo veiksmingam įgyvendinimui?
4. Kokios pagrindinės teisinio pobūdžio problemos, su kuriomis susiduriate Jūsų darbo srityje, kurios lemia ilgesnę baudžiamąjo proceso trukmę?
5. Kas, Jūsų požiūriu, galėtų prisidėti prie greitumo principo įgyvendinimo?